

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Kristina KLEINAUSKAITĖ

**MAŽEIKIŲ RAJONO MOKYKLŲ TINKLO PERTVARKOS
PROGRAMOS EKSPERTINIS VERTINIMAS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2006

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

**MAŽEIKIŲ RAJONO MOKYKLŲ TINKLO PERTVARKOS
PROGRAMOS EKSPERTINIS VERTINIMAS**

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, švietimo vadyba

Magistro darbo autorė **Kristina Kleinauskaitė**.....
Vadovas **doc. dr. Artūras Blinstrubas**.....
Recenzentas.....

ANOTACIJA

Kristina Kleinauskaitė

Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programos ekspertinis vertinimas

Magistro darbas.

Magistro darbe nagrinėjama Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programa. Darbe atskleista mokyklų tinklo pertvarkos esmė ir raiška: teoriniu aspektu analizuojama švietimo reformos situacija Lietuvoje; pateikiama užsienio šalių mokyklų tinklo pertvarkos apžvalga; identifikuojami šalies ir Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarką lemiantys veiksniai.

Pagrindinis tyrimo metodas - apklausa žodžiu: kokybinis tiriamasis interviu. Tyrimui atlikti parengtas instrumentas: kokybinio interviu klausimynas – protokolas. Apklausoje dalyvavo 17 Mažeikių rajono švietimo ekspertų. Tyrimo duomenims apdoroti taikytas turinio analizės metodas, duomenis analizuojant loginiu – indukciniu būdu.

Apklausoje rezultatai leido nustatyti Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programos silpnybes ir stiprybes. Tyrimo pradžioje keltos hipotetinės prielaidos patvirtino tik iš dalies: Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programa vertinama palankiai, tačiau turi daug trūkumų. Švietimo ekspertų nuomonė patvirtino antrąją hipotetinę prielaidą, kad programos realizavime stinga modernaus administravimo, koordinavimo, informacinio palaikymo.

Tyrimo praktinis pritaikomumas argumentuojamas galimybe panaudoti tyrimo rezultatus Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programos, jos realizavimo ir koordinavimo optimizavimui.

ANNOTATION

By Kristina Kleinauskaitė

Expert evaluation on the reorganisation programme of the school system in Mažeikiai district

Master`s research.

This master`s research analyses reorganisation programme of the school system in Mažeikiai district. It reveals the essence and the expression of the reorganisation of the school system. It theoretically focuses on the situation of the education reform in Lithuania and involves a review on the reorganization of the foreign school system. Also, there are identified the determinants of the reorganization of the school system in Mažeikiai district and in the country.

The main method of this research has been an oral interrogation as well as a qualitative interview. Obviously, the Protocol (the questionnaire of the qualitative interview) has been prepared for the research. Seventeen experts of education from Mažeikiai district has taken part in the interrogation. The content method of analysis has been applied for processing the research data as well as for the analysing data there was applied the logical – inductive method.

Thus, the results of the interrogation permitted to define the weaknesses and strengths of the reorganisation programme of the school system in Mažeikiai district. In addition, the hypothetical premises (which were raised in the beginning of the research) confirmed only partly because the reorganization programme of the school system in Mažeikiai district is appraised quite propitious. Though, it has a lot of imperfections. The opinion of the education experts confirms the second hypothetical premise that there is a shortage of modern management, co-ordination and informative supporting.

Summarising all above, the practical applicability of the research is argued as a possibility to use these results in the optimising, co-ordinating and realisation of the reorganization programme of the school system in Mažeikiai district.

LENTELĖS

- 1.1 lentelė. Gimusiųjų vaikų skaičius pagal metus.
- 1.2 lentelė. Planuojamas pirmokų skaičius mokyklose.
- 1.3 lentelė. Numatomas moksleivių skaičiaus kitimas Mažeikių rajono mokyklose.
- 1.4 lentelė. Tikslinių valstybės dotacijų perskirstymas Mažeikių rajono mokyklose 2006 m.
- 1.5 lentelė. Lėšos, tenkančios vieno moksleivio išlaikymui Mažeikių rajono mokyklose.
- 2.1 lentelė. Tiriamų požymių apie mokyklų tinklo pertvarką struktūra kokybinio tiriamojo interviu protokolo klausimyne.
- 2.2 lentelė. Tyrimo imtį sudarančių respondentų - ekspertų sąrašas.
- 2.3 lentelė. Tyrimo imties charakteristika.
- 3.1 lentelė. Bendrojo lavinimo mokyklų skaičius rajone.

PAVEIKSLAI

- 1.1 pav. Tuščiai finansuojamos mokymosi vietos Mažeikių rajono mokyklose 2002 – 2003 m. m.
- 1.2 pav. Vežiojamų į mokyklas moksleivių skaičius Mažeikių rajono mokyklose 2002 – 2005 m. m.
- 1.3 pav. Moksleivių skaičius rajono mokyklose: prognozė 2007 – 2008 m. m.
- 1.4 pav. Tuščiai finansuojamos vietos Mažeikių rajono mokyklose 2007- 2008 m. m. (Nekeičiant mokyklų tinklo).
- 1.5 pav. Tuščiai finansuojamos vietos Mažeikių rajono mokyklose 2007 – 2008 m. m. (likvidavus Geidžių pradinę mokyklą).
- 1.6 pav. Specialistų pasiskirstymas Mažeikių rajono mokyklose
- 2.1 pav. Operacionalizacijos schema.
- 3.1 pav. Priešprograminio mokyklų tinklo pertvarkos etapo vertinimo rezultatai.
- 3.2 pav. Mokyklų likvidavimo ir/ar reorganizavimo ekspertų vertinimas.
- 3.3 pav. Mokyklų reorganizavimo į didesnių mokyklų skyrius vertinimas.
- 3.4 pav. Kaimo mokyklų pasiruošimo akreditacijai vertinimas.
- 3.5 pav. Viekšnių vidurinės mokyklos pasiruošimo akreditacijai vertinimas.
- 3.6 pav. Mažeikių rajono mokyklų viduriniojo ugdymo programų akreditacijos vertinimas.
- 3.7 pav. Gimnazijų išgryninimo proceso vertinimas.
- 3.8 pav. Įdiegtų pokyčių koordinavimo vertinimas.

TURINYS

IŠVADAS	7
1. MOKYKLŲ TINKLO PERTVARKA KAIP SOCIALINIS POKYČIŲ PROCESAS	11
1.1. Mokyklų tinklo pertvarkos esmė ir raiška.....	11
1.1.1. Mokyklų tinklo optimizavimas – švietimo reformos komponentas.....	11
1.1.2. Užsienio šalių mokyklų tinklo pertvarkos situacijų apžvalga	14
1.1.3. Švietimo įstaigų tinklo pertvarką sąlygojantys veiksniai šalyje ir Mažeikių rajone ...	21
1.1.4. Mokyklų tinklo optimizavimo prielaidos Mažeikių rajone	31
2. EKSPERTŲ APKLAUSOS METODIKA.....	35
2.1. Kokybinis interviu kaip socialinio tyrimo metodas.....	35
2.2. Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos modelio operacionalizacija.....	37
2.3. Tyrimo instrumento - interviu protokolo pagrindimas	40
2.4. Ekspertų imties charakteristika.....	41
2.5. Ekspertų apklausos administravimo metodika	43
3. TYRIMO REZULTATAI	45
3.1. Tinklo pertvarką sąlygojančių procesų vertinimas	45
3.2. MOKYKLŲ REORGANIZAVIMO PROCESO VERTINIMAS.....	48
3.2.1. Mokyklų likvidavimo, kaip tinklo pertvarkos komponento vertinimo rezultatai	48
3.2.2. Viduriniojo ugdymo programų akreditacijos vertinimas	57
3.2.3. Gimnazijų „išgryninimo“, kaip tinklo pertvarkos komponento vertinimo rezultatai ..	72
3.3. Programos realizavimo koordinavimo vertinimo rezultatai	81
IŠVADOS	85
REKOMENDACIJOS	89
LITERATŪRA	90
PRIEDAI.....	93

ĮVADAS

Darbo aktualumo pagrindimas. „Globalizacija, informacijos gausa, sparti kaita, visuomenės susiskaidymas – tai XXI a. iššūkiai, kurie sureikšmina socialinį ir kultūrinį švietimo vaidmenį. Į šiuos iššūkius visuomenė gali atsakyti remdamasi šiuolaikine, nuolat atsinaujinančia švietimo sistema, pajėgiančia parengti išsilavinusius žmones“ (Mokyklų tinklo pertvarkos metodinės rekomendacijos, 2004, p. 9). Valstybės švietimo strategijoje 2003-2012 metams teigiama, kad tam būtini esminiai Lietuvos švietimo sistemos pokyčiai, kurie padėtų didinti švietimo sistemos efektyvumą, išplėsti švietimo prieinamumą, sukurti sąlygas tęstiniam, visą gyvenimą trunkančiam mokymuisi, užtikrinti europinius standartus ir šiuolaikinės Lietuvos visuomenės poreikius atitinkančią švietimo kokybę (2003, Nr. IX – 1700, p.3).

„Mokyklų tinklo pertvarkos metodinėse rekomendacijose“ taip pat pažymima, kad šiuolaikinės visuomenės mokymosi poreikių tenkinimas nemaža dalimi priklausys nuo gebėjimo priimti racionalius sprendimus valdant mokyklų sistemos pokyčius, naudojant švietimui skirtus išteklius, kartu išsaugant bei sustiprinant švietimo kokybę (2004, p. 9). Taigi švietimo kaita – dabarties būtinybė. Švietimas privalo keistis, kad tarnautų kintantiems visuomenės poreikiams. Dar Švietimo ir mokslo ministras dr. A. Monkevičius pažymėjo, kad svarbiausias mokyklų tinklo pertvarkos tikslas – mokinio gerovė, o gerai sutvarkytas tinklas – tai patogiausiai pasiekiamas, jauki, gerai aprūpinta mokymo priemonėmis mokykla, stiprūs mokytojai, modernūs jų darbo metodai, mokyklų bendradarbiavimas ir palankios tolesnio mokinio mokymosi galimybės.¹

Mokyklų tinklo pertvarka yra vienas iš veiksnių, sukursiančių sąlygas veiksmingai ugdyti įvairių gebėjimų ir poreikių vaikus ir jaunuolius, o tinklo optimizavimo paskirtis – „sukurti tokią mokyklų sistemą, kuri leistų kiekvienam mokiniui įgyvendinti savo teises į kokybiškas mokymosi sąlygas, pedagoginę, psichologinę, specialiąją pedagoginę pagalbą, išsilavinimo įgijimą pagal valstybės nustatytus standartus“ (Mokyklų tinklo pertvarkos metodinės rekomendacijos, 2004, p. 10).

Mokyklų tinklo pertvarka Lietuvoje jau vyksta nuo 1999 metų, o jos pagrindines kryptis žymi 1999 metais švietimo ir mokslo ministro patvirtintos Bendrojo lavinimo švietimo įstaigų tinklo pertvarkymo gairės, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001-2004 metų veiklos programa bei 2003 metais Seimo priimtas Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas ir Valstybės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatos. Nuostatose numatyta valstybės ir visuomenės pastangomis sukurti efektyvumo, prieinamumo ir kokybės reikalavimus atitinkantį mokyklų tinklą (2003, p. 7), o Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas įpareigoja savivaldybes turėti pakankamą

¹ Karklinytė T. Švietimo strategijoje numatyta tęsti mokyklų atnaujinimą. (2004, lapkričio 8). *Respublika*, p. 1.

pradinio, pagrindinio, vidurinio ir neformaliojo švietimo programų teikėjų tinklą, užtikrinantį asmenų ugdymąsi ir jų teisę mokytis valstybine kalba.

Šiandien „mokyklų sistema nėra pakankamai racionali ir veiksminga, nes nepajėgia užtikrinti lygių ugdymosi galimybių, socialinio teisingumo, o kartu ir teikiamų paslaugų kokybės visiems mokiniams /.../ daugelis savivaldybių supranta, kad tolesnis neracionalios mokyklų sistemos išlaikymas jos nekeičiant yra nepateisinamas, tačiau reorganizuodamos mokyklas susiduria su nemažomis problemomis ir pasipriešinimu“ (Mokyklų tinklo pertvarkos metodinės rekomendacijos, 2004, p. 8).

Problemiška situacija susiklosčiusi ir Mažeikių rajono švietimo sistemoje: mokyklų tinklas rajone nepakankamai racionalus ir veiksmingas, neužtikrintas aukštos kokybės švietimo paslaugų teikimas, atitinkantis moksleivių poreikius (Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programa, 2004). Šias problemas bandoma spręsti, todėl Mažeikių rajonas įsijungė į mokyklų tobulinimo programos D komponentą, kurio vienas iš nuostatų yra mokyklų tinklo optimizavimas. Tad 2004-05-27 Mažeikių rajono savivaldybės tarybos sprendimu Nr.T1-152 patvirtinta Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programa 2003-2012 metams. Šioje programoje teigiama, kad „optimalus mokyklų tinklo formavimo atskaitos taškas – visų vietos bendruomenės vaikų ir suaugusiųjų pagal jų gebėjimus bendrojo lavinimo ir neformalaus švietimo poreikių tenkinimas /.../, o tam turi pasitarnauti ir efektyvi bendrojo lavinimo tinklo pertvarka, kuri leistų sukurti visiems socialiniams sluoksniams prieinamą ugdymą, užtikrintų jo kokybę“ (2004, p. 3). Pertvarkant mokyklų tinklą rajone, prioritetinėmis sritimis pasirinktas ugdymo proceso kokybės gerinimas; kaimo mokyklų stiprinimas; tuščių mokymosi vietų mažinimas; priešmokyklinio ugdymo grupių steigimas; suaugusiųjų ugdymo centro sukūrimas; antrosios pamainos panaikinimas mieste (2004, p. 4).

Patvirtinus Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programą, visuomenė pradeda diskutuoti: ar reikalinga mokyklų tinklą pertvarkyti? Viena visuomenės dalis teigia, kad tinklo pertvarka nereikalinga, kiti – atvirkščiai. Tokią situaciją geriausiai iliustruoja straipsniai rajono periodikoje. Pirmosios mokyklos, dalyvavusios mokyklų tinklo pertvarkoje, direktorė pripažino, kad laikosi nepopuliarios pozicijos: pasisako už greitesnį mokyklų tinklo optimizavimą ir nemano, kad tapti pagrindine mokykla yra neprestižiška. Ji labiau akcentuoja kokybišką mokinių ugdymą.² Kita visuomenės dalis, ypač moksleivių tėvai, mokyklų tinklo pertvarkos atžvilgiu nusiteikusi itin neigiamai: „jei rajono švietimo sistemos padėtis nesikeis, nepritariantieji ketina kreiptis į teismą“³.

Šiandien Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarka pamažu išibėgėja, tačiau mokyklų situacija išlieka problematiška. Švietimo reforma ir ją lydinti rajono mokyklų tinklo pertvarka į

² Lukošiuūtė S. Renovacijos kaina – mokyklos pertvarka. (2004, birželio 10). *Santarvė*, p. 1.

³ Klimavičiūtė V. Mokyklų reformos priešiniai ketina kreiptis į teismą. (2005, balandžio 8). *Būdas žemaičių*, p. 6.

mokyklų gyvenimą įneša daug neaiškumo ir sąmyšio, apie kurį nevensia kalbėti ir rajono žurnalistai. Spauldoje vis dažniau pasirodo straipsniai, ne itin palankiai vertinantys švietimo reformą ir mokyklų tinklo pertvarką: „Gimnazijų vadovai mano, kad žlugdomos gimnazijos“⁴, „Kuo anksčiau pasipriešinsime, tuo bus geriau“⁵ ir pan.

Tad **tyrimo problema** išreiškiama klausimais:

Kaip Mažeikių rajono švietimo ekspertai vertina Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programą ir tinklo optimizavimo procesą? Kokias programos realizavimo stiprybes ir silpnybes išvelgia ekspertai?

Tyrimo objektas – Mažeikių rajono švietimo sistemos ekspertų nuomonė apie Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programą ir jos realizavimą.

Tyrimo tikslas – įvertinti Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programą ir jos realizavimą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atlikti mokslinės literatūros, švietimą reglamentuojančių dokumentų analizę, konceptualizuojant mokyklų tinklo pertvarką ir ją sąlygojančius veiksnius.
2. Nustatyti kaip vertinami švietimo įstaigų tinklo pertvarkos programos komponentai:
 - Nustatyti, kaip vertinamas mokyklų likvidavimas, kaip tinklo pertvarkos programos komponentas.
 - Nustatyti, kaip vertinamas viduriniojo ugdymo programos akreditavimas, kaip tinklo pertvarkos komponentas.
 - Nustatyti, kaip vertinamas gimnazijų „išgryninimas“, kaip tinklo pertvarkos komponentas.
3. Atskleisti, kaip vertinamas įdiegtų pokyčių koordinavimas.
4. Išskirti Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programos stiprybes ir silpnybes.

Tyrimas grindžiamas šiomis **hipotetinėmis prielaidomis**:

1. Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programa vertinama teigiamai.
2. Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programos realizavime stinga modernaus administravimo, koordinavimo, informacinio palaikymo.

Tyrimo metodologija

Šioje ataskaitoje pristatomas socialinis tyrimas pagal savo pobūdį yra aprašomasis ir vertinamasis. Ši charakteristika argumentuojama tuo, kad šiuo tyrimu siekiama apibūdinti dabartinę švietimo situaciją rajone (aprašomasis aspektas) ir siekiama įvertinti Mažeikių rajono Mokyklų tinklo pertvarkos programą, jos vykdymą ir išskirti programos stiprybes ir silpnybes.

⁴ Lukošiuūtė S. Gimnazijų reforma netenkina ne tik tėvų. (2005, kovo 3). *Santarvė*, p. 3.

⁵ Steponavičienė V. Moksleiviams ir mokytojams – vis mažiau galimybių rinktis. (2006, vasario 11). *Santarvė*, p. 1.

Tyrime naudoti šie *metodai*:

- Teorinį tyrimo pagrindą sudaro įvairių šaltinių: programų, įsakymų, nutarimų ir kitų *dokumentų analizė*.
- Apklausa žodžiu – *kokybinis tiriamasis interviu*. Šis metodas pasirinktas todėl, kad jis leidžia aprėpti daugelio pašnekovų skirtingus požiūrius į konkretų objektą ir aprašyti iš to kylančius prieštaravimus, pastarąjį vertinant. Taip pat kokybinis tiriamasis interviu sudaro galimybę pažinti pasaulį tokį, kokį mato pašnekovas, o kartu pašnekovui per dialogą sudaroma galimybė „iškalbėti“ turinį (Kvale, 1996).
- duomenų apdorojimui taikytas turinio analizės metodas.
- kokybiniai duomenys analizuoti *loginiu – indukcinio* būdu (Charles, 1999).

Instrumentarijus

Siekiant išsiaiškinti švietimo ekspertų nuomonę apie Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarką ir šį procesą reglamentuojančią programą, buvo parengtas interviu klausimynas Mažeikių rajono švietimo sistemos ekspertų apklausai žodžiu. Kokybinio interviu klausimyną sudarė 3 stambūs diagnostiniai blokai, kuriuose suformuluoti atviri ir pusiau struktūrizuoti klausimai (1 priedas: interviu protokolas 8 lapai).

Kontentinės analizės apdoroti duomenys analizuojami teorinės medžiagos požiūriu. Atlikus šias interpretacijas, išvados lyginamos su hipoteze ir formuluojamos darbo išvados: įvardijamos pagrindinės švietimo ekspertų nuostatos dėl mokyklų tinklo optimizavimo; nurodomi pagrindiniai programos privalumai ir trūkumai.

Tyrimo empirinė bazė

Tyrime dalyvavo 17 Mažeikių rajono švietimo sistemos specialistų-ekspertų (mokyklų direktoriai, pavaduotojai, švietimo skyriaus specialistai, savivaldybės tarybos atstovai).

Tyrimo teorinis reikšmingumas ir mokslinis naujumas.

Sukaupta nauja medžiaga:

- a) apie Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programos realizavimą;
- b) apie mokyklų tinklo pertvarkos kriterijus ir jų taikymo perspektyvas.

Tyrimo praktinis pritaikomumas argumentuojamas galimybe panaudoti tyrimo rezultatus Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programos, jos realizavimo ir koordinavimo optimizavimui.

1. MOKYKLŲ TINKLO PERTVARKA KAIP SOCIALINIS POKYČIŲ PROCESAS

1.1. Mokyklų tinklo pertvarkos esmė ir raiška

Šiame skyriuje bus analizuojama mokyklų tinklo pertvarkos esmė ir raiška, detalizuojami pertvarką sąlygojantys veiksniai; taip pat bus pateikta užsienio šalių mokyklų tinklo pertvarkos situacijų apžvalga; nurodytos mokyklų tinklo pertvarką sąlygojančios prielaidos šalyje ir Mažeikių rajone.

1.1.1. Mokyklų tinklo optimizavimas – švietimo reformos komponentas

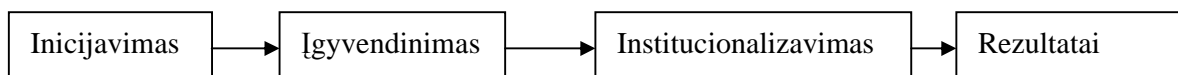
Šiandieniniame pasaulyje kaita tapo įprastu reiškiniu. M. Fullan'o teigimu, kaita – vienas iš esminių postmodernistinės visuomenės bruožų (Fullan, 1993, p. 37). D. Hopkins apibūdindamas kaitą kaip procesą, teigia, kad „kaita yra nuolatinis ir visa apimantis procesas, ir dažnai ji nenuspėjama“ (Hopkins, 1998, p. 39). Kaitos neįmanoma visapusiškai kontroliuoti, negalima jos pradėti arba sustabdyti. Tegalime tik bandyti ją veikti – suteikti norimą tempą, pageidaujamą kryptį ar priimtinesnį pobūdį (Želvys, 1999, p. 60).

Visa tai, kas pasakyta apie kaitą bendrąja prasme, tinka ir švietimo kaitai, nes politiniai pokyčiai švietimo srityje vyksta nuolat ir darosi vis spartesni (Hargreaves, 1999, p. 30). Pasak D. Hopkins, tikroji kaita susijusi ne su politika, o su politikos įgyvendinimu (Hopkins, 1998, p. 40). Tai reiškia su tuo, kaip tai interpretuoja mokiniai, mokytojai ir mokyklos. Nė vienas svarbesnis pokytis viršutiniojoje švietimo grandyje neaplenkia ir apatiniosios grandies – mokyklos. Tad, šiandieninė mokykla yra nuolatinės kaitos būsenos (Ellstrom, P. studija cituojama Želvio, 1999, p.61).

Prof. R.Želvys savo monografijoje „Švietimo vadyba ir kaita“ analizuodamas švietimo kaitos pobūdį, pastebi, kad švietimo santykis su kaita sudėtingesnis, nes švietimas – viena iš konservatyviausių socialinių institucijų. Tai, kad švietimas yra tradicijų besilaikanti ir inovacijoms besipriešinanti socialinė institucija, susiję su jo atliekamomis funkcijomis, o centrinė švietimo funkcija – kultūros perdavimas (Želvys, 1999, p. 61). Tradiciškai mokyklų paskirtis, pasak profesoriaus, yra išlaikyti *status quo*, o ne inicijuoti kaitą, /.../ todėl susidūrusi su nuolat kintančiu dabartiniu laikotarpiu, mokykla išgyvena itin prieštarinę situaciją, o norėdama ir toliau sėkmingai atlikti socializacijos funkciją, mokykla turi keistis taip, kaip keičiasi ją supanti aplinka (Želvys, 1999, p. 61).

Vienas žymiausių šiuolaikinių švietimo kaitos teoretikų M. Fullan skiria keturis pakankami toli laiko atžvilgiu vienas nuo kito nutolusius etapus, arba fazes: pasirinkimo, arba

inicijavimo; įgyvendinimo; tolesnio tęstinumo, arba institucionalizavimo; rezultatų (Fullan, 1991, p. 60). Supaprastintai kaitos procesą galima pavaizduoti schema (žr. 1.1 pav.).

1.1 pav. Kaitos proceso schema (Fullan, 1991)

Pasirinkimo fazė – tai laikotarpis, kada priimami sprendimai dėl pokyčių, sudaromi planai, t.y. vyksta paruošiamasis darbas.

Įgyvendinimo fazėje naujovės išbandomos praktiškai, sprendžiamos išskylančios problemos ir dalijamasi patirtimi.

Tolesnio tęstinumo fazės metu sprendžiama dilema – ar naujovė taps įprastu dalyku, ar bus atmesta, o galbūt sunyks savaime.

Rezultatų fazėje apibendrinami ir įvertinami kaitos rezultatai.

„Mokyklų tinklo pertvarkos metodinėse rekomendacijose“ tinklo pertvarka apibrėžiama taip pat kaip sudėtingas pokyčių procesas: „Mokyklų tinklo pertvarka – tai pokyčiai, kuriuos sudaro daugybė nuosekliai ir lygiagrečiai išsidėsčiusių komponentų, tam tikru etapu veikiančių skirtingas interesų grupes“ (2004, p. 22). Suvokiant tinklo pertvarką kaip sudėtingą kaitos procesą, „Mokyklų tinklo pertvarkos metodinėse rekomendacijose“ taip pat išskiriamos, analogiškos Fullan'o išskirtoms, kaitos proceso stadijos (2004, p. 22):

- Inicijavimo,
- Įgyvendinimo,
- Įtvirtinimo.

Analizuodamas kaitos proceso sudėtingumą, švietimo kaitos teoretikas M. Fullanas išskiria keletą veiksnių, lemiančių kaitos proceso sudėtingumą (Fullan, 1991, p. 20):

1. Kaitos mastai gali būti nevienodi – pradedant konkrečia mokykla ir baigiant šalies švietimo reforma.
2. Kiekvieną fazę veikia daugybė nenuspėjamų faktorių.
3. Kaita nėra linijinis procesas; vienoje fazėje vykstantys pokyčiai gali pakeisti ankstesnėse fazėse priimtus sprendimus.
4. Labai sunku nusakyti kiekvienos fazės trukmę.

Bendra ne itin sudėtingų pokyčių trukmė paprastai 3-5 metai. Sudėtingi visa apimantys pokyčiai, pasak M. Fullano, gali trukti nuo 5 iki 10 metų (Fullan, 1991, p. 25). Mūsų šalyje vykstančią švietimo reformą galėtume priskirti prie sudėtingų pokyčių, kadangi švietimo reforma šalyje trunka jau šešiolikti metai.

Kiti švietimo kaitos teoretikai, kaip I. Fagerlind ir L. Saha, pabrėžia politinį reformos pobūdį, teigia, kad reforma – tai nuoseklus šalies švietimo sistemos keitimas, nulemtas tautinės švietimo politikos posūkių, o reformų metu vyksta svarbūs struktūriniai pokyčiai (Fagerlind, Saha, 1989, p.4). Didžioji dalis žymių švietimo kaitos teoretikų – E. Wallin (1990), M. Fullan (1998), D. Hopkins (1994) – santyki tarp reformos ir kaitos nusako labai paprastai: reforma – tai planinga kaita arba kaita – tai tiesiog perėjimas iš vienos būsenos į kitą, tačiau jeigu švietime kalbama apie reikšmingesnius pokyčius, apimančius visą švietimo sistemą, taikomas „reformos“ terminas. „Kaita – tai natūralus, nuolat vykstantis procesas“, o „reforma – planuojamas, valdomas procesas makrolygiu“, bet kartu tai „politinis procesas, susijęs su galių pasiskirstymu (Želvys, 1999, p. 69).

Švietimo reforma Lietuvoje labai išstęta, ir apima keletą raidos etapų, kuriuos galima išskirti pagal patvirtintus strateginius dokumentus. Ižanginį švietimo reformos įgyvendinimo etapą žymi Tautinės mokyklos koncepcija (1989), kurios esminė mintis – sudaryti galimybę visoms buvusios Tarybų sąjungos respublikoms savarankiškai apsispręsti dėl švietimo sistemos sąrangos jų teritorijose. 1992 metais kultūros ir švietimo ministras dr. Darius Kuolys įteikė šalies Parlamentui Lietuvos švietimo koncepciją. Šis dokumentas reiškė pirmąjį švietimo reformos įgyvendinimo Lietuvoje etapą. 1998 metais Švietimo ir mokslo ministras Kornelijus Platelis patvirtino antrojo švietimo reformos etapo prioritetus – strateginį dokumentą, žymintį dar vieną etapą švietimo reformoje. Informaciniame leidinyje „Švietimo naujienos“ pažymima, kad antrojo švietimo reformos etapo prioritetai taip pat buvo rūpinimasis aktualia kokybe, visų asmenų mokymosi sąlygomis ir švietimo sistemos vidine harmonija (*Informacinis leidinys: Švietimo naujienos*, nr. 20 (175), p. 7-9). 2003 metais patvirtinta pirmoji Švietimo strategija, pradėjusi naują etapą Lietuvos švietimo reformoje. Dabartinė švietimo strategija skelbia tris pagrindinius tikslus: sukurti efektyvią ir darnią, atsakingu valdymu, taikliu finansavimu ir racionaliu išteklių naudojimu pagrįstą švietimo sistemą; išplėtoti tęstinę, mokymąsi visą gyvenimą laiduojančią ir visiems prieinamą, socialiai teisingą švietimo sistemą; laiduoti švietimo kokybę, atitinkančią atviroje pilietinėje visuomenėje ir rinkos ūkyje gyvenančio asmens poreikius (*Valstybinė švietimo strategija 2003 – 2012 metams*, 2003, p. 2).

Švietimo plėtotės skyriaus vedėjas Ričardas Ališauskas aptardamas švietimo reformos raidą Lietuvoje teigia, kad principinių posūkių Lietuvos švietimo reformoje nebuvo; daugeliui reformos darbų pradžią davė švietimo reformos programa: valdymo ir finansavimo reforma, mokyklų tinklo pertvarka, mokymosi sąlygų gerinimas, ugdymo turinio atnaujinimas ir pan. (Ališauskas, R. (2003), *Informacinis leidinys: Švietimo naujienos*, nr. 20 (175), p. 7- 9).

Taigi Lietuvos Respublikos Seimui 2003m. liepos 4 d. patvirtinus Valstybės švietimo plėtotės pagrindinius siekinius iki 2012 metų švietimo reforma paspartėjo. Šiandien esminis

švietimo sistemos pertvarkos akcentas – mokyklų tinklo pertvarka, kurios paskirtis – sukurti tokią mokyklų sistemą, kuri leistų kiekvienam mokiniui įgyvendinti savo teises į kokybiškas mokymosi sąlygas, pedagoginę, psichologinę, specialiąją pagalbą, išsilavinimo įgijimą pagal valstybės nustatytus standartus (Mokyklų tinklo pertvarkos metodinės rekomendacijos, 2004, p. 10). Iš Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metams aiškėja, kad pagrindinis mokyklų tinklo pertvarkos strateginis tikslas yra mažinti tuščių mokymosi vietų skaičių ir racionaliau panaudojant švietimui skirtas lėšas, išsaugoti bei pagerinti švietimo kokybę, sudaryti sąlygas privalomojo ir visuotinio švietimo prieinamumui, švietimo įvairovei, galimybėms mokytis visą gyvenimą (2003, p.6-8).

2004 metais Švietimo ir mokslo ministro Algirdo Monkevičiaus įsakymu patvirtintose „Mokyklų tinklo pertvarkos metodinėse rekomendacijose“ pažymima, kad mokyklų tinklo optimizavimas turi atitikti šiuolaikinės visuomenės mokymosi poreikius bei paklausą ir realias finansines valstybės, savivaldybių galimybes bei padėti įgyvendinti bendruosius švietimo plėtotės tikslus: greičiausiai tempais pagerinti mokymo ir mokymosi kokybę, padidinti prieinamumą ir puoselėti socialiai teisingas lygias galimybes, padaryti visą švietimo sistemą veiksmingesnę ir darnesnę (2004, p. 10).

1.1.2. Užsienio šalių mokyklų tinklo pertvarkos situacijų apžvalga

Vakarų Europoje kaip ir visame pasaulyje nuolat vyksta švietimo kaita. Tačiau įvairiose Vakarų Europos šalyse pasireiškia skirtingos reformos tendencijos. Lietuva daugelį su kaita susijusių procesų diegia užsienio šalių pavyzdžiu. „Prisitaikymas iš kitur“ arba neretai ir „kopijavimas“ nesvetimas švietimo sistemai, siekiančiai kokybiškomis paslaugomis pritraukti kuo daugiau vartotojų, racionalizuoti teikiamų paslaugų kainą.

Išanalizavus literatūrą matyti, kad stipriai išsivysčiusiose šalyse reformos esmė ir principai skiriasi. Bene skirtingiausi švietimo sistemos reformų principai pastebimi Anglijoje ir Skandinavijos šalyse.

Dviejose Jungtinę Karalystę sudarančiose šalyse – **Anglijoje ir Velse** – vykstanti reforma dažnai vertinama kaip greitos ir fundamentalios švietimo kaitos pavyzdys (Želvys, 1999, p. 101). Kai kurie autoriai (Hargreaves, 1999, p. 25) vadina tai kraštutiniu valdomos kaitos variantu. 1988 metais priimtame švietimo reformą reglamentuojančiame įstatyme (Education Reform Act) buvo apibrėžtos septynios esminės švietimo politikos orientacijos:

1. Privatizacija ir rinkos konkurencija.

Privatizacijos tendencijos pasireiškia trejopai: skatinant nevalstybinį švietimą; skatinant privačių struktūrų dalyvavimą, kuriant ir išlaikant valstybines švietimo įstaigas; pertvarkant valstybinio švietimo valdymo stilių pagal rinkos ekonomikos principus. Vadinasi, „švietimo

sistema skatinama funkcionuoti ne kaip tradicinis valstybinis, bet kaip komercinis sektorius“ (Richards, 1992, p. 249).

2. Centralizacija.

Privatizacijos ir centralizacijos derinys leidžia valstybei išlaikyti švietimo kontrolę, kartu atsikratant dalies finansinės atsakomybės už švietimo sistemą. Kaip stiprėjančios kontrolės pavyzdžius galima paminėti nacionalines programas, egzaminų reformą, privalomą mokytojų testavimą ir pan. (Želvys, 1999, p. 102). Nors politikai neigia centralizavimo tendencijas, bet kaip rodo pats reformos vyksmas, decentralizavimo čia nematyti.

3. Diferenciacija.

Vienas iš tipišku diferenciacijos pasireiškimų – išryškėję skirtumai tarp akademinio ir neakademinio profilio vidurinio bendrojo lavinimo sistemoje.

4. Specializacija.

Didėjanti specializacija ir dalykinis susiskaidymas iš dalies rekonstruoja anksčiau vyravusį tradicinį ugdymo turinį, paremtą atskirų dalykų mokymu.

5. Profesionalizacija.

Profesionalizacija autoriai vadina sustiprėjusią orientaciją į profesinį moksleivių rengimą. Profesionalizacija taip pat skatina tolesnę mokymo diferenciaciją.

6. Adaptacija.

Mokymo metodai orientuoti į tai, kad leistų mokytojams ir mokiniams geriau prisitaikyti prie naujos, centralizuotos sistemos ir didesnės diferenciacijos.

7. Priežiūra.

Priežiūra ir disciplina yra neatsiejami centralizuoto valstybinio valdymo atributai. Mokykla tampa svarbiu valstybinės priežiūros instrumentu.

Kokių konkrečių naujovių buvo įvesta 1988 metų Švietimo reformos įstatymu ir jį papildžiusiu 1992 metų Švietimo (mokyklų) įstatymu? Be abejo, svarbiausiu dalyku laikytinas nacionalinių programų ir nacionalinio testavimo įvedimas (Želvys, 1999, p. 103). Lygindamas Anglijos švietimo reformą su Lietuvos, Želvys (1994, p. 47 – 49) išskiria keletą svarbių šiuo įstatymu įteisintų sprendimų:

- Įstatymas įteisino mokyklų finansavimą pagal tai, kiek joje mokosi mokinių. Tai skatina mokyklas labiau reklamuoti savo veiklą tam, kad patrauktų ir išlaikytų kuo daugiau moksleivių. Priimant šį sprendimą buvo tikimasi, kad gerai dirbančios mokyklos pritrauks daugiau moksleivių ir klestės, o nepopuliaros mokyklos sunyks.
- Įstatymas įteisino laisvo mokyklų pasirinkimo principą. Tėvai turi teisę leisti savo vaikus į bet kurią mokyklą, jei tik joje pakankamai vietos priimti visus norinčius.

- Įstatymas įvedė mokyklų savivaldos sampratą. Tai reiškia, kad mokyklos savarankiškai tvarko savo biudžetą, skiriamą vietos savivaldybių.
- Įstatymas įvedė centralizuotomis dotacijomis išlaikomų mokyklų sampratą. Mokykla gali atsisakyti būti priklausoma nuo vietos savivaldybės ir tapti tiesiogiai pavaldi ministerijai. Šiuo atveju vietos švietimo skyrius formaliai nebetenka tokiai mokyklai bet kokios įtakos ar kontrolės, o ministerija skiria mokyklai išlaikyti dotaciją. Vyriausybė siekia, kad juo daugiau mokyklų taptų centralizuotai dotuojamos.
- Įstatymas įvedė mokytojų užmokesčio priklausomybės nuo atliekamo darbo kokybės principą. Atlyginimas tiesiogiai siejamas su kokybės indikatoriais (moksleivių egzaminų rezultatais, tėvų pasitenkinimo laipsniu, papildomojo ugdymo apimtimi ir t.t.). Svarbiausia lieka mokytojo išsilavinimas ir kvalifikacija, nustatoma atestavimo būdu.
- Įstatymas įteisino viešą informacijos apie mokyklas skelbimą.
- Įstatymas nustatė reguliaraus mokyklų inspektavimo sistemą. Visos mokyklos kartą per ketverius metus turi būti inspektuojamos ir įvertinamos.

Nepaisant visų minėtų panašumų, švietimo reformos teoretikai M. Wallace ir K. Pocklington (2004, p. 6) pabrėžia, kad „Anglijos švietimo sistema yra decentralizuota, netvarkinga ir, lyginant su Europos švietimo sistemomis, išskirtinė, nes ji beveik nekontroliuojama centrinės valdžios.“ Analizuodami tuometinę Anglijos švietimo sistemą, autoriai teigia, kad demografiniai pokyčiai, ypač augančiuose miestuose ir didmiesčiuose, skatino steigti naujas mokyklas, o kaimo mokyklas, ypač tose vietovėse, kur gyventojų skaičius mažėjo, uždaryti. Taigi vienos mokyklose buvo per daug tuščių vietų, o kitose jų trūko, todėl tuo pačiu iškilo ir racionalaus lėšų panaudojimo klausimai (Wallace, Pocklington, 2004, p.10). Tyrimais nustatyta, kad Anglijoje ir Velse mokyklose 900 tūkst. Vietų buvo neužpildytos, ir tai kasmet valstybei kainavo 140 mln. svarų. Vertinant situaciją, šie pinigai galėjo būti skiriami ugdymo proceso tobulinimui, kitoms problemoms spręsti, kaip tai buvo daroma Vokietijoje (Schulzeck U., Weishaupt H. Kaip tvarkomas mokyklų tinklas Vokietijoje.(2002, lapkričio 22). *Dialogas*, p. 6.). Tačiau kai mokykloms iškilo naikavimo grėsmė, bendruomenių tėvai dažnai priešinosi savivaldybių Švietimo skyrių iniciatyvai uždaryti arba sujungti mokyklas (Wallace, Pocklington, 2001, p. 10).

Didžiosios Britanijos mokslininkas T. M. Hinds atliko tyrimą ir įrodė, kad jei mažėjant moksleivių skaičiui mokyklų tinklas netvarkomas, lėšos vienam moksleiviui išauga maždaug tiek pat procentų, kiek procentų sumažėja vaikų (Schulzeck U., Weishaupt H. Kaip tvarkomas

mokyklų tinklas Vokietijoje. (2002, lapkričio 22). *Dialogas*, p. 6.). Tyrimas atskleidė racionalumo paralelę tarp mokyklų tinklo pertvarkos ir lėšų švietimui panaudojimo.

Teoretikai M. Wallace ir K. Pocklington (2004) nagrinėdami Didžiosios Britanijos mokyklų tinklo pertvarkos procesą paaiškino, kad reorganizacija, vykstant švietimo reformai, sudaro sudėtingą švietimo sistemos pokyčių pagrindą. Švietimo skyriai, vykdant reorganizaciją, turi parengti viso teritorinio regiono mokyklų uždarymo ar sujungimo planus ir mokyklų plėtros programą, kurioje būtų apibrėžta mokyklų kaita. Ypač aktyviai mokyklų tinklo pertvarkos procesai vyko šalyje 1994 – 1996 metais.

Remiantis Wallace, Pocklington (2004, p. 6) aiškinimu, „pirmiausia savivaldybių Švietimo skyriai skelbia pasiūlymo kaip nors keisti mokyklų tinklą matmenis ir konsultuojasi su susijusiomis interesų grupėmis. Kitas žingsnis – konkretaus pasiūlymo suformulavimas, kuris teikimas Švietimo ir užimtumo departamento sektoriui, o pastarasis sprendžia ar pasiūlymą teikti centrinei valdžiai tvirtinti“.

Analizuojant literatūrą matyti, kad Anglijoje pedagogai, kurie dirba reorganizuojamose mokyklose, patiria psichologinį stresą dėl galimo darbo netekimo. Tačiau remiantis M. Wallace ir K. Pocklington tyrimais, paaiškėjo, kad visiems darbuotojams yra pasiūlomos darbo vietos, nes švietimo skyriuose veikia specialios darbo grupės, kurios ir analizuoja mokyklos darbuotojų persikirstymą į kitas mokyklas. Analogiška situacija matoma ir mūsų šalyje. Reorganizuojant mokyklas, daugelis pedagogų vis dar baiminasi netekti darbo.

Viena iš pagrindinių mokyklų tinklo pertvarkos priežasčių Didžiojoje Britanijoje – perteklinių finansuojamų vietų skaičiaus mažinimas. Wallace, Pocklington (2004) teigia, kad mokyklų reorganizacija Anglijoje vyko neatsitiktinai. Ministrai ėmė labiau „spausti“ savivaldybes, kurių mokyklose buvo ypač daug perteklinių vietų, ir atsisakė joms skirti biudžeto lėšas tol, kol šios nesumažins tuščių finansuojamų vietų skaičiaus. Grafystėse buvo pakeista nustatytoji amžiaus riba, kurią pasiekę moksleiviai perkeliama į kito tipo mokyklą, ir taip sumažintas pradinių mokyklų skaičius.

Taigi lyginant mokyklų tinklo pertvarką Lietuvoje ir Didžiojoje Britanijoje, matyti, kad pagrindinės tinklo pertvarkos priežastys ekonominės.

Pažvelkime, kokia klostėsi švietimo sistemos situacija kitose Europos šalyse, pavyzdžiui **Švedijoje ir Norvegijoje.**

Analizuojant pokyčius Norvegijos švietimo sistemoje paaiškėjo, kad mokyklų tinklas jau buvo sukurtas XIX amžiaus paskutiniame dešimtmetyje, kuris paskui buvo koreguojamas. Profesorius R. Želvys pastebi, kad lyginant su Anglijos švietimo sistema, tuo metu Norvegijoje prasidėjo judėjimas priešinga kryptim (Želvys, 1999, p. 105). Šiuo metu vykdoma reforma paremta švietimo demokratizavimo siekiu. Pastebima, kad centralizuota valdžia turi pakankamai

galimybių koordinuoti mokyklų tinklą ir veiklą. Centralizuotai tebėra reglamentuojamas klasių dydis, mokslo metų trukmė, minimalus savaitinių pamokų skaičius ir mokytojų pareigos. Centralizuotai nustatomas ir ugdymo turinys, tačiau Norvegijoje nėra inspektavimo sistemos; patarimus ir konsultaciją mokyklos gali gauti iš regiono ir vietos švietimo lygmenų.

Kaip ir kitose šalyse, taip ir Norvegijoje, reforma turėjo ir teigiamų, ir neigiamų vertinimų. Nepaisant įvairių vertinimų, struktūriniai pokyčiai vyko sėkmingai, o šalies politikai ir toliau palaiko decentralizaciją (Želvys, 1999, p. 106). Dabar valdžios pasidalijimo struktūra Norvegijos švietimo sistemoje atrodo taip:

- Ministerija atsako už aukštojo mokslo įstaigas bei bendrąją švietimo politiką.
- Regioniniai švietimo padaliniai atsako už aukštesniąją vidurinio mokslo pakopą. Jie rūpinasi mokyklų išlaikymu, moksleivių priėmimu ir skiria bei atleidžia pedagoginį personalą.
- Vietos švietimo padaliniai atsako už pradines ir pagrindines mokyklas. Švietimo reikalus sprendžia municipalinė tarnyba.

Profesoriaus R. Želvio požiūris į Norvegijos švietimo sistemos sudaromas galimybes pasirinkti poreikius ir pageidavimus atitinkančią mokyklą, kritiškesnis. Cituojant autorių „laisvo mokyklų pasirinkimo idėja, galbūt prasminga Anglijoje ir JAV, vargu ar tinka Norvegijai – šaliai, turinčiai nedaug gyventojų, išsibarsčiusių po didelę teritoriją“ (Želvys, 1999, p. 106). Analizuojant mokyklos pasirinkimo galimybes Norvegijoje galima teigti, kad geografinis gyvenviečių išsidėstymas apsunkina racionalaus, poreikius atitinkančio mokyklų tinklo suformavimą, nors vietos autonomija šioje šalyje labiau išplėtotą nei Švedijoje.

Lyginant mokyklų tinklo pertvarkos procesą Norvegijoje su Lietuvos mokyklų optimizavimo procesu, galima teigti, kad priešingai nei Lietuvoje, jis vyko labai apgalvotai ir kryptingai (Triukaitė, 2004, p. 15).

Tuo tarpu **Švedijos** švietimo sistema buvo griežtai centralizuota, kontroliuojama Nacionalinės švietimo valdybos (*National Board of Education*). Valdyba buvo atsakinga už ugdymo turinį, egzaminavimą bei vertinimą (Curriculum Reform. Assessment in Question, 1993). Reformų procesas Švedijoje prasidėjo devintojo dešimtmečio pirmoje pusėje. 1987 metais Švedijos švietimo politika ėmė radikaliai orientuotis į decentralizaciją ir dereguliaciją. Galiausiai susiklostė tokia valdžios pasidalijimo švietimo sistemoje struktūra:

- Riksdagas (parlamentas) ir vyriausybė numato mokykloms bendruosius tikslus ir orientyrus. Jie įtvirtinami Švietimo įstatymu ir bendrosiomis programomis.
- Nacionalinė švietimo agentūra atsako už mokyklų sektoriaus priežiūrą ir vertinimą.

- Vietos švietimo vadovai atsako už mokyklų veiklą pagal Riksdago ir vyriausybės nustatytą kompetenciją (Decision-Making in 14 OECD Education Systems, 1995).

Nors esama iš esmės priešingų centralizacijos / decentralizacijos tendencijų, švietimo reformos Anglijoje ir Švedijoje turi bendrų bruožų. Profesorius R. Želvys, apibendrinamas tyrėjų patirtį abiejose šalyse pateikia tokią suvestinę (1999, p. 107):

- Vyriausybė teigia, kad įgyvendinamos reformos padarys jų švietimo sistemas geriausias Europoje;
- Reformos sukėlė ne sutarimą, bet konfliktą. Mažai paisoma komentarų ir kritikos, išsakytos per trumpą projektų aptarimui skirtą laiką;
- Reformos buvo vykdomos „iš viršaus“ ir susilaukė mažai palaikymo „iš apačios“;
- Buvo reformuotas ugdymo turinys, sukurtos naujos nacionalinės programos ir pakeistos vertinimo sistemos;
- Stengiamasi tobulinti švietimo sistemas skatinant konkurenciją ir kuriant alternatyvas valstybinėms mokykloms;
- Įgyvendinant švietimo reformas, mažai remtasi moksliniais tyrimais.

Švedijoje, panašiai kaip ir Anglijoje bei Lietuvoje, beveik visos švietimo reformos buvo inicijuojamos daugiau „iš viršaus“ nei „iš apačios“. Analizuojant M. Moller (1995, p.108) vertinimą apie kaitą Švedijos švietimo sistemoje galima teigti, kad mokyklų tinklo pertvarka neišsprendė visų socialinių – finansinių problemų, nes „vietos švietimo padaliniai atlieka netoliaregišką finansinį planavimą, nėra aiškios ir suprantamos centrinės valdžios švietimo politikos, neaiškiai pasiskirsčiusios galios tarp atskirų švietimo grandžių“. Švedijoje vykusios švietimo reformos nesirėmė moksliniais tyrimais – tai vienas iš esminių klaidų, neužtikrinusių reformos sklandaus vyksmo.

Pokyčiai **Suomijos** švietimo sistemoje taip pat pakankamai akivaizdžiai atspindi esmines Skandinavijoje vykstančios švietimo kaitos tendencijas. Suomijoje iki aštuntojo dešimtmečio vidurio švietimo sistema taip pat buvo labai centralizuota. Centrinė valdžia detaliai kontroliuodavo mokyklas: tvirtindavo mokomąją medžiagą ir vadovėlius, nustatydamo mokslo metų trukmę. Mokymo programas tvirtindavo provincijų valdžia. Iki aštuntojo dešimtmečio provincijos valdžia tvirtino ir, ką priimti ir atleisti iš darbo mokykloje (Želvys, 1999, p. 111).

1985 metais daugelis galių priimti sprendimus buvo deleguota savivaldybėms. Nacionalinė švietimo valdyba liko atsakinga už pagrindinių ugdymo turinio principų nustatymą. 1990 metais decentralizacija tęsėsi, ir sprendimų priėmimo galia buvo toliau deleguojama savivaldybėms ir pačioms mokykloms.

Nuo 1992 metų įstatymas nebereikalauja, kad mokyklas valdytų švietimo skyriai. 1994 metais toliau reorganizuojama Nacionalinė švietimo valdyba, planuojant ją pertvarkyti pagal švedų Nacionalinės švietimo agentūros modelį. Dabartinis funkcijų pasiskirstymas tarp atskirų švietimo grandžių atrodo taip:

- Vyriausybė teikia Parlamentui ir Prezidentui įstatymų bei biudžeto projektus, formuoja švietimo plėtotos planus ir tvirtina švietimo įstaigų steigimą arba panaikinimą.
- Švietimo ministerija priima sprendimus dėl municipalinių ir privačių profesinio rengimo įstaigų finansavimo, reglamentuoja profesinio rengimo struktūrą ir pan.
- Nacionalinė švietimo valdyba reglamentuoja nacionalines programas, vertina švietimo darbą, teikia pagalbą Švietimo ministerijai bei pedagoginiams institutams.
- Savivaldybės atsakingos už mokyklų administravimą ir materialinį aprūpinimą.
- Mokyklų tarybos tvirtina mokyklos taisykles ir mokymo planus bei programas, skiria ir atleidžia mokytojus bei direktorius, sprendžia lėšų panaudojimo klausimus (Želvys, 1999, p. 111).

Taigi Suomijos švietimo sistemoje daugiau galių turi mokyklų tarybos. Lyginant su Lietuvos mokyklomis, čia matyti ryškus skirtumas.

Danijos švietimo sistema visada buvo mažiausiai centralizuota iš Skandinavijos šalių. Todėl tokių reformų kaip Norvegijoje ir Švedijoje Danijoje nebuvo. S. Jensen (1995) nurodo tokį funkcijų pasiskirstymą tarp atskirų švietimo grandžių:

- Folketingas (parlamentas) formuluoja švietimo tikslus, leidžia įstatymus ir tvirtina biudžetą.
- Ministerija leidžia normatyvinius dokumentus, skirsto finansavimą, vykdo bendrąją švietimo sistemos priežiūrą, taip pat organizuoja diskusijas ir teikia rekomendacijas, kurios nėra privalomos.
- Regioninė valdžia kontroliuoja gimnazijas.
- Savivaldybės kontroliuoja ir valdo municipalines mokyklas.
- Mokyklų tarybos sprendžia administravimo ir ekonominius klausimus, o mokyklų vadovai organizuoja kasdieninę mokyklos veiklą.

Kalbant apie švietimo sistemą **Vokietijoje**, aktualus išlieka lėšų klausimas, nors tinklas čia jau sutvarkytas. Pvz., Vokietijoje mokyklų steigėjai siekia sumažinti mokymo įstaigoms keliamus uždavinius ir lėšas (ypač tas, kurios skiriamos mokykloms valdyti ir išlaikyti). Steigėjai vadovaujasi tokiais principais: decentralizuoti atsakomybę už valstybinį švietimo standartų

įgyvendinimą bei resursų panaudojimą: tvirtinti kiekvienos, o ne bendrą kelių mokyklų biudžetą; mokyklos valdymą orientuoti į išorę.

Vertinant U. Schulzeck ir H. Weishaupt publikacijoje „Kaip tvarkomas mokyklų tinklas Vokietijoje“ (*Dialogas*, 2002, lapkričio 22, p. 6), išreikštą požiūrį į mokyklų tinklo optimizavimą, paaiškėja, kad Vokietijoje labai nenoriai imamasi plačiau reorganizuoti mokyklų tinklą dėl kelių priežasčių:

- Steigėjas, į mokyklos ūkines reikmes, remontą investuoja pakankamai dideles lėšas, net ir tuomet, kai tai daryti nėra racionalu;
- Mokyklos pastato perkelti kitur neįmanoma, o naujai pastatytų mokyklų uždaryti savivaldybių specialistai nedrįsta;
- Pastato kokybės charakteristikos didžiąja dalimi lemia jo eksploatavimo (pvz., šildymo) išlaidas;
- Mokyklos uždaryti iš karto, tik apie tai pagalvojus neįmanoma, nes ir švietimo įstaigos bendruomenė, kuri jau per ilgą laiką yra susiformavusi, laikoma vertybe;
- Politikos subtilybės.

Analizuojamoje publikacijoje atkreipiamas dėmesys į klaidas Vokietijos mokyklų tinklo pertvarkos pagrindiniu laikotarpiu XX a. 7 - 8 dešimtmetyje: per didelė iniciatyva atiduota mokinių tėvams, pernelyg reaguojama į mokyklų bendruomenių pasipriešinimus, neatsižvelgta į regioninį mokyklų poreikį. Dėl šios priežasties (neatsižvelgta į mažėjantį mokinių skaičių) Vokietija prarado labai daug pinigų (pvz., 1975 – 1983 m. apie 23 proc.). Todėl U. Schulzeck Vokietijoje mokyklų tinklo pertvarkos planavimo alternatyvas vertina kaip grindžiamas ūkiniais – psichologiniais – politiniais argumentais, neakcentuojant pedagoginių (ugdomųjų).

Apibendrinat reformų patirtį, galima teigti, kad Vakarų Europos šalyse pasireiškia tiek centralizacijos, tiek decentralizacijos tendencijos. Net ir toje pačioje šalyje vienos švietimo struktūros centralizuojamos, kitos – decentralizuojamos. Pasak R. Želvio, ne tiek svarbi pati reformos kryptis, o tai, kaip pokyčiai paveiks konkrečios šalies tradicijas (Želvys, 1999, p. 113). Mokyklų tinklo pertvarkos planavimo alternatyvos dažniausiai yra grindžiamos švietimo politikos argumentais, sveriamos ekonominiais matais. Užsienio šalyse kaip ir Lietuvoje, mokyklų tinklo pertvarkos procesą lydi visuomenės kritika, požiūrių skirtumai. Tačiau Vakarų Europos šalių reformų patirtis ir pamokos gali būti svarbios vykdant mūsų šalies švietimo politiką ir reorganizuojant švietimo sistemą, pertvarkant mokyklų tinklą, paskirstant valdžios galias tarp atskirų švietimo grandžių.

1.1.3. Švietimo įstaigų tinklo pertvarką sąlygojantys veiksniai šalyje ir Mažeikių rajone

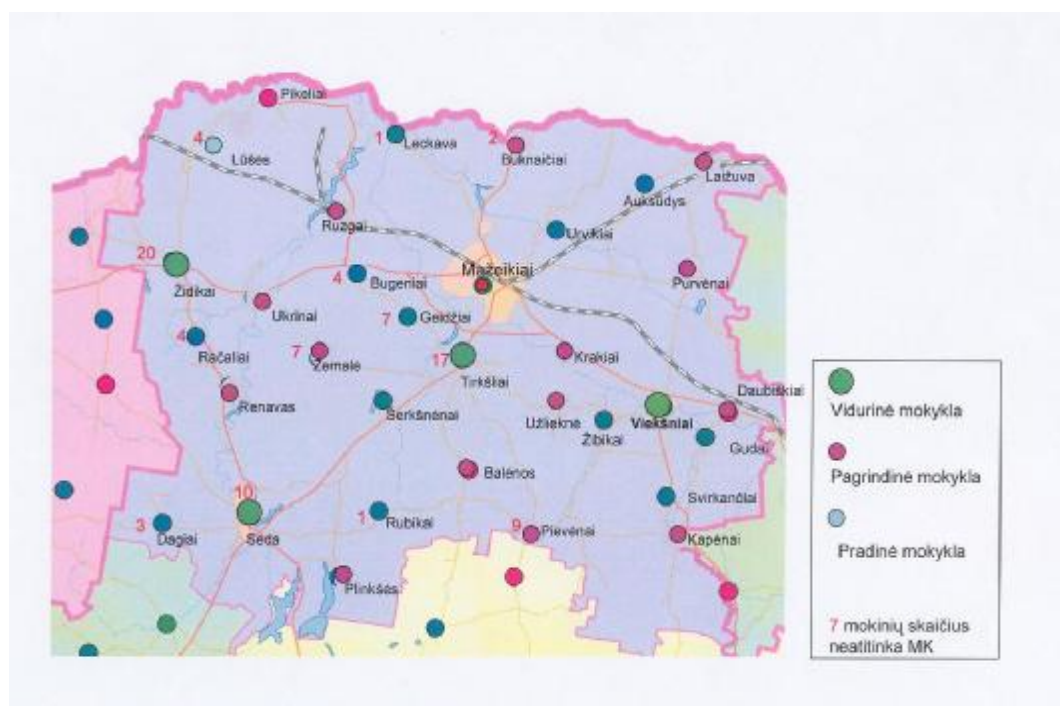
„Informacinės technologijos padarė radikalią įtaką ekonomikos esmei – atsirado globali „žiniomis grindžiama“ ekonomika /.../ tai reiškia, kad Lietuvoje siekiant konkurencingos

ekonomikos mokymasis visą gyvenimą tampa būtinybe“ (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004). Be to Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijoje teigiama, kad svarbu „optimizuoti panaudojimą visų prieinamų išteklių, teikiamų valstybės, įmonių, savivaldybių, bendrijų, nevyriausybinių organizacijų ar individų, siekiant plėtoti visapusę, vientisą ir rentabilią mokymosi visą gyvenimą sistemą, siūlančią galimybių įvairovę profesiniam, socialiniam ir asmeniniam visų darbingo amžiaus individų ugdymuisi ir jaunimo paruošimui profesiniam gyvenimui, atitinkančiam aukščiausius Europos standartus“ (2004, p. 2).

Kadangi švietimas kelia bendruosius vertybinius – „socialinio teisingumo, lygių galimybių, prieinamumo, veiksmingumo, racionalaus išteklių naudojimo, darnos, atsakingo valdymo, kokybės, asmens poreikių tenkinimo“ (Bajoriūnaitė, 2004, p. 10) - puoselėjimo tikslus, tad jie glaudžiai siejasi su mokyklų tinklo optimizavimu. Esamas švietimo įstaigų tinklas, kaip ir visa švietimo struktūra, daugeliu atvejų išlieka dar paveldėtas iš praeities. Esama švietimo įstaigų sistema nėra pakankamai racionali ir veiksminga, nes ji nepajėgia garantuoti lygių ugdymo (-si) galimybių, socialinio teisingumo, o kartu ir teikiamų paslaugų kokybės visiems mokiniams.

Kritiškas švietimo sistemos vertinimas pateiktas ir Švietimo gairėse: „Naujas švietimo turinys per ligšiolinį reformos laikotarpį dažnai tiesiog piltas į senas formas. Deja, šios formos šiandien jau nepajėgia užtikrinti nei švietimo sistemos efektyvumo, nei kokybės, nei socialinio teisingumo. Būtina pasiekti, kad tinklas atitiktų šiuolaikinės visuomenės mokymosi poreikius bei paklausą ir realias finansines valstybės bei savivaldybių galimybes“ (Švietimo gairės 2003 – 2012, p. 112).

Dabartinis švietimo tinklas nėra racionalus, tai parodo ir tuščiai finansuojamų mokymosi vietų skaičius mokyklose. Remiantis statistikos duomenimis, 2003 – 2004 mokslo metais Mažeikių rajone buvo finansuojamos tuščios mokymosi vietos šiose mokyklose: (žr. 1.1 pav.)

1.1 pav. Tuščiai finansuojamos mokymosi vietos Mažeikių rajono mokyklose 2002 – 2003 m. m.

Bendrojo lavinimo mokyklų tinklo pertvarka - vienas iš svarbiausių švietimo sistemos atnaujinimo kriterijų. Valstybinėse švietimo strategijos 2003 – 2012 metų gairėse numatyta mokyklų tinklo pertvarkos paskirtis:

- sukurti efektyvumo, prieinamumo ir kokybės reikalavimus atitinkantį mokyklų tinklą savivaldybėje,
- pakankamai turėti pradinio, pagrindinio ir vidurinio bei neformaliojo švietimo programų teikėjų;
- sudaryti kokybiškas sąlygas visiems vietos bendruomenės nariams ugdytis bei užtikrinti pedagoginę, psichologinę, specialiąją ir socialinę pedagoginę pagalbą;
- užtikrinti išsilavinimo įgijimą pagal valstybės nustatytus išsilavinimo standartus.

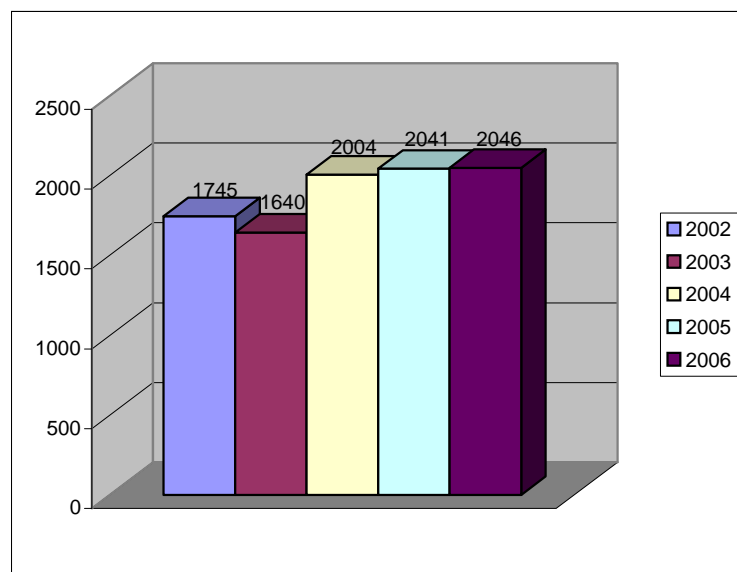
Analizuojant „Mokyklų tinklo pertvarkos metodinėse rekomendacijose“ (2004) pateiktus tinklo pertvarką lemiančius veiksnius, galima teigti, kad čia jie pateikiami platesniu mastu: demografiniu, socialiniu, finansiniu, kokybės ir veiksmingumo ir pan. Rekomendacijose (2004, p. 10-19) apibrėžiami šie mokyklų tinklo pertvarką lemiantys veiksniai:

- Bendrojo lavinimo prieinamumo ir lygių galimybių jį įgyti didinimas.
- Mokyklos struktūra ir ugdymo turinio reforma.
- Mokyklinio amžiaus vaikų skaičius.
- Mokinių ir mokyklų skaičius.
- Mokinių skaičius klasėje. Mokinių ir mokytojų skaičiaus santykis.

- Mokinių skaičius mokyklose ir mokymosi sąlygos.
- Pagrindinio ir vidurinio išsilavinimo siekiančiųjų mastai profesinėse mokyklose.
- Specialiųjų poreikių mokinių ugdymas.
- Mokymo išlaidos labai mažose mokyklose.
- Tuščios mokymosi vietos.
- Bendrojo lavinimo sistemos veiksmingumas.

1 veiksnys. Bendrasis lavinimas yra vienodai kiekvienam prieinamas tada, kai yra: optimalus priešmokyklinio, pradinio, vidurinio ugdymo programų tinklas; išplėtos įvairios suaugusiųjų švietimo formos dirbantiems, norintiems įgyti bendrąjį išsilavinimą; specialiųjų poreikių vaikams atvira bendrojo lavinimo mokyklų sistema; teikiamos socialinės paslaugos ir pedagoginė pagalba socialinę atskirtį patiriantiems skurdžiai gyvenančių šeimų, beglobiams, nesimokantiems mokykloje vaikams, mokymosi motyvaciją prarandantiems arba praradusiems; garantuojamas saugus kiekvieno kaime gyvenančio toliau kaip 3 kilometrai nuo mokyklos vaiko atvykti į bendrojo lavinimo mokyklą vežiojimas; suartintas bendrasis ir profesinis mokymas; sveikos ir saugios ugdymosi sąlygos mokyklose ir pan.

Mokyklos pasiekiamumo klausimas yra vienas svarbiausių socialinės pagalbos teikimo veiksnių, užtikrinantis galimybę mokiniui dalyvauti ugdymo procese. Analizuojant švietimo situaciją rajone, matyti, kad mokyklos pasiekiamumo rodikliai sparčiai pakitę (žr. 1.2 pav.).

1.2 pav. Vežiojamų į mokyklas moksleivių skaičius Mažeikių rajono mokyklose 2002 –2006 m.m.

2004 m. kovo 24 d. Vilniuje vykusioje konferencijoje „Lisabonos strategijos iššūkiai Europos švietimo sistemoms; Ar Lietuva pasirengusi juos priimti?“ didelis dėmesys skirtas

įvairaus amžiaus ir socialinės padėties mokymo prieinamumo ir patrauklumo didinimui. Analizuojant konferencijos medžiagą akivaizdu, jog perėjimas į žinių visuomenę reiškia, kad „švietimas ir mokymasis turi tapti lengviau prieinamas ir demokratiškesnis“ ir kad iš vienos švietimo sistemos dalies į kitą turi būti paprastesnis ir lankstesnis (Gaigalienė, M., Makarkaitė, R. 1999, p.18).

2 veiksnys. Mokyklos struktūra ir ugdymo turinio reforma: bendrojo lavinimo mokyklos turinys baigiamas reformuoti, tačiau mokyklose palankios sąlygos tinkamai įgyvendinti ugdymo turinį koncentrais 4+(4+2)+2 vis dar nesudarytos. „Netinkamas darbo organizavimas, didelė mokytojų darbo aprėptis, specializacijos stoka ugdymo kokybės augimo nebeužtikrina. Būtina atsisakyti linijinio mokymo sistemos, realiai pereiti nuo hierarchiško mokyklos valdymo prie demokratinio, stiprinti viduriniąją mokyklos valdymo grandį, proporcingai išdalyti mokytojų dėmesį visų pakopų mokiniams, ypač jį sustiprinti pagrindinio ugdymo pakopoje“ (Bajoriūnaitė, 2004, p. 12).

Ypač svarbų vaidmenį atlieka ugdymo turinio kaita, kuri viena iš pirmųjų neišvengiamai turi reaguoti į reformą, todėl švietimo reformos problemų ir rūpesčių kontekste ypač svarbi ugdymo proceso tobulinimo grandis (Gaigalienė, Makarkaitė, 1999).

Socialinės paslaugos ir pedagoginė pagalba ypač aktuali socialinę atskirtį patiriantiems skurdžiai gyvenančių šeimų vaikams, prarandantiems mokymosi motyvaciją. Todėl svarbu, kad mokykla būtų prieinama visiems vaikams. Mažeikių rajono švietimo skyriaus duomenimis, rajone yra tik 3 mokiniai, nelankantys mokyklos, tačiau net 284 socialinės rizikos šeimos, kuriose gyvena 638 vaikai. Mažeikių rajono mokyklose dar išlieka socialinio pedagogo deficitas, nes kol kas vienam socialiniam pedagogui rajone tenka po 742 vaikus. Atsižvelgiant į esamą padėtį, Mažeikių rajono mokyklų tinklas taip pat turi būti pertvarkomas taip, kad užtikrintų mokyklos prieinamumą ir reikiamą pagalbą kiekvienam vaikui.

3 veiksnys. Mokyklinio amžiaus vaikų skaičiaus kaita. Statistiniai duomenys rodo, kad kiekvienais metais mažėja gimstamumas, o ši tendencija tiesiogiai lemia, kad į mokyklas ateina vis mažiau vaikų. Remiantis statistiniais duomenimis, gimusiųjų skaičius pagal metus Lietuvoje pasiskirsto taip (žr. 1.1 lent.)

1.1 lentelė

Gimusiųjų vaikų skaičius pagal metus

Metai	1990	1995	1998	1999	2000	2001	2002
Gimė vaikų	56 869	41 195	37 019	36 415	34 149	31 546	30 014

Spartus gimstamumo skaičiaus mažėjimas leidžia prognozuoti, kad Lietuvos mokyklose proporcingai mažės ir moksleivių skaičius klasėse, ir klasių komplektų skaičius (žr. 1.2 lent.)

Planuojamas pirmokų skaičius mokyklose

Mokslo metai	2000/2001	2001/2002	2002/2003	Planuojamas 2007/2008	Planuojamas 2009/2010
Mokinių skaičius I klasėje	47 909	41 982	40 783	33 800	29 700
Klasių komplektai	3 190	2 889	2 810	2 331	2 049

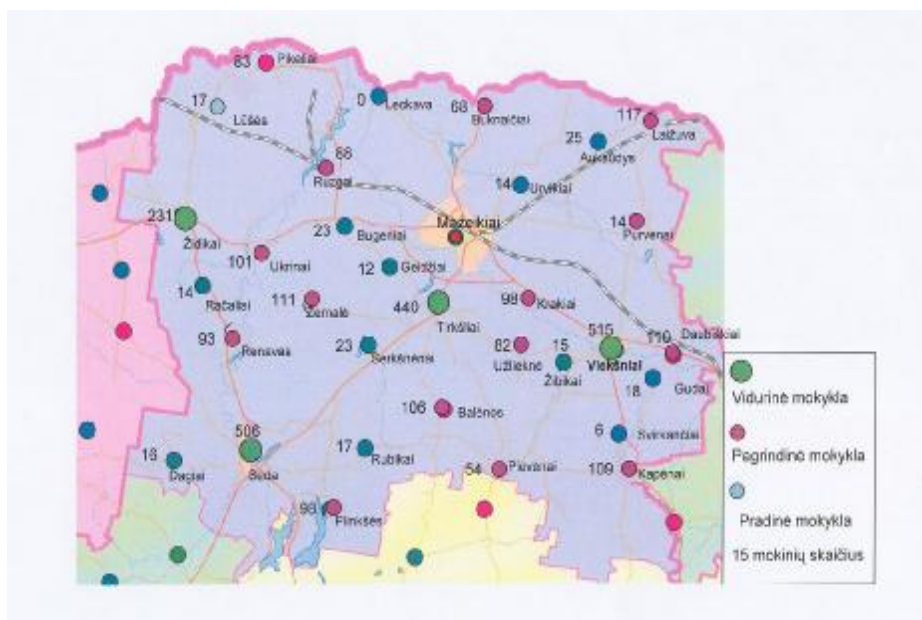
Panašios moksleivių skaičiaus kitimo tendencijos pastebimos ir Mažeikių rajono mokyklose (žr. 1.3 lent.)

Numatomas moksleivių skaičiaus kitimas Mažeikių rajono mokyklose

Mokyklų tipai	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006m.	2007 m.
Mažakomplektės pradinės mokyklos	247	247	229	249	244
Miesto pradinės mokyklos	1573	1501	1407	1256	1114
Pagrindinės mokyklos	1457	1482	1441	1338	1330
Kaimo vidurinės mokyklos	803	766	735	703	673
Miesto vidurinės mokyklos	8173	8073	7991	7783	7494
Miesto mokyklos	9746	9574	9398	9048	8608
Suaugusiųjų klasės	339	335	325	324	324
Kaimo mokyklos	2507	2495	2405	2290	2247
Mažeikių rajono mokyklose	12253	12069	11803	11338	10855

Rajono gyventojų skaičiaus padidėjimo artimiausiais metais netenka tikėtis, nes jau tris pastaruosius metus yra neigiamas. Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programoje teigiama, kad „Gimstamumas per pastaruosius 12 metų sumažėję beveik 40 proc. 2004 metais iki gruodžio 1 dienos gimė 630 vaikų, pastarųjų gimstamumo mažėjimas stabilizavosi, tačiau migracijos duomenys nėra optimistiški. Remiantis statistiniais rodikliais tikėtina, kad 2007 metais migracijos optimistinis variantas būtų : - 73, pesimistinis –118“ (2004, p. 4).

Iš atliktos mokinių skaičiaus pokyčio analizės matyti, kad per pastaruosius mokslo metus Mažeikių rajono bendrojo lavinimo mokyklose besimokančiųjų skaičius sumažėjo 450 mokiniais. Mažeikių rajono mokyklose 2007 – 2008 m. m. numatomas moksleivių skaičius (žr. 1.3 pav.)

1.3 pav. Moksleivių skaičius rajono mokyklose prognozė 2007 – 2008 m.m.

4 veiksnys. Mokinių ir mokyklų skaičius. Mokyklų tinklo pertvarkai, mokyklų skaičiaus kaitai, ugdymo įstaigose įgyvendinamoms programoms (priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio ir kt.) tiesiogiai įtakoja mokinių skaičius. Mažėjantis mokinių skaičius lemia ir mažėjantį mokyklų skaičiaus poreikį, nes išlaikyti pustuštes mokyklas valstybei, savivaldybėms yra per brangu.

Didžiosios Britanijos mokslininkas T. M. Hindsas atliko tyrimą, kuriuo įrodė, kad „jei mažėjant mokinių skaičiui mokyklų tinklas netvarkomas, lėšos vienam mokiniui padidėja maždaug tiek pat procentų, kiek procentų sumažėja mokinių“ (Schulzeck, U., Weishaupt, H., 2002, p.2).

Mokinių skaičiaus pokytis ypač ryškus pradinuose ir pagrindiniuose ugdymo centruose, o tai lems mokyklų užpildomumą per pastaruosius ateinančius metus pagrindinio ir vidurinio ugdymo centruose. Pvz., Mažeikių rajone mokinių skaičius ugdymo centruose taip pat kinta mažėjimo linkme, ypač kaimo vietovėse. Iš viso šiandien Mažeikių rajono bendrojo lavinimo mokyklose mokosi 12010 mokinių.

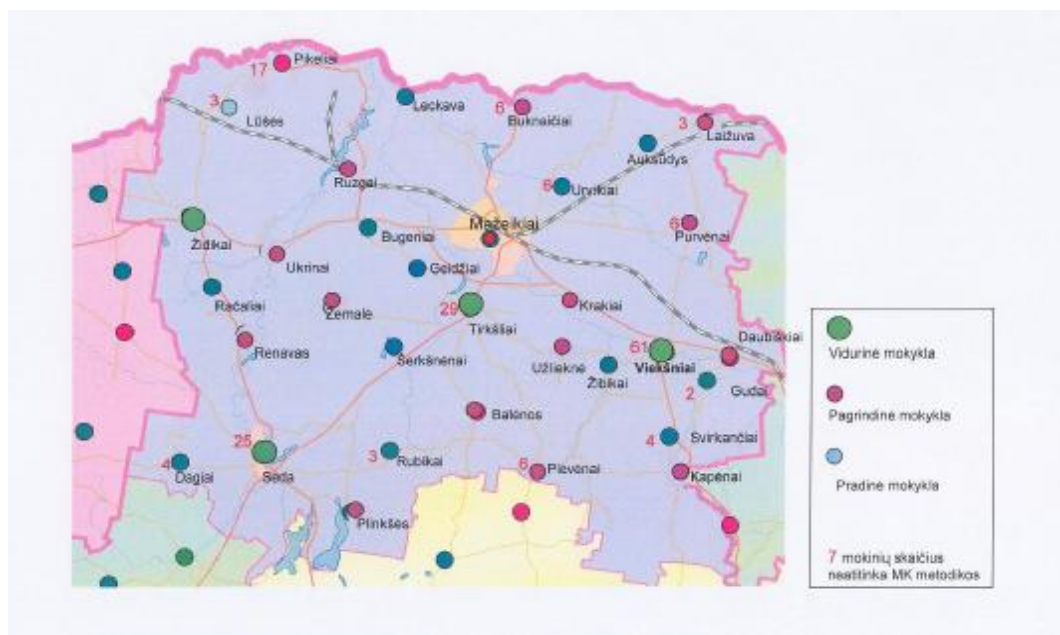
5 veiksnys. Mokinių skaičius klasėje ir mokytojų skaičius. Analizuojant rekomendacijas, kaip turėtų būti tvarkomas mokyklų tinklas, paaiškėjo, kad vidutinio mokinių skaičiaus klasės komplekte bei mokinių, tenkančių vienam visu etatu (18 kontaktinių valandų) dirbančiam mokytojui, skaičiaus rodikliai parodo, ar racionaliai naudojamos ugdymui bendrojo lavinimo mokyklose skiriamos lėšos.

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose mokinių skaičiaus klasės komplekte aritmetinis vidurkis pagal mokyklų tipus 2004 metų duomenimis toks: pradinės mokyklos klasėse – 8 mokiniai, pagrindinės mokyklos – 13 mokinių, vidurinės mokyklos – 22, gimnazijose

– 2 (Lietuvos švietimas, 2004, p. 68). „Lyginant klasių dydį pagal mokyklos vietą, nustatyta, kad pagrindinių mokyklų klasės kaime maždaug du kartus mažesnės už klases mieste, vidurinių mokyklų klasės kaime mažesnės už klases mieste maždaug 1/3“ (Lietuvos švietimas, 2004, p. 68). Respublikos duomenis lyginant su Mažeikių rajono duomenimis paaiškėjo, kad bendras klasės mokinių vidurkis vienos klasės komplekte labai panašus. Mažesnis mokinių skaičius klasėje – brangesnis ugdymo paslaugų teikimas. Taigi personalo ir mokinių skaičiaus santykis yra vienas iš rodiklių, kuri didinant mažinamos išlaidos pedagogų darbo užmokesčiui. Pvz., Mažeikių rajono savivaldybės duomenimis, 2004-2005 m. m. vienam pedagogui Mažeikių rajono bendrojo lavinimo mokyklose vidutiniškai vienam pedagogui tenka 11,1 mokinio.

6 veiksnys. Mokinių skaičius mokykloje ir mokymosi sąlygos. Mokyklos dydis apsprendžia mokymosi sąlygas ir kokybę, nes dėl mažo mokinių skaičiaus ugdymo procesas organizuojamas arba jungtinėse klasėse, arba, dėl pernelyg didelio mokinių skaičiaus – antroje pamainoje.

Remiantis Švietimo ir mokslo ministerijos pateiktais duomenimis, 2003/2004 m. m. dvidešimt šešių savivaldybių bendrojo lavinimo mokyklų antroje pamainoje mokėsi 25 881 mokiniai. Tokiems mokiniams nesudaromos lygios galimybės dalyvauti papildomojo ugdymo veikloje, jie greičiau pervargsta, nes darbotvarkė neatitinka higienos reikalavimų. Antroji pamaina – dažniausiai didmiesčių problema. Mažeikių rajone antroje pamainoje mokosi 6,7 proc. visų moksleivių. Tai rodo, kad nepakankamai gerai sureguliuoti mokinių srantai. Tačiau rajone esama nemažai mokyklų (ypač kaimuose), kur fiksuojamas mokinių trūkumas, tad atsiranda tuščiai finansuojamos mokymosi vietos (žr. 1.4 pav.).

1.4 pav. Tuščiai finansuojamos vietos Mažeikių rajono mokyklose 2007- 2008 m. m. (Nekeičiant mokyklų tinklo)

7 veiksnys. *Pagrindinio ir vidurinio išsilavinimo siekiančių mastai profesinėse mokyklose.* Šis rodiklis apsprendžia galimybę šalies profesinėse mokyklose įsigyti profesinę kvalifikaciją, pagrindinį ir net vidurinį išsilavinimą. Lietuvos profesinės mokyklos nėra tokios paklausios kaip Europos Sąjungos šalyse, kur mokosi du kartus daugiau moksleivių. Lietuvoje veikia 76 profesinės mokyklos. Jose 2004/2005 m. m. pagrindinį išsilavinimą įgijo 1381 mokinys, o vidurinį 27 6259.

Kaitos procese diegiama naujovė – steigiami technologinių gimnazijų skyriai profesinėse mokyklose. Technologinės gimnazijos tipas vertinamas kaip žymiai patrauklesnė ugdymo forma mokiniams, neturintiems polinkio į akademinės studijas.

8 veiksnys. *Specialiųjų poreikių mokinių ugdymas.* Specialiųjų poreikių mokiniams siekiama sudaryti galimybę mokytis bendrojo lavinimo mokyklose, tačiau ugdymo turinys turi būti pritaikytas jų gebėjimams. Moksleiviai, ugdomi tokiomis sąlygomis, gali pasiekti didžiausią ugdymosi pažangą.

„Specialiųjų ugdymą įgyvendina visos privalomąjį visuotinį švietimą teikiančios mokyklos, atskirais atvejais – specialiosios mokyklos“, - teigiama Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 15 straipsnyje. Iš čia ryškėja ir valstybės nuostata į – specialiųjų poreikių vaikų integravimas į bendrojo lavinimo mokyklas.

Mažeikių rajone 2004/2005 m. m. bendrojo lavinimo mokyklose buvo mokoma 994 specialiųjų poreikių vaikai. Tačiau dažnai, ypač kaimo mokyklose, trūksta specialistų darbui su šiais vaikais. Negaudami tinkamos individualios ir specialios pagalbos, moksleiviai praranda mokymosi motyvą, pradeda nelankyti mokyklos.

9 veiksnys. *Išlaidos labai mažose mokyklose.* Mokinio mokymas mažoje mokykloje kainuoja žymiai brangiau nei didelėje. Mokytojas mažakomplekte mokykloje dirba su keliais vaikais, todėl „mokinio krepšelis“ nepadengia visų ugdymo proceso išlaidų.

Analizuojant Rekomendacijose aptartą mažų mokyklų situaciją, paaiškėja, kad jos gali išsilaikyti tik tuo atveju, kai steigėjo sprendimu persikirstomos tikslinės dotacijos tarp ugdymo įstaigų, t.y. dalis didelėms mokykloms priklausančių lėšų atiduodama mažoms. Tačiau tokiu būdu tarsi pažeidžiamos didelėje mokykloje besimokančiųjų mokinių teisės: jie negauna tos maksimalios „mokinio krepšelio“ dalies, kuri jiems priklauso, tuo pačiu ribojamos didelių mokyklų mokinių teisės gauti kokybišką išsilavinimą.

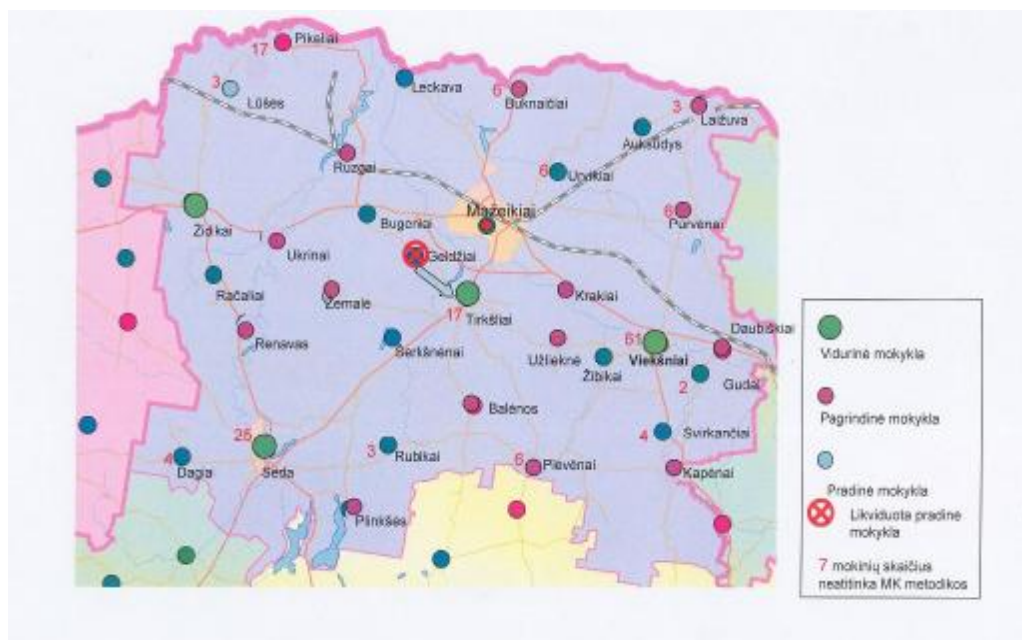
Pvz., Mažeikių rajono mokyklų užpildomumas yra netolygus (Mažeikių rajono švietimo sąvadas 2003-2004 m.). Ypač blogas pastatų užpildomumas kaimo mokyklose, pavyzdžiui, Leckavos, Račalių pradinių mokyklų iki 25 proc., Šerkšnėnų, Rubikų – 50-75 proc. Tad tikslinės dotacijos Mažeikių rajone taip pat persikirstomos tarp mokyklų, siekiant užtikrinti bent minimalaus ugdymo plano realizavimą mažose mokyklose (kaimo vietovių) (žr. 1.4 lent.).

Tikslinių valstybės dotacijų perskirstymas Mažeikių rajono mokyklose 2006 m.

Sumažintos krepšelio lėšos (tūkst.Lt.)	Padidintos krepšelio lėšos (tūkst.Lt.)
„Gabijos“ gimnazija 36,2	„Jaunystės“ vidurinė mokykla 91,3
Merkelio Račkausko gimnazija 32,7	Balėnų pagrindinė mokykla 7,3
Kalnėnų vidurinė mokykla 35,7	Bukaičių Henriko Nagio pagrindinė mokykla 17,8
Pavasario vidurinė mokykla 36,3	Kapėnų pagrindinė mokykla 31,8
Sodų vidurinė mokykla 47,2	Krakių pagrindinė mokykla 37,0
„Ventos“ vidurinė mokykla 38,1	Pikelių pagrindinė mokykla 45,0
Viekšnių vidurinė mokykla 25,4	Dagių pradinė mokykla 10,8
Sedos Vyrauto Mačernio vidurinė mokykla 19,8	Rubikų pradinė mokykla 7,3
Tirkšlių vidurinė mokykla 5,2	Gudų pradinė mokykla 1,3

10 veiksnys. Tiek savivaldybės, tiek ir valstybės lygmeniu nepageidautina mokesčių mokėtojų pinigus leisti tuščioms mokymosi vietoms mokyklose finansuoti. Tuščios mokymosi vietos rodo, kad biudžetiniai pinigai yra panaudojami netinkamai.

Apskaičiuota, kad I – IV klasėje klasių komplektą sudaro 22 mokiniai, o V – XII klasėje - 25 mokiniai. Pagal mokyklų pateiktus duomenis 2004 metais Lietuvos mokyklose buvo 15 957 tuščios mokymosi vietos (Bajoriūnaitė, 2004). Mažeikių rajone matyti, kad likvidavus Geidžių pradinę mokyklą, tuščiai finansuojamų mokymosi vietų sumažėjo (žr. 1.5 pav.).

1.5 pav. Tuščiai finansuojamos vietos Mažeikių rajono mokyklose 2007 – 2008 m. m. (likvidavus Geidžių pradinę mokyklą)

II veiksnys. Bendrojo lavinimo sistemos veiksmingumas. Racionaliu mokyklų tinklas vertinamas tuomet, kai jis atlieka kokybiško ugdymo paslaugas, pritaikytas pagal kiekvieno gebėjimus ir poreikius. Dar vienu iš svarbių kriterijų laikomas sutaupytų lėšų palikimas šeiminiui – švietimo sistemoje, kur jos racionaliai panaudojamos.

Vertinant bendrojo lavinimo mokyklos veiksmingumą ir mokslo prieinamumą, svarbūs pagrindinio ir vidurinio mokslo baigimo, kurso kartojimo, iškritimo iš mokyklos rodikliai.

Mažeikių rajone ypač aktualia tampa mokyklos nelankomumo problema. Kasmet ypač kaimų mokyklose, be priežasties praleidžiama vis daugiau pamokų.

Apibendrinat galima teigti, kad kaitą švietimo sistemoje veikia socialiniai – politiniai, ekonominiai, finansiniai, technologiniai veiksniai. Optimizuotas mokyklų tinklas turėtų pagerinti švietimo kokybę, padidinti prieinamumą, padaryti švietimo sistemą lankstesnę, efektyvesnę, ekonomiškesnę, t.y. teikiančia paslaugas už prieinamą kainą.

1.1.4. Mokyklų tinklo optimizavimo prielaidos Mažeikių rajone

Ruošiantis optimizuoti mokyklų tinklą, ypač svarbus darbas tenka savivaldybės tarybai. „Mokyklų tinklo pertvarkos rekomendacijose“ teigiama, kad pradėti mokyklų tinklo pertvarką turėtų siūlyti politikai: „jie, o ne savivaldybių administracijų švietimo padalinių vadovai ar specialistai turėtų pateikti visuomenei savivaldybės mokyklų tinklo viziją. Mokyklų tinklo pertvarka planuoti pradedama tik gavus Savivaldybės tarybos ar jos Švietimo komiteto įgaliojimus“ (2004, p. 26).

Mokyklų tinklai savivaldybėse yra skirtingi, tad, pagal „Mokyklų tinklo pertvarkos rekomendacijas“ (2004), vienur reikia didesnės, kitur mažesnės pertvarkos, taip pat ir skirtingos aplinkybės sąlygoja pertvarką: mokinių skaičiaus mažėjimas, ypač kaimo mokyklose, mokinių skaičiaus didėjimas priemiestinėse mokyklose, antra pamaina, norinčiųjų mokytis gimnazijose, ugdymo kokybės skirtumo didėjimas tarp itin mažų ir vidutinio dydžio mokyklų, neefektyvus švietimui skirtų lėšų panaudojimas ir pan.

Mažeikių rajone pagrindinės finansinės ir ugdymo kokybės problemos susitelkusios ties kaimo mokyklomis. Jei būtų nuspręsta išlaikyti labai mažas kaimo mokyklas, joms reikėtų papildomo finansavimo, bet nuo to ugdymo kokybė nepagerėtų. Mažeikių rajono kaimo vietovėse mokyklose mokosi gana mažas mokinių skaičius, mokyklų užpildomumas nedidelis, todėl reikia daugiau lėšų joms išlaikyti. Taigi ir išsilavinimo įgijimas yra brangesnis. Remiantis Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programa (2004), matyti, kad „brangiausiai vaikai kainuoja“ mažose kaimo mokyklose (žr. 1.5 lent.).

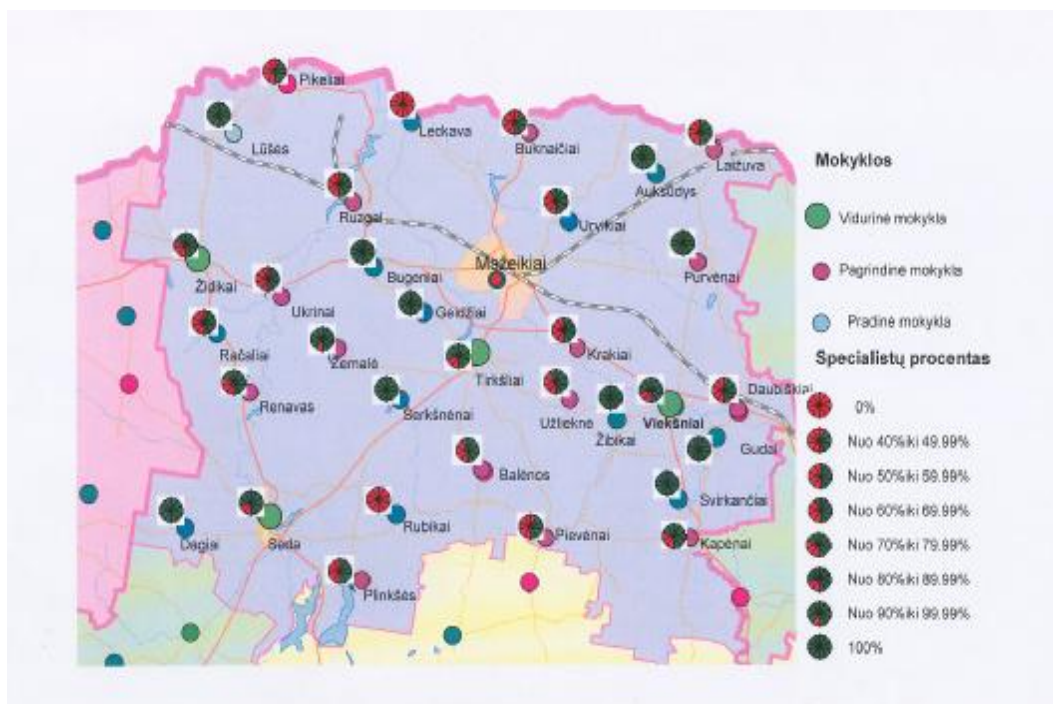
Lėšos, tenkančios vieno moksleivio išlaikymui Mažeikių rajono mokyklose

Mokykla	Mokinių skaičius	Vieno mokinio kaina
Mažeikių „Pavasario“ vidurinė mokykla	1187	2,0 tūkst.
Mažeikių „Gabijos“ gimnazija	957	1,9 tūkst.
Mažeikių r. Leckavos pradinė mokykla	10	6,3 tūkst.
Mažeikių r. Ruzgų pagrindinė mokykla	70	4,4 tūkst.

Mokyklų tinklo pertvarka rajone pradėta nuo mažakomplekčių kaimo mokyklų, kurios daugiausia susiduria su lėšų trūkumu. Švietimo skyriaus vedėjas komentuodamas susiklosčiusią situaciją teigė, kad „*Sunkiausia sekasi kaimo mokykloms. Ne viena jų susiduria su lėšų trūkumu. Problemėlių joms kils ir ateityje. Kelinti metai rajone paisoma susitarimo, kad 1,5 proc. nuo mokinio krepšelio gaunamų lėšų leidžiama perskirstyti mokykloms, kurioms nepakanka savų pinigų. Kitos mokyklos dėl tokio perskirstymo nelieka nuskriaustos. Šiais metais lėšų perskirstymo fondą sudaro 396 tūkst. litų. Šitų pinigų pakako, tad likusieji gražinti mokykloms*“ (Lukošiūtė, 2005, p. 6). Pasak Švietimo skyriaus vedėjo, „*mokyklos, kuriose klasės visiškai užpildytos, tai yra jose yra 24-30 mokinių, tokie mokyklai lėšų niekada nepritrūks. Tarp tokių mokyklų yra miesto mokyklos*“ (Lukošiūtė, 2005).

Pagal moksleivio krepšelio atitenkančias lėšas „brangiausi“ vaikai mokosi Jaunystės vidurinėje mokykloje: „*Čia vienam vaikui tenka 3267 litai. Brangiai kainuojančios mokyklos ir Užlieknės, Ukričių. Daugelyje kaimo mokyklų vaiko išlaikymas kainuoja daugiau nei 2 tūkst. litų. „Pigiausia“ mokykla – Kalnėnų vidurinė, kur vienam mokiniui tenka 1665 Lt.*“ (Santarvė, 2005, kovo 19, p. 3).

Taigi kyla klausimas, ar efektyvu vienam pradinių klasių mokinio mokymui išleisti tiek lėšų, jei žinoma, kad labai mažos mokyklos nesugebės paruošti mokinių „gyventi ir dirbti rinkos sąlygomis“? Kaimo mokyklų mokytojai ir mokyklų vadovai dažnai savo vaikus leidžia mokytis į miestų mokyklas, nes supranta, jog ten gaus geresnį parengimą nei savo mokykloje. Remiantis Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programa (2004), kaimo mokyklose dirba 75, 4 proc. savo dalyko specialistų; pavyzdžiui Pievėnų pagrindinėje mokykloje dirba tik 50 proc. savo dalyko specialistų (žr. 1.6 pav.). Yra kaimo pradinių mokyklų, kur abu pedagogai – nespecialistai. Taigi kvalifikuotų specialistų stygius ypač kaimo mokyklose, taip pat svarbus kriterijus, rodantis, kad aukšta švietimo kokybė kaimo mokyklose sunkiai pasiekama (žr. 1.6 pav.)

1.6 pav. Specialistų pasiskirstymas Mažeikių rajono mokyklose

Bene pagrindinė problema, paskatinusi pertvarkyti mokyklų tinklą rajone ir yra spartūs **demografinių rodiklių pokyčiai, kuriuose vyrauja mažėjimo tendencija** (žr. 24 psl.). Švietimo skyriaus vedėjas, aptardamas susiklosčiusią demografinę padėtį teigė, kad panaši tendencija išliks ir ateinančius penkerius metus: „*Praėjusiais metais vaikų rajone sumažėjo penkiais šimtais – viena vidurine mokykla. Šiomet prognozuojamas toks pat mokinių sumažėjimas.*“ (Santarvė, 2005, kovo 19, p. 3). Todėl kyla retorinis klausimas: „*Kas geriau: mažiau, bet renovuotų, ar 20-30 mokyklų su kiaurais stogais?*“

Dar viena problema, paskatinusi susimąstyti apie mokyklų tinklo pertvarką – **mokymasis antrąja pamaina miesto mokyklose**. Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programoje (2004) pateiktais duomenimis, 2003 metais antra pamaina mokėsi 836 moksleiviai, 2005 metais besimokančiųjų popiet mokinių skaičius siekia 550 moksleivių. Šiai problemai spręsti būtina sureguliuoti ir paskirstyti moksleivių srautus, tačiau problema išlieka dar ir šiandien, kai mokyklų tinklo pertvarka jau prasidėjusi. „*Tarp gimnazijų ir vidurinių tvyro įtampa /.../ kalbama apie agresyvią konkurenciją*“ (Steponavičienė, 2005, p. 1) - tokio pobūdžio straipsniai pasirodė šiemet rajono periodikoje, po to, kai buvo priimtas sprendimas iš kitų mokyklų ateinančius moksleivius nukreipti į gimnazijas arba profesinę technikos mokyklą. Mat prasidėjus gimnazijų išgryninimo procesui, jose sumažėjo moksleivių skaičius.

Dar vienas opus klausimas buvo neįgalių moksleivių ugdymo organizavimas. Salamankos deklaracijoje (1996) teigiama, kad specialusis ugdymas negali plėtotis izoliuotai, jis turi būti visuotinio švietimo strategijos, naujos socialinės bei ekonominės politikos dalis. Jis

verčia dar labiau reformuoti tradicinę mokyklą. Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programoje numatyta taip pat reorganizuoti Senamiesčio vidurinę mokyklą ir dalį gautų lėšų panaudoti specialiųjų poreikių vaikų mokymo organizavimui.

Tai, kad būtina optimizuoti rajono mokyklų tinklą, rodo ir dar viena opi problema – **moksleivių pavėžėjimas**. Rajono periodikoje tėvai piktinasi: „*matytas vaizdas, kai miške susikūrę laužą šildosi kelių pamokų neturėję vaikai*“ (*Būdas žemaičių*, 2005, sausio 10, p.4). Problemą pripažino ir Švietimo skyriaus specialistai, tačiau, pasak jų, „*kai kurių problemų nepajėgia išspręsti ir pati Savivaldybės taryba*“ (*Būdas žemaičių*, 2005, sausio 10, p.4).

Aptarti veiksniai rodo, kad Mažeikių rajono mokyklų tinklas nėra pakankamai lankstus bei racionalus, ne visiškai sugeba patenkinti moksleivių poreikius, tad jį būtina pertvarkyti, optimizuoti. O remiantis „Mokyklų tinklo pertvarkos metodinėmis rekomendacijomis“ (2004), galima teigti, kad „mokyklų tinklo pertvarka turi būti grindžiama ne atskirų mokyklų, mokytojų poreikių tenkinimu, bet turėtų būti siekiama patenkinti platesnius švietimo ir mokinių poreikius. Tam reikia turėti pakankamai drąsos ir gebėjimų savivaldybių politikams, švietimo padalinių vadovams ir specialistams, mokyklų direktoriams“ (Bajoriūnaitė, 2004, p. 28).

2. EKSPERTŲ APKLAUSOS METODIKA

2.1. Kokybinis interviu kaip socialinio tyrimo metodas

Anot K.Kardelio (2005), G.Merkio (1995), socialiniuose moksluose apklausa yra plačiai paplitęs tyrimo metodas. Viena vertus, tai gali rodyti metodo patikimumą, o antra – jo populiarumą, dėl tariamo paprastumo, manant, jog nėra nieko lengvesnio, kaip atlikti apklausą. Tokia pažiūra į šį metodą ir masinis jo taikymas gali sumenkinti jo reikšmę moksliniuose tyrimuose. Mat daugelyje tyrimų nesilaikoma apklausos metodo metodologijos ir sudarant klausimyną bei parenkant tiriamųjų grupes, ir vykdant tyrimo procedūras bei atliekant matematinę analizę.

Kita vertus, negalima „suabsoliotinti apklausos kaip vienintelio metodo asmenybei tirti, nes iš respondento gautoji informacija atspindi realią padėtį pagal tai, kaip tą realybę priėmė ir apdorojo kiekvienas individas.“ (Kardelis, 2005, p. 195). Remiantis Bailey (1987), svarbu įvertinti galimus informacijos iškreipimus, kurie gali atsirasti dėl įvairių žmogaus sąmonėje atsispindinčių socialinės praktikos bruožų.

Pasak Kardelio (2005), į apklausą galima žiūrėti kaip į komunikacijos procesą, kuris apima šiuos pagrindinius kintamuosius:

- 1) asmuo, atliekantis apklausą, vadinamas interviu gavėjas arba apklausėjas;
- 2) žmogus arba grupė, kuriuos apklausia, vadinami respondentais;
- 3) apklausos dažniausiai atliekamos standartizuotomis metodikomis;
- 4) apklausa atliekama įvairiomis sąlygomis, galinčiomis turėti įtakos jos eigai bei rezultatams;
- 5) apklausa vienpusė komunikacija, kurią valdo interviu gavėjas.

C. M. Charles (1999) apibūdina apklausą kaip skatinančių veikslių seką, naudojamą atsakymams iš tiriamųjų ir informantų gauti. Ir išskiria dvi tyrimuose labiausiai taikomas apklausos rūšis: *interviu* (pokalbis) arba anketinė apklausa. Tuo tarpu Kardelis (2005) išskiria įvairesnes apklausos rūšis: anketinė apklausa, *interviu*, anketinė apklausa paštu, telefoninė apklausa, apklausa per masines komunikacijos priemones ir kt.

Kardelio teigimu, „*interviu* – tai viena iš apklausos rūšių, integruotų į stebėjimo metodų grupę; o kartu tai ir abipusis sandėris tarp klausiančiojo ir atsakančiojo“ (Kardelis, 2005, p. 196). Kardelio (2005) tiriamasis interviu apibrėžiamas kaip tyrėjo inicijuotas dviejų asmenų pokalbis, kurio tikslas – gauti būtiną tyrimo uždaviniams informaciją; būdingas tiriamojo interviu bruožas tas, kad visa informacija gaunama žodžiu.

Cohen, Manion (1989) nurodo trejopą tiriamojo interviu metodo paskirtį:

1. Tiesioginė ir pagrindinė priemonė reikiamai informacijai gauti.

2. Priemonė iškelta hipotezei patikrinti.
3. Gali būti panaudotas kartu su kitais tyrimo metodais ir renkant informaciją, ir įvertinant kitus metodus.

Kardelis (2005) tyrimo praktikoje nurodo galimus keturių tipų interviu:

1) struktūrizuotas (klausimai ir visa procedūra numatomi iš anksto, ir interviu eigoje mažai kas keičiama, šiuo atveju situacija esti apibrėžta);

2) nestruktūrizuotas (be detalaus plano, klausinėjama laisva forma; situacija atvira, galinti keistis);

3) neprimestinis (kilęs iš psichiatrijos, kada klausinėjantysis nesistengia išlaikyti numatytos pokalbio linijos, o pasiduoda pokalbio eigai);

4) kryptingas (klausinėjantysis ypatingą dėmesį kreipia į subjektyvius respondento atsakymus apie jam žinomą situaciją, su kuria jis susipažino prieš interviu; iš gautų atsakymų tyrėjas gali spręsti, ar pasitvirtino jo iškelta hipotezė, ar ne).

Pasak Kardelio (2005), daugiausia dėmesio skiriama struktūrizuotiems interviu, kurie labiausiai paplitę socialiniuose moksluose. Tokie interviu dar vadinami *tiriamaisiais interviu*.

Kokybinio tiriamojo interviu tikslas – „prasiskverbti į respondento vidinį prasmių pasaulį, kuris iš anksto nėra žinomas netgi pačiam respondentui“ (Kvale, 1996, p. 13). Kokybinis tiriamasis interviu, anot Kvale (1996), tai ne informacijos iškėlimas iš „gelmės į paviršių“, visais atžvilgiais tai dialogas tarp interviuierio ir respondento, kurio metu vyksta naujo turinio formavimas /.../ turinys pasikeičia, kada jį bandoma pristatyti. Autoriaus teigimu, kokybinis tiriamasis interviu „skirtas pažinti pasaulį tokį, kokį jį mato pašnekovas, atskleisti žmogaus pergyvenimų prasmę, atsiribojant nuo išankstinių bandymų teikti mokslinius apibendrinimus“ (Kvale, 1996, p.15).

Kokybinio tiriamojo interviu privalumas – galimybė aprėpti daugelio pašnekovų požiūrius į konkretų objektą ir aprašyti įvairiapusį, prieštaravimų kupiną žmoniškąjį pasaulį.

Pagrindinė *kokybinio tiriamojo interviu* metodologinė **problema** – kaip gauti patikimas ir valdžias žinias apie socialinę realybę, remiantis skirtingais tarpusavyje sąveikaujančių žmonių požiūriais.

Kvale (1996) skiriami septyni kokybinio tiriamojo interviu *etapai*:

- **Temos pasirinkimas** (tikslų formulavimas, tiriamosios temos autorinės koncepcijos aprašymas);
- **Tyrimo planavimas** (planuojama tam, kad būtų gautos žinios, kurių siekiama);
- **Interviu vykdymas** (interviuierio uždavinys - trumpam sukurti kontaktą, kuris leistų bendravimui peržengti tik mandagaus pokalbio ar įprasto nuomonių pasikeitimo ribas; interviuieris yra pats tiriamojo interviu instrumentas);

- **Šifravimas** (medžiagos paruošimas analizei – žodinių tekstų perkėlimas, ant popieriaus, sakytinės kalbos „išvertimas“ į rašto kalbą);
- **Analizė** (atsižvelgiant į tikslą, temą, interviu duomenų kilmę, pasirinkti optimaliausių analizės metodus);
- **Verifikacija** (įsitikinti rezultatų patikimumu ir valdumu);
- **Ataskaitos parengimas** (naudotų metodų ir gautų rezultatų aprašymas, atsižvelgiant į moksliskumo, etinius, produkto skaitomumo kriterijus).

Taikant interviu metodą, daugelio autorių nuomone, neišvengiama ir problemų. Kardelis (2005) nurodo šias pagrindines problemas: 1) informacijos, gautos interviu būdu, patikimumas. Siekiant didesnio apklausos patikimumo, reikia stengtis sumažinti visas galimas paklaidas, kurios gali atsirasti ir dėl respondento, ir dėl interviu gavėjo kaltės. Paklaidą galima sumažinti aiškiai formuluojant klausimus, laikantis apklausos procedūros, kad respondentas turėtų supratimą, apie ką kalbama.

2) taikant žodinį interviu, nesunku paaiškinti tyrimo tikslą, tačiau laisva interviu atsakymų forma apsunkina duomenų apdorojimą, be to, sunkiau nuspręsti, kaip toliau tęsti interviu, nes po atsakymo reikia priimti sprendimą. Visa tai rodo, kad interviu, kaip apklausos metodas, yra gana sudėtingas, reikalaujantis tam tikro pasiruošimo.

2.2. Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos modelio operacionalizacija

Kadangi tyrimo tikslas - įvertinti Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programą ir jos realizavimą, tai remiantis „Mokyklų tinklo pertvarkos metodinėmis rekomendacijomis“ (2004), įvairia moksline literatūra, teorinėje darbo dalyje buvo išskirti pagrindiniai tinklo pertvarkos etapai (stadijos) (žr. 1.1 pav.), operacionalizuotas tyrimo objektas ir parengta jo atskleidimo metodika (žr. 2.1 pav.).

Mažeikių rajono mokyklų tinklo optimizavimo procesą sudaro trys dalys:

- Priešprograminis etapas;
- Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programa;
- Įdiegtų pokyčių koordinavimo etapas.

Priešprograminis etapas apėmė tinklo pertvarką sąlygojančius procesus, remiantis moksline literatūra, tai atitinka *inicijavimo* stadiją (žr. 11 psl.)

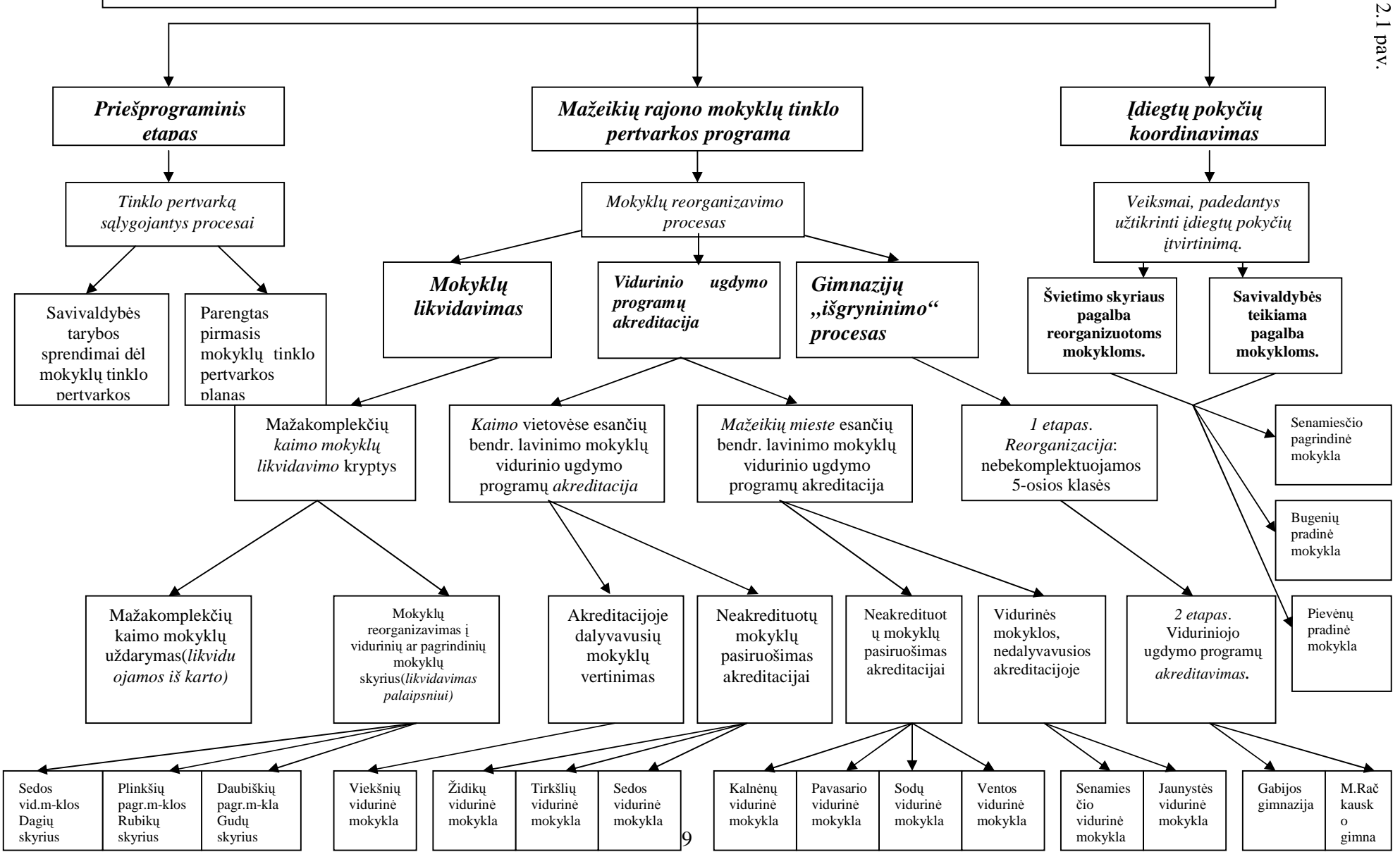
Orientuojantis į tyrimo tikslą, detaliau buvo operacionalizuota **Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programa**. Kadangi Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarka jau prasidėjusi, tai mokslinėje literatūroje atitinka *įgyvendinimo stadiją* (žr. 11 psl.), visas mokyklų reorganizavimo procesas suskirstytas į tris sritis:

- Mažakomplekčių mokyklų likvidavimas;
- Viduriniojo ugdymo programų akreditacija;
- Gimnazijų išgryninimas.

Įdiegtų pokyčių koordinavimo etapas apėmė veiksmus, padedančius užtikrinti įdiegtų pokyčių realizavimą, įtvirtinimą; tai atitinka mokslinėje literatūroje nurodytą įtvirtinimo stadiją (žr. 11 psl.).

Kiekvienas mokyklų tinklo pertvarkos programos komponentas dar detalizuojamas smulkiau (žr. 2.1 pav.).

MAŽEIKIŲ RAJONO MOKYKLŲ TINKLO OPTIMIZAVIMO PROCESAS

2.3. Tyrimo instrumento - interviu protokolo pagrindimas

Siekiant išsiaiškinti švietimo ekspertų nuomonę apie Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programą, tyrime buvo naudotas kokybinis tiriamasis interviu. Kokybinis tiriamasis interviu pasirinktas todėl, kad šis metodas leidžia aprėpti daugelio pašnekovų skirtingus požiūrius į konkretų objektą ir aprašyti iš to kylančius prieštaravimus, pastarąjį vertinant. Taip pat kokybinis tiriamasis interviu sudaro galimybę pažinti pašnekovo požiūrį apie kalbamą objektą, o kartu per dialogą pašnekovui sudaroma galimybė „iškalbėti“ turinį.

Remiantis „Mokyklų tinklo pertvarkos metodinėmis rekomendacijomis“ (2004), Valstybinėmis švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatomis, Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programa, buvo operacionalizuotas tyrimo objektas ir parengta jo atskleidimo metodika (žr. 2.1 pav.).

Remiantis šiuo teoriniu modeliu buvo parengtas tyrimo instrumentas: *kokybinio tiriamojo interviu klausimynas - protokolas* (žr.1 priedą).

Klausimyną sudarė 3 stambūs diagnostiniai blokai, kuriuose suformuluoti atviri ir pusiau struktūrizuoti klausimai (žr. 2.1 lent.)

2.1 lentelė

Tiriamų požymių apie mokyklų tinklo pertvarką struktūra kokybinio tiriamojo interviu protokolo klausimyne

Etapas	Mokyklų tinklo optimizavimo procesas	Proceso sudedamosios dalys	Iš viso klausimų	Pusiau struktūrizuoti klausimai	Atviri klausimai
Priešprograminis etapas	Tinklo pertvarką sąlygojantys procesai	1) Savivaldybės tarybos sprendimai dėl mokyklų tinklo pertvarkos.	2	1	1
		2) Parengtas pirmasis mokyklų tinklo pertvarkos planas	2	1	1
Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programa	Mokyklų reorganizavimo procesas	1) Mokyklų likvidavimas;	3	2	1
		2) Viduriniojo ugdymo programų akreditacija;	7	3	4
		3) Gimnazijų „išgryninimo“ procesas	3	1	2
Įdiegtų pokyčių koordinavimas	Veiksmai, padedantys užtikrinti įdiegtų pokyčių įtvirtinimą.	1) Švietimo skyriaus pagalba reorganizuotoms mokykloms.	3	2	1
		2) Savivaldybės teikiama pagalba mokykloms	3	2	1

Atviri klausimai leido tyrėjai lanksčiau vesti interviu, atsižvelgiant į atsakymą formuluoti kitą klausimą, išsiaiškinti niuansus, sužinoti respondento žinių gilumą, vertinant mokyklų tinklo optimizavimo procesą. Pusiau struktūrizuoti klausimai – padėjo suprasti respondentų proceso vertinimo kryptį, atskleisti mokyklų tinklo pertvarkos programos privalumus ir trūkumus.

Kiekvieną klausimyno diagnostinį bloką sudarė „piltuvėlio“ tipo klausimai: iš pradžių buvo pateiktas platesnis temos klausimas, o po to temą siaurinantys, detalizuojantys klausimai. Tai leido lengviau išskirti „iškalbėto“ turinio prasminius akcentus.

Rengiant klausimyno grafinę formą buvo paliekami laukeliai operatyviam atsakymų žymėjimui. Kadangi daugiausia buvo pateikta atvirų klausimų, tai įvertinus tikimybę, kad respondentai daugiau papasakos, šiam tikslui buvo palikti tušti laukeliai informacijos užrašymui.

2.4. Ekspertų imties charakteristika

Imtis – tai iš populiacijos (arba generalinės aibės) tyrimui atrinktų asmenų grupė, kuri sudaroma pagal tam tikrus principus, siekiant, kad ji kiek galima tiksliau apibūdintų tiriamąją populiaciją (Rašymas, 1993, p. 23). Nors mokslinėje literatūroje aprašoma daug būdų, kaip parinkti tiriamuosius asmenis (Kidder, Judd, 1986; Cohen, Manion, 1989 ir kt.), tačiau iš esmės visi jie pagrįsti vienu pagrindiniu – imties atsitiktinumą principu, t.y. visi populiacijos elementai turi turėti vienodas galimybes patekti į imtį (Kardelis, 2005, p. 323).

Tyrimo ekspertais pasirinkti Mažeikių miesto Švietimo skyriaus, Savivaldybės tarybos Švietimo ir kultūros skyriaus atstovai, gimnazijų direktoriai ir/ar direktorių pavaduotojai, bendrojo lavinimo ir pagrindinių mokyklų direktoriai ir/ar pavaduotojai. Tokį ekspertų imties parinkimą lėmė prielaida, kad Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos pokyčiai, aktualesni yra švietimo įstaigų vadovams, švietimo specialistams, nes tiesiogiai susiję su jų veikla. Tad buvo tikimasi objektyvaus ir išsamaus vertinimo.

Tyrimo imtį galima apibūdinti kaip reprezentatyviąją neatsitiktinę, nes respondentai buvo pasirinkti ne atsitiktinai, bet taip, kad į imtį patektų ir miesto, ir rajono mokyklų specialistai, kurie Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkoje dalyvavo ar dalyvauja tiesiogiai. Taip pat buvo siekiama, kad į respondentų imtį patektų rajono mokyklų tinklo pertvarkos procesus vykdančios ir koordinuojančios Savivaldybės ir Švietimo skyriaus specialistai.

Pirmiausia buvo sudarytas švietimo institucijų sąrašas, kurių ekspertus ir numatyta apklausti (žr. 2.2 lent.).

Apklausoje dalyvavo 17 švietimo ekspertų. Pagal užimamas pareigas švietimo įstaigoje respondentai pasiskirstė taip: 8 iš jų mokymo įstaigų direktoriai, 5 direktorių pavaduotojai, 4 ekspertai dirbantys kitose pareigose. Dauguma respondentų vidutiniškai švietimo srityje dirba apie 30 – 35 metus, ir turi trečiąją vadybinę kategoriją. Respondentų pasiskirstymas pagal

geografinę padėtį beveik vienodas: 9 Mažeikių miesto švietimo ekspertai, 8 – Mažeikių rajono švietimo ekspertai (žr. 2.3 lent.).

2.2 lentelė

Tyrimo imtį sudarančių respondentų - ekspertų sąrašas

Eksperto vardas, pavardė	Užimamos pareigos	Mokyklos pavadinimas	Įstaigos tipas
A.Stonkus	skyriaus vedėjas		Švietimo skyrius
G. Lungienė	vyr. specialistė metodininkė		Švietimo skyrius
M. Žiaurienė	Gimnazijos direktorė, išorinio audito grupės pirmininkė	M. Račkausko gimnazija	Gimnazija
St. Šiurkus	Gimnazijos direktorius	Gabijos gimnazija	Gimnazija
L. Prialgauskienė	Direktoriaus pavaduotoja; akreditacijos komisijos narė	Gabijos gimnazija	Gimnazija
J.Norvilienė	mokyklos direktorė	Senamiesčio pagrindinė mokykla	Pagrindinė mokykla
J. Eidėjienė	direktoriaus pavaduotoja	Pavasario vidurinė mokykla	Vidurinė mokykla
R.Gricius	mokyklos direktorius	Viekšnių vidurinė mokykla	Vidurinė mokykla
B. Raudonienė	Direktoriaus pavaduotoja	Viekšnių vidurinė mokykla	Vidurinė mokykla
P.Auryla	Savivaldybės tarybos; mokytojas	Viekšnių vidurinė mokykla	Vidurinė mokykla
R. Širvinskienė	Mokyklos direktorė	Židikų vidurinė mokykla	Vidurinė mokykla
S.Poškienė	Mokyklos direktorė	Daubiškių pagrindinė mokykla	Pagrindinė mokykla
R. Milkentienė	Buvusi pradinės mokyklos direktorė; dabar mokytoja	Žibikų pradinė mokykla	Pradinė mokykla
St.Čiupkoviienė	Savivaldybės tarybos narė; profesinės technikos mokyklos mokytoja	Mažeikių profesinė technikos mokykla	Profesinė technikos mokykla
L. Svodbutienė	Direktoriaus pavaduotoja	„Gabijos“ gimnazija	Gimnazija
B. Liutkuviene	Mokyklos direktorė	„Sodų“ vidurinė mokykla	Vidurinė mokykla
R. Bubelienė	Direktoriaus pavaduotoja	„Pavasario“ vidurinė mokykla	Vidurinė mokykla

Tyrimo imties charakteristika

Tyrimo empirinė bazė	Švietimo ekspertai
Pasirinktų apklausti ekspertų skaičius	25
Sutikusių atsakyti į klausimus skaičius	17
<i>Ekspertų pasiskirstymas pagal veiklos sritį:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Švietimo skyriaus atstovai • Savivaldybės tarybos atstovai • Mažeikių gimnazijų direktoriai • Vidurinių mokyklų direktoriai • Pagrindinių mokyklų direktoriai • Pradinių mokyklų direktoriai • Direktorių pavaduotojai • Mokyklų tarybų pirmininkai 	1 2 2 3 2 1 5 1
<i>Ekspertų pasiskirstymas pagal veiklos švietimo srityje laiką:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • 10 - 20 • 21 – 30 • 31 – 40 • 41 - 50 	5 4 6 2
<i>Ekspertų pasiskirstymas pagal vadybinę kategoriją:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • II vadyb.kat. • III vadyb. kat. • Neturi vadybinės kategorijos 	1 10 6
<i>Ekspertų pasiskirstymas pagal geografinę padėtį:</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Mažeikių miesto švietimo ekspertai • Mažeikių rajono švietimo ekspertai 	9 8
Apklausos atlikimo laikas	2006 01 20 - 03 01

2.5. Ekspertų apklausos administravimo metodika

Pasirenkant empirinio tyrimo ekspertus, sąmoningai buvo orientuojamasi į švietimo ekspertus, dirbančius skirtingo tipo švietimo įstaigose: Savivaldybėje, Švietimo skyriuje, mokyklose. Tokį pasirinkimą lėmė prielaida, kad specialistai, tiesiogiai atsakingi už Mažeikių rajono mokyklų tinklo pokyčių įgyvendinimą bei koordinavimą, pasirodys objektyvesni ir daug kritiškesni vertinant klausimyne pateiktas tris interviu struktūrines dalis.

Apklausiai atlikti pirmiausia buvo sudarytas numatomų apklausti švietimo ekspertų sąrašas. Sudarant ekspertų sąrašą, buvo siekiama, kad į imtį patektų įvairių Mažeikių rajono švietimo įstaigų specialistų (žr.2.2 lent.).

Paskambinus į švietimo įstaigą buvo prisistatoma ir trumpai supažindinama, koku tikslu į juos kreipiamasi. Išgirdus teigiamą atsakymą, buvo susitarta dėl pokalbio laiko įstaigoje. Iš 25 pasirinktų respondentų į klausimus sutiko atsakyti 17 švietimo ekspertų. Tenka konstatuoti, kad dalis respondentų nesutiko paviešinti savo asmeninius duomenis. Dažniausiai išsakytas motyvas – nenoras viešintis dėl galimos jų atsakymų interpretacijos ir atitinkamos išankstinės nuomonės apie jų kompetenciją susidarymo. Kadangi dauguma respondentų dirba vadovaujama darbą ir neretai būna labai užimti žmonės, su keletu respondentų nepavyko susitarti dėl laiko.

Atvykus pas ekspertą, tyrimo situacija buvo pristatoma išsamiau, paaiškinta, kas siekiama tokiu tyrimu išsiaiškinti, kur bus panaudoti tyrimo rezultatai. Respondentai buvo informuojami, kad jų atsakymai nebus pateikiami atskirai, t.y. tyrimo ataskaitoje bus skelbiami tik apibendrinti visų 17 interviu duomenys.

Šiandien dažnai akcentuojama visuotinai būdinga tendencija, susijusi su pakankamai silpna tiriamųjų motyvacija atsakinėti į atviro tipo klausimus, pasitvirtino tik iš dalies. Kadangi didžioji dalis švietimo ekspertų buvo pasirinkta ne atsitiktinai, tai „iškalbamojo“ pokalbio metu, analizuojant Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos problemas, ekspertai savo nuomonę išsakė kritiškai ir objektyviai.

Pasirenkant respondentus, buvo remtasi prielaida, kad respondentai, dirbantys rajono mokyklose, nesutiks dalyvauti tyrime, nepasitvirtino. Rajono mokyklų ekspertai lyginant su Mažeikių miesto švietimo ekspertais, mokyklų tinklo pokyčių procesus rajone vertino kritiškiau, tačiau jų atsakymai subjektyvesni, emociškesni. Galima daryti prielaidą, kad tokį vertinimą įtakojo nepakankama informacijos sklaida mokyklų tinklo kaitos klausimais ir problemiškas mokyklų tinklo diegiamų pokyčių koordinavimas. Tokia prognozė vėliau ir pasitvirtino.

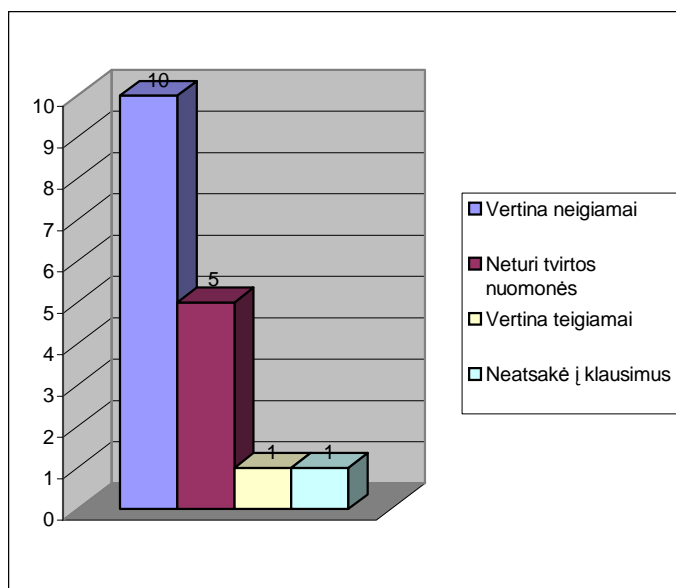
3. TYRIMO REZULTATAI

3.1. Tinklo pertvarką sąlygojančių procesų vertinimas

Mokyklų tinklo pertvarka Lietuvoje, prasidėjusi nuo 1999 metų, dabar jau gerokai įsibėgėjusi. Mažeikių rajonas į tinklo pertvarkos procesą įsijungė vėliau, 2001 metais gegužės 5 dieną Rajono taryboje patvirtinus Mokyklų tinklo pertvarkos planą. Sudarant šį planą didžiausias dėmesys buvo skirtas mokinių skaičiaus analizei, tačiau beveik neatsižvelgta į kokybinius ugdymo, pedagogų sudėties ir pastatų rodiklius (Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programa 2003 – 2012 metams, 2004, p. 2). Planas neatitiko pakitusių gyvenimo realių, o švietimas kėlė naujus tikslus ir uždavinius, tad 2002 metais gegužės 19 dieną plano vykdymas buvo sustabdytas iki 2003 metų rugsėjo 1 dienos.

Tik 2004 metų gegužės 27 dieną Mažeikių rajono savivaldybės tarybos sprendimu patvirtinta Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programa 2003 – 2012 metams. Naujoji tinklo pertvarkos programa laikėsi kitų nuostatų, tad realūs Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos pokyčiai prasidėjo tik įgyvendinant šią programą.

Siekiant išsiaiškinti, kaip švietimo ekspertai vertina dabartinę mokyklų tinklo pertvarkos programą ir jos vykdymą, prieš tai respondentų buvo prašoma įvertinti priešprograminį tinklo pertvarkos etapą. Lygindami dabartinę tinklo pertvarkos programą su prieš tai buvusia, respondentai pastarąją vertina gana kritiškai: iš 17 respondentų, vertinusių priešprograminį mokyklų tinklo pertvarkos etapą, net 10 švietimo ekspertų vertina jį neigiamai, jame pastebėdami daugiau trūkumų nei privalumų. 5 ekspertai šiame etape išvelgia vienodai privalumų ir trūkumų, ir tik 1 ekspertas šį etapą vertina teigiamai, jame išskirdamas daugiau privalumų nei trūkumų (žr. 3.1 pav.).

3.1 pav. Priešprograminio mokyklų tinklo pertvarkos etapo vertinimo rezultatai, N=17

Atlikus ekspertų atsakymų turinio analizę, galima išskirti šiuos **priešprograminio etapo trūkumus**:

1. Nesuderinti švietimo ir politikos tikslai (10 ekspertų).
2. Nepakankamai informuota visuomenė švietimo kaitos klausimais (9 ekspertai).
3. Neatlikta išsami rajono mokyklų tinklo situacijos analizė (9 ekspertai).
4. Planas reglamentuotas teisės aktu, o rajono mokyklos suskirstytos pagal mikrorajonus (4 ekspertai).
5. Plano aiškumo stoka neramino mokyklų bendruomenes (4 ekspertai).

1. Nesuderinti švietimo ir politikos tikslai (10 ekspertų). Analizuojant švietimo ekspertų atsakymus apie priešprograminį tinklo pertvarkos etapą, matyti, kad dauguma švietimo ekspertų kritiškai vertina tuometinę rajono švietimo politiką. Pirmasis tinklo pertvarkos planas, pasak švietimo ekspertų, parengtas „*neišanalizavus esamos situacijos*“, „*chaotiškai ir neapgalvotai*“. Švietimo ekspertų nuomone, „*pirmiausia reikėjo žinoti, ką ir kaip keisti, o tik paskui griebtis pertvarkos*“.

Dauguma respondentų teigia, kad „*pirmojo plano įgyvendinimui trūko valdžios institucijų ir atskirų švietimo sistemos dalyvių bendravimo ir bendradarbiavimo*“, o „*mokyklų tinklo pertvarkos ateities perspektyva nebuvo aiški nei rajono politikams, nei mokyklų vadovams, nei švietimo skyriaus specialistams*“.

Daugiau nei pusė respondentų priešprograminį tinklo pertvarkos etapą vertina kaip perdėm politizuotą: „*visas procesas paremtas vien politiniais žaidimais*“, „*švietimo politikoje nebuvo jokių svertų ir saugiklių*“. Nors mokyklų tinklo pertvarkos planas ir buvo parengtas, tačiau šiandien, lygindami jį su dabartine mokyklų tinklo pertvarkos programa, švietimo ekspertai jį vertina itin kritiškai: „*šis planas – politiniai vėjai, o pirmojo plano sustabdymas – politiniai sumetimai*“.

Respondentų nuomone, realiai švietimo tinklo pertvarka net nevyko, todėl vertinama kaip formali: „*kiekviena partija siekė laimėti rinkimus, tad laikėsi principo, kad geriau išlaikyti stabilų mokyklų tinklą ir jo nekeisti, tad planas nors parengtas ir buvo, jis ir liko tik planu*“.

2. Nepakankamai informuota visuomenė švietimo kaitos klausimais (9 ekspertai). Dalis švietimo ekspertų pažymi, kad visuomenei trūko informacijos apie rajono švietimo situaciją ir numatomą tinklo pertvarką: „*apie galimus tinklo pertvarkos pokyčius patikimos ir objektyvios informacijos nebuvo, rajono periodikoje apie mokyklų tinklo pertvarką tuo metu taip pat dar nekalbama*“. Pagrindinis informacijos šaltinis apie numatomą mokyklų tinklo pertvarką mokyklų vadovams buvo „*politikai, nes per jų vizitus į mokyklas ir susitikimus su mokyklų bendruomenių atstovais sužinodavome, kokie pokyčiai numatyti*“.

Daugeliui miestų mokyklų vadovų taip pat rūko informacijos, todėl mokyklų tinklo pertvarkos būtinybė jiems visai neaiški: „Niekas nesuprato, kaip planas veikia, dėl ko reikia pertvarkyti tinklą, jeigu visos miesto mokyklos dirbo vienodai?“

3. Neatlikta išsami rajono mokyklų tinklo situacijos analizė (9 ekspertai). Didžioji dalis švietimo ekspertų teigia, kad *parengiant pirmąjį planą, nebuvo detaliai išanalizuota demografinė padėtis rajone, neįvertinta socialinė – kultūrinė situacija; nebuvo išnagrinėta ateities perspektyva, konkretūs pertvarkos žingsniai; planas nesirėmė konkrečios situacijos analize.*

Palygindami tuometinį planą su dabartine mokyklų tinklo pertvarkos programa, respondentai pastarojoje daugiau mato privalumų nei trūkumų: „antroji programa realesnė“. Prieš parengiant antrąją programą, buvo atlikti įvairūs tyrimai, „ištirti socialinės – kultūrinės aplinkos rodikliai“, demografiniai pokyčiai. „Dabartinė mokyklų tinklo pertvarkos programa turi perspektyvą – ji strategiškai pramatyta“.

Kaip pagrindinį šio plano trūkumą, ekspertai įvardija strateginio mąstymo stoką.

4. Planas reglamentuotas teisės aktu, o rajono mokyklos suskirstytos pagal mikrorajonus (4 ekspertai). Pasak švietimo ekspertų, „pirmasis tinklo pertvarkos planas griežtai reglamentuotas įstatymu, teisės aktu ir labai atitoleš nuo realios rajono švietimo situacijos. Pagal šį planą Mažeikių miestas suskirstytas į mikrorajonus, o atitinkamo mikrorajono moksleiviai turi lankyti paskirtas mokyklas“.

5. Plano aiškumo stoka neramino mokyklų bendruomenes (4 ekspertai). Švietimo ekspertai teigia, kad „beprasidedanti mokyklų tinklo pertvarka labiausiai neramino kaimų mokyklų bendruomenes: nerimavo ne tik pačios mokyklos, bet ir moksleivių tėvai, pedagogai“, nes „mokyklų perspektyva buvo visiškai neaiški, o mokyklų bendruomenė nesuprato tinklo pertvarkos reikalingumo“.

Kaip teigia švietimo ekspertai, „neaiški mokyklos reorganizavimo būtinybė iš pradžių neramino ir „Senamiesčio“ vidurinės mokyklos mokytojus“, kurie galimą mokyklos reorganizavimą vertino skeptiškai teigdami, kad: „reorganizavimas – tai tik teorija, laiko gaišinimas“. Supriešinta ne tik pedagogų bendruomenė, bet nesaugūs jaučiasi ir moksleivių tėvai bei mokiniai.

Vertindami priešprograminį tinklo pertvarkos etapą, švietimo ekspertai išskiria daugiau jo trūkumų nei privalumų. Lygindami dabartinę mokyklų tinklo pertvarkos programą su prieš tai buvusią, ekspertai pastarosios privalumų beveik ir neišskiria. Iš visų 17 švietimo ekspertų, vertinusių priešprograminį etapą, nurodyta tik keletas pavienių šio etapo **privalumų**:

1. Pirmasis rajono mokyklų tinklo pertvarkos planas pratęsė mažakomplekčių kaimo mokyklų „gyvavimo“ laiką.
2. Pradėta pavienių kaimo mokyklų renovacija.

Apibendrinant, galima konstatuoti, kad švietimo ekspertai priešprograminį mokyklų tinklo pertvarkos etapą vertina neigiamai, nurodydami daugiau šio etapo trūkumų nei privalumų. Išskyrus tai, kad pratęstas mažakomplekčių mokyklų gyvavimo laikas ir kad kai kurioms mokykloms skirta renovacija, visais kitais aspektais pirmasis planas kritikuojamas, kaip turėjęs daugiau trūkumų nei privalumų.

Galima daryti prielaidą, kad tai paskatino rajono politikus ir švietimo specialistus į mokyklų tinklo pertvarkos procesą pažvelgti kitu rakursu. Todėl optimalaus mokyklų tinklo formavimui pasirinktas kitas atskaitos taškas: „visų vietos bendruomenės vaikų ir suaugusiųjų pagal jų gebėjimus bendrojo lavinimo ir neformalaus švietimo poreikių tenkinimas“ (Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programa, 2004, p. 2).

3.2. MOKYKLŲ REORGANIZAVIMO PROCESO VERTINIMAS

3.2.1. Mokyklų likvidavimo, kaip tinklo pertvarkos komponento vertinimo rezultatai

Kintantys visuomenės ir darbo poreikiai skatina atnaujinti mokyklų tinklą, tad „mokyklų tinklas šalyje turi būti tvarkomas lanksčiai, atsižvelgiant į vietos švietimo poreikius ir turimus finansinius išteklius“ (*Švietimo naujienos: informacinis leidinys*, (2004, gruodis) 13, p. 3). 2004. Demografiniai rodikliai rodo, kad vaikų skaičius kasmet mažėja. Vadinas, kuo toliau, tuo mažiau reikės mokyklų. Pagrindines nuostatas dėl mokyklų likvidavimo ar reorganizavimo įtvirtina 2004 metais birželio 14 – ają Vyriausybės patvirtinti dokumentai – Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programos, tinklo kūrimo taisyklės ir Bendrojo lavinimo, specialiojo ugdymo, profesinio mokymo mokyklų, pagalbą mokiniui, mokytojui ir mokyklai teikiančių įstaigų steigimo, reorganizavimo, likvidavimo ir pertvarkymo kriterijai.

Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo priežiūros skyriaus vedėja R. Klepačienė komentuodama minėtuosius dokumentus, teigė, kad „mokykla gali būti uždaroma tuo atveju, kai joje nelieka mokinių. Jei mokinių yra, tačiau nepakanka valstybės skiriamų mokymo lėšų, mokymo sąlygos neatitinka higienos normų, o mokyklai skiriamos kad ir didesnės lėšos nebeduoda gerų ugdymo rezultatų, mokykla gali būti reorganizuojama“. „Lemiamą reikšmę reorganizuoti ar likviduoti mokyklą turi steigėjas: „jei mokykla gyvenamoje vietovėje yra reikalinga, tačiau dėl mažo mokinių skaičiaus jai išlaikyti nebeužtenka finansavimo, steigėjas gali ją prijungti prie gretimos mokyklos skyriaus teisėmis. Vaikai toliau mokosi tos pačios mokyklos patalpose (*Švietimo naujienos*, 2004, p. 3). Remiantis minėtais dokumentais Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programoje (2004, p. 2) taip pat numatyta pirmiausia pasirūpinti tomis mokyklomis, kuriose:

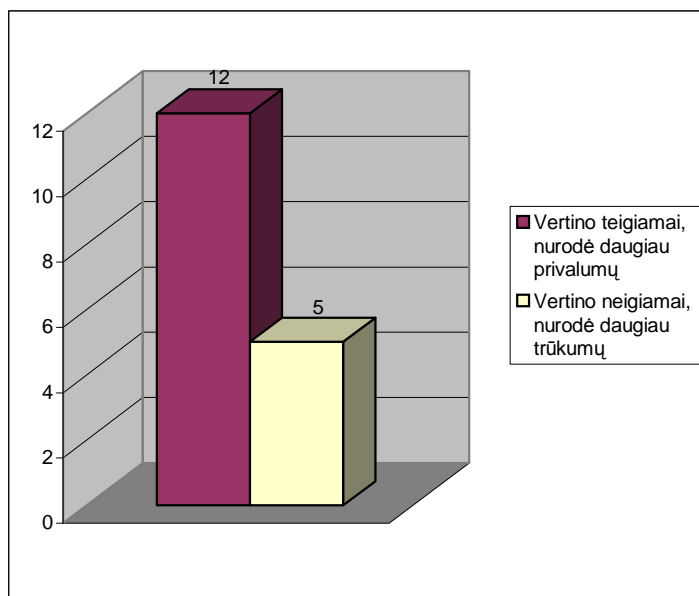
- Neužpildytas ketvirtadalis ir daugiau patalpų, nes tokiose mokyklose neracionaliai naudojamos lėšos skiriamos mokyklos aplinkai išlaikyti;
- Klasių komplektuose yra mažesnis mokinių skaičius, negu Moksleivio krepšelio ir sutartinių moksleivių apskaičiavimo metodikoje nustatytas klasės moksleivių skaičiaus vidurkis koeficientui nustatyti.

Įgyvendinant 2004 metų Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programą, pirmiausia numatytas mokyklų likvidavimas ir/ar reorganizavimas. Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programoje nenumatyta mokyklų, kurios būtų likviduojamos iš karto. Remiantis Švietimo skyriaus specialistų teigimu, tokia mokykla būtų galima laikyti nebent Geidžių pradinę mokyklą, kuri likviduota beveik po mėnesio. Kitas Mažeikių rajono mokyklas numatyta reorganizuoti ar prijungti prie didesnių, šalia esančių mokyklų, skyrių teisėmis. Tinklo pertvarkos programoje numatyta skyrių teisėmis reorganizuoti pradines – Dagių, Rubikų, Gudų, Svirkančių mokyklas, o Pievėnų pagrindinę mokyklą reorganizuoti į pradinę mokyklą.

Mažeikių mieste į pagrindinę reorganizuota tik Senamiesčio vidurinė bendrojo lavinimo mokykla.

Mokyklų tinklo pertvarka, reorganizuojant mažakomplektes mokyklas, Mažeikių rajone jau įsibėgėjo. Tad švietimo ekspertų buvo prašoma įvertinti mokyklų reorganizavimą ar/ir likvidavimą kaip sudėtinį visos mokyklų tinklo pertvarkos programos komponentą.

Iš 17 švietimo ekspertų, vertusių mokyklų likvidavimą, 12 – vertina teigiamai, daugiau nurodydami privalumų nei trūkumų, 5 – vertina neigiamai, daugiau nurodė trūkumų nei privalumų (žr. 3.2 pav.)

3.2 pav. Mokyklų likvidavimo ir/ar reorganizavimo ekspertų vertinimas, N=17

Švietimo ekspertai vertindami Mažeikių rajono mokyklų likvidavimo ar reorganizavimo vykdymą, nurodo daugiau šio proceso privalumų. Dažniausiai švietimo ekspertų minimi šie **mokyklų likvidavimo ar reorganizavimo privalumai:**

1. Sukuria sąlygas greitesnei vaiko integracijai ir socializacijai (12 ekspertų)
2. Mažinant tuščiai finansuojamų mokymosi vietų skaičių, taupomos lėšos (10 ekspertų).
3. Leidžia sukurti sąlygas geresnei švietimo kokybei (10 ekspertų).
4. Mokyklų prijungimas prie didesnių, netoli esančių mokyklų, skyrių teisėmis padeda išvengti psichologinio streso (10 ekspertų).
5. Skatina labiau analizuoti demografinių, socialinių ir kt. rodiklių kitimą (7 ekspertai).

Plačiau pateikiama švietimo ekspertų nurodytų mokyklų likvidavimo ir reorganizavimo vykdymo **privalumų analizė.**

1. Sukuria sąlygas greitesnei vaiko integracijai ir socializacijai (12 ekspertų). Mokyklų tinklo pertvarkos metodinėse rekomendacijose (2004, p.17) teigiama, kad „Specialiųjų poreikių vaikams turi būti sudaryta galimybė mokytis bendrojo lavinimo mokyklose, kuriose į vaiko asmenybę orientuota pedagogika būtų derinama su jo poreikiais /.../ specialiųjų poreikių vaikų ir jaunuolių integraciją (inkliuziją) veiksmingiausiai įgyvendina atviros mokyklos, skirtos paslaugas teikti visiems vaikams“ (žr. 8 veiksnys). Švietimo ekspertai vertindami mažakomplekčių kaimo mokyklų reorganizavimą taip pat pažymi specialiųjų poreikių turinčių vaikų integracijos į visuomenę svarbą, todėl teigia, kad „*mažos kaimo mokyklos, kurioms ir taip*

nepakanka lėšų, negali tinkamai pasirūpinti specialiųjų poreikių turinčiais vaikais“, tad tokiems vaikams *„integruojantis į visuomenę, adaptuojantis prie aplinkos, tinkamesnės yra didesnės mokyklos“*.

Dauguma ekspertų teigė, kad *„mažos kaimo mokyklos negali patenkinti specialiųjų moksleivių poreikių, nes tam jos nepritaikytos“*, *„mažakomplektėse mokyklose nėra atitinkamų mokymo priemonių“* ir pan.

Be specialiųjų moksleivių poreikių tenkinimo, didžioji dalis švietimo ekspertų akcentavo ir *„šiandieninio degraduojančio kaimo“* problemas, kurios *„tiesiogiai įtakoja vaiko integraciją į visuomenę“*, *„adaptavimąsi prie kitos aplinkos bei socializacijos procesus“*. Vertindami kaimo mokyklų likvidavimo procesą kaip pozityvų, švietimo ekspertai teigia, kad *„mokyklų likvidavimas dažnai tampa galimybe kaimo vaikui patekti į kitokią socialinę terpę“*. Beveik visi švietimo ekspertai akcentuoja socialinės aplinkos įtaką vaiko asmenybei, tad vertindami kaimo ir mokyklos socialinę aplinką švietimo ekspertai išreiškia skeptišką nuomonę: *„ar visada kaimo mokyklos socialinė aplinka, gali tinkamai veikti ir formuoti vaiko asmenybę?“*

Mokyklų reorganizavimas, pasak švietimo ekspertų, *„netiesiogiai nukreipia vaiką į miesto mokyklą“*. Patekęs į kitokią socialinę – kultūrinę terpę vaikas *„dažnai nebenori net grįžti į senąją mokyklą“*, todėl švietimo ekspertų nuomone, *„vaiką ugdo, lavina, moko ne tik mokytojas, bet ir socialinė – kultūrinė terpė“*, tad *„kiekvienas vaikas turi turėti galimybę patekti į kitokią mokymosi aplinką ir nuspręsti, kur jis labiau norėtų mokytis“*.

Specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymas buvo įvardintas kaip svarbus veiksnys, įtakojantis rajono mokyklų tinklo pertvarką (žr. 8 veiksnys), todėl remiantis švietimo ekspertų nuomone, galima daryti prielaidą, kad mažakomplekčių kaimo mokyklų likvidavimas, socializacijos ir integracijos aspektu – pozityvus mokyklų tinklo pertvarkos komponentas.

2. Mažinant tuščiai finansuojamų mokymosi vietų skaičių, taupomos lėšos (10 ekspertų).

Beveik visi švietimo ekspertai teigiamai įvertino mažakomplekčių mokyklų likvidavimą finansiniu aspektu. Kaimų mokyklose vaikų skaičius nedidelis, tad atsiranda tuščiai finansuojamų mokymosi vietų problema (plg. tuščiai finansuojamų mokymosi vietų skaičių nekeičiant mokyklų tinklo ir pertvarkant mokyklų tinklą; žr. 6 veiksnys, 1.4 ir 1.5 pav.), todėl dauguma švietimo ekspertų teigia, kad *„išauga ir tokioje mokykloje besimokančio vaiko savikaina“*, tad ir *„vaikai tampa auksiniais“*.

Pasak švietimo ekspertų, *„lėšas geriau skirti bendrojo lavinimo sistemos veiksmingumui didinti“*. Daugelis švietimo ekspertų nurodo, kad lėšas geriau skirti *„mokyklų renovavimui“*, *„mokyklų materialinės bazės gerinimui, kompiuterių įsigijimui“*, *„mokymo priemonių ir vadovėlių įsigijimui“*.

Vertindami mažakomplekčių mokyklų reorganizavimą į didesnių, šalia esančių mokyklų, skyrius, daugumos švietimo ekspertų nuomone *„finansiška tai nereikalinga, nes švaistomos lėšos“*,

tačiau švietimo ekspertai sutinka, kad finansiniu požiūriu „skyriui „išgyventi“ lengviau: „Juk skyrius yra mokykla, priklausanti didesnei mokyklai, ir turi tokias pat galimybes kaip ir juo besirūpinanti mokykla“.

Remiantis švietimo ekspertų nuomone, galima daryti prielaidą, kad mokyklų likvidavimas kaip tinklo pertvarkos komponentas, lėšų taupymo požiūriu, vertinamas teigiamai.

3. Leidžia sukurti sąlygas geresnei švietimo kokybei (10 ekspertų). Didžioji dalis švietimo ekspertų vertindami mažakomplekčių mokyklų likvidavimą jį sieja su švietimo kokybės rodikliu, kuris numatyta ir Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatose (žr. 22p.)

Analizuojant respondentų atsakymus apie kaimo mokyklų likvidavimo vykdymą, ryškėja tendencija, kad „šiandieninė kaimo mokykla nebegali duoti tokio mokymosi lygio, kokio reikia šiuolaikinėj visuomenėj augančiam vaikui“. Dauguma ekspertų neigiamai vertina kaimo mokyklų švietimo kokybę, todėl ekspertai užduodavo ir retorinių klausimų: „Kam reikalingos tokios mokyklos, kurios negali garantuoti švietimo kokybės netgi pagrindinėje mokykloje?“. Švietimo kokybę ekspertai tiesiogiai sieja su mokyklose dirbančių pedagogų kvalifikacija (žr. 6 veiksny), o geros kvalifikacijos specialistų stoką švietimo ekspertai įvardija kaip vieną iš didesnių kaimo mokyklų problemą. Ekspertai ne itin palankiai vertina kaimų mokyklose dirbančių specialistų kvalifikaciją, darbo metodus ir pan., o tai, pasak ekspertų, „tiesiogiai atsiliepia mokymosi rezultatams“; „Kai klasėje 9 vaikai, o viena mokytoja dėsto kelis dalykus, neįmanoma pasiekti aukštų mokymosi rezultatų“, „tokiose mokyklose besimokančių vaikų mokymosi rezultatai nuliniai“. Vaikus iš kaimo mokyklos patenkančius į miesto mokyklas, ir turinčius nemažą mokymosi spragų gimnazijų specialistai linkę vadinti „pilkaisiais puslapiiais“.

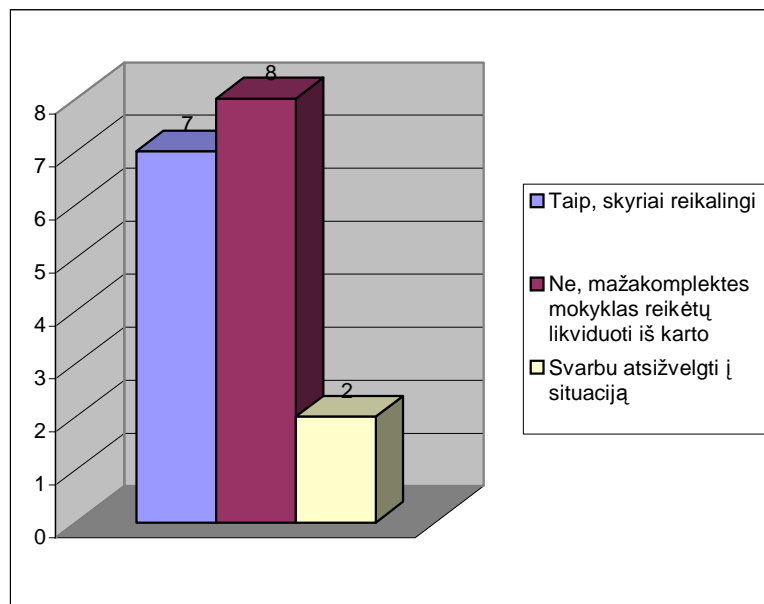
Išanalizavus respondentų vertinimus, galima daryti prielaidą, kad kaimo mokyklų likvidavimas, pasak ekspertų, teigiamai įtakoja švietimo kokybę, todėl vertinamas palankiai.

4. Mokyklų prijungimas prie didesnių, netoli esančių mokyklų, skyrių teisėmis padeda išvengti psichologinio streso (10 ekspertų). Švietimo ekspertų, vertinusių mokyklų reorganizavimą į šalia esančios didesnės mokyklos skyrių, nuomonės nesutapo ir pasidalijo beveik per pusę (žr. 3.3 pav.).

Iš 17 švietimo ekspertų 7 pritarė mokyklų prijungimui prie netoli esančių mokyklų skyrių teisėmis; 8 švietimo ekspertai neigiamai vertino mokyklų reorganizavimą į skyrius, todėl teigė, kad numatytas likviduoti mokyklas geriau uždaryti iš karto; 2 respondentai laikėsi nuomonės, kad vis dėlto geriau išanalizuoti situaciją ir tik tada nuspręsti, kokią mokyklos reorganizavimo kryptį pasirinkti.

Švietimo ekspertai, vertinę mokyklų prijungimą prie didesnės mokyklos skyrių teisėmis, daugiausia teigiamai įvertino šio proceso psichologinius niuansus: „skyriai sugalvoti tam, kad mokyklos likvidavimas būtų švelnesnis“, „skyrių palikimas padeda išvengti psichologinio streso

mokytojams, tėvams, moksleiviams“, nes, pasak švietimo ekspertų, „ir mokyklos, ir kaimo bendruomenės turi daugiau laiko susitaikyti su esama padėtimi, todėl „šoko terapija“ yra daug mažesnė, negu uždariant mokyklas iš karto“.

3.3 pav. Mokyklų reorganizavimo į didesnių mokyklų skyrius vertinimas, N=17.

Apibendrinant švietimo ekspertų nuomonę, dėl kaimo mokyklų reorganizavimo į didesnės mokyklos skyrių, galima daryti prielaidą, kad švietimo ekspertai skyrių palikimą vertina kaip tarpinį mokyklų likvidavimo proceso komponentą, teigiamai vertindami skyrių palikimą dėl psichologinių priežasčių.

5. Skatina labiau analizuoti demografinių, socialinių ir kt. rodiklių kitimą (7 ekspertai). Švietimo ekspertai mokyklų likvidavimą vertino atsižvelgdami į konkrečią Mažeikių rajono mokyklų situaciją, tad remiantis demografinių rodiklių mažėjimo tendencija (žr. 1.2 ir 1.3 lenteles), daugumos švietimo ekspertų nuomone, mažakomplekčių mokyklų likvidavimas vertinamas pozityviai: „Demografinių duomenų analizė rodo, kad padėtis nesikeis, ir moksleivių skaičius artimiausiais mokslo metais dar sumažės“, todėl „neverta išlaikyti kaimo mokyklos, jei joje tėra keli vaikai“.

Švietimo skyriaus specialistai, vertindami situaciją Mažeikių rajone, remiasi kitų rajonų tinklo pertvarkos patirtimi, tad skeptiškai vertina mokyklų tinklą, kuriame išlaikoma nemažai mažakomplekčių mokyklų: „Kam renovuoti kaimo mokyklas, jei jose nėra ko mokytį? Tokios mokyklos atrodo, kaip „saldainiukai“, tačiau jose nėra vaikų“.

Švietimo ekspertai mano, kad kaime reikėtų palikti nebent pradines mokyklas, nes „išlaikomas artimesnis tėvų ir vaikų ryšys, tėvai gali kontroliuoti ir prižiūrėti savo vaikus, kai juos išleidžia čia pat, į mokyklą“.

Išanalizavus švietimo ekspertų atsakymus, apie kaimo mokyklų likvidavimą ir reorganizavimą, galima konstatuoti, kad švietimo ekspertai teigiamai vertina tik pradinių kaimo mokyklų palikimo galimybę.

Nors dauguma švietimo ekspertų mokyklų likvidavimą vertino palankiai, tačiau pastebėjo, kad mokyklų likvidavimo procesas, kaip tinklo pertvarkos komponentas, turi nemažą trūkumą. Švietimo ekspertai nurodė šias pagrindines mokyklų likvidavimo ir reorganizavimo, kaip tinklo pertvarkos komponento, **problemas**:

1. Sunaikinamas kaimo kultūrinis – edukacinis centras, o kaimas pasmerkiamas „mirti“ (14 ekspertų).
2. Kaimo mokyklų likvidavimas, išryškina moksleivių pavėžėjimo į mokyklas problemas (14 ekspertų).
3. Mokyklų likvidavimas sukelia psichologinį stresą pedagogams (5 ekspertai).
4. Mokyklų likvidavimo procesas per ilgai iššęstas (3 ekspertai).
5. Likviduojant mokyklas, kyla moksleivių užimtumo problema (3 ekspertai).
6. Kritikuotinas mokyklų likvidavimas, neatsižvelgiant į konkrečios mokyklos situaciją (2 ekspertai).

1. Sunaikinamas kaimo kultūrinis – edukacinis centras, o kaimas pasmerkiamas „mirti“ (14 ekspertų): Analizuojant respondentų atsakymus, ryškėja tendencija, kad vis dar laikomasi nuomonės, jog *mokykla kaime – „tai viso kaimo edukacinis – kultūrinis centras“*, todėl dažnai jos funkcijos netgi sutapatinamos su kadaise buvusių, o dabar išnykusių, kultūros namų funkcijomis: *„kaimo mokykla – tai kartu ir kultūros namai, ir visos bendruomenės susibūrimo vieta“*, juk *„tik mokykloje kaime minimos visos kalendorinės ir valstybinės šventės, vyksta renginiai“*.

Atsižvelgdami į „šiandieninio degraduojančio“ kaimo situaciją, dauguma švietimo ekspertų laikosi nuomonės, kad *„šiandieninė kaimo mokykla daugiau atlieka ne mokyklos funkcijas, bet socialinės institucijos funkcijas“*. Kaimuose ir aplinkinėse teritorijose nemažai probleminių, socialinės rizikos šeimų (žr. 1 veiksny), todėl, pasak švietimo ekspertų, *„dažnai vaikai iš tokių šeimų į mokyklą ateina tik pavalgyti, nes čia jiems skiriamas nemokamas maitinimas“*, kuriam kasmet išleidžiama vis daugiau lėšų. Tačiau švietimo ekspertai išvelgia ir pozityviają šio reiškinio pusę: *„vaikas mokykloje išgirsta informacijos, bendrauja su bendraamžiais ir yra ugdomas“*, todėl vaikui *mokykla kaime yra būtina: „ne tik kaip informacijos perdavėja, bet ir kaip informaciją iš vaiko priimanti, su juo komunikuojanti, mokykla – kaip asmenybės formuotoja“*.

Kitas neigiamas švietimo ekspertų nurodytas kaimo mokyklų likvidavimo socialinis aspektas – nutolę vaikų ir tėvų arba vaiko ir mokytojo santykiai. Likviduojant mokyklas, tėvai priversti išleisti vaiką „toli į mokyklą“, tad bendravimui su vaiku skiriama vis mažiau laiko, be to padidėja vaiko saugumo užtikrinimo rizika. Mokantis vaikui kaimo mokykloje, *„dažniausiai mokytojai dirba individualiai vos ne su kiekvienu vaiku“*, tačiau švietimo

ekspertai pastebi, kad vaikui vėliau gali kilti daug socializacijos problemų: „*adaptuotis kaimo glūdumos vaikams miesto aplinkoje daug sudėtingiau*“, nes čia jie patenka tarsi iš „šiltnamio sąlygų“.

Apibendrinat švietimo ekspertų išsakytą vertinimą, galima daryti prielaidą, kad kaimui mokykla reikalinga kaip „socialinė institucija“, todėl mokyklų likvidavimas, nors vertinamas pozityviai švietimo kokybės ir kt. aspektais, nepalankiai yra vertinamas socialine prasme, nes laikomasi nuomonės, kad „*kaimas, netekęs mokyklos, miręs kaimas*“. Ir tik vos 2 ekspertai teigia, kad „*kaimo mokyklų liktarnos jau seniai užgesusios*“, tad paneigia „mitą“, kad „mokykla kaime – tai kultūros židinis“.

2. Kaimo mokyklų likvidavimas išryškina moksleivių pavėžėjimo į mokyklas problemas (14 ekspertų). Kaip didžiausią problemą, su kuria susiduriama likviduojant mokyklas, švietimo ekspertai nurodo moksleivių pavėžėjimą. Nors moksleivių pavėžėjimas ir organizuojamas (žr. 1.2 pav.), tačiau dauguma ekspertų mano, kad šis klausimas „*nepakankamai išspręstas*“.

Uždarius kaimo mokyklas, ekspertų teigimu, „*mokykla tarsi atitolinama nuo vaiko, nes atstumas, kurį vaikas turi įveikti iki autobuso, yra didesnis nei atstumas iki šalia buvusios mokyklos*“. Švietimo ekspertų teigimu, dažniausiai tai problemų sukelia mažesnio amžiaus vaikams ir jų tėvams, nes: „*padidėja kelionės metu nelaimingų atsitikimų tikimybė*“, „*atsiranda didesnė rizika dėl vaiko saugumo*“, „*vaiką išleisti į mokyklą brangiau kainuoja*“ ir pan.

Be to dauguma ekspertų akcentuoja ir tai, kad likvidavus mokyklą, vaikas atitolinamas nuo namų, o tai neigiamai atsiliepia vaiko sveikatai, nes ypač mažesnio amžiaus vaikai labiau pervargsta, dažniau patiria psichologinį stresą. Pasak švietimo ekspertų, „*vaikai darosi priklausomi nuo autobuso*“.

Išanalizavus švietimo ekspertų nuomonę, galima daryti prielaidą, kad mokyklų likvidavimas neigiamai veikia vaiko psichologiją, nes vaikas kasdien patiria didesnę ar mažesnę psichologinį stresą. Tad moksleivių pavėžėjimo problemą būtina dar kartą nuodugniai išanalizuoti ir priimti optimaliausią sprendimo būdą.

3. Mokyklų likvidavimas sukelia psichologinį stresą pedagogams (5 ekspertai). Pasak švietimo ekspertų, kaimo mokyklų likvidavimas „*skausmingai išgyvenamas pedagogų bendruomenės*“. Švietimo skyriaus specialistų teigimu, „*šios baimės tikrai nepagrįstos*“, nes ir likvidavus mokyklas, pedagogams buvo ir yra pasiūlomas darbas arba sudaroma galimybė keisti kvalifikaciją. Kaip pažymėjo švietimo skyriaus specialistai, „*deja, ne visi pedagogai linkę keistis ir priimti naujoves*“.

Tad remiantis švietimo skyriaus ekspertų teigimu, galima daryti prielaidą, kad mokyklų likvidavimas pedagogų įdarbinimui problemų tikrai nesudarys.

4. Mokyklų likvidavimo procesas per ilgai ištęstas (3 ekspertai). Švietimo ekspertai mokyklų likvidavimo ir reorganizavimo procesą vertina kaip perdėm ištęstą, lyginant su kitų rajonų mokyklų tinklo pertvarkymu. 7 ekspertai pozityviai vertino mažos mokyklos prijungimą

prie netoli esančios skyriaus teisėmis (žr. 3.3 pav.), tuo tarpu 8 ekspertai skyrių palikimą vertino neigiamai (žr. 3.3 pav.) ir kaip pagrindinę to priežastį nurodė mokyklų tinklo pertvarkos tempo lėtimą: „skyrių atsiradimas pristabdo tinklo pertvarkos tempus, todėl mūsų rajone tinklo pertvarka užsitiesė“. Ilgai besitęsiantis procesas švietimo ekspertų vertinamas nepalankiai, todėl dažniausiai teigiama, kad tai „tik pinigų švaistymas“.

5. Likviduojant mokyklas kyla moksleivių užimtumo problema (3 ekspertai). Su moksleivių pavėžėjimo problema, kurią švietimo ekspertai įvardija kaip pagrindinę, likviduojant ir reorganizuojant mokyklas, kartu dauguma respondentų nurodo ir moksleivių užimtumo problemą.

Švietimo ekspertų manymu, daugiausia problemų kyla žemesniųjų klasių moksleiviams, juk „jiems pamokos mokykloje prasideda tuo pačiu laiku kaip ir vyresniesiems, tačiau, skirtingai nei vyresniųjų klasių moksleiviams, baigiasi jos daug anksčiau – antrą ar pirmą valandą“. Tad kyla klausimas, „ką veikti ketvirtos ar penktos klasės moksleiviui tuo metu, kai reikia laukti autobuso, kurio reikia laukti 1 – 2 valandas?“ Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programoje nurodyta, kad po pamokų autobuso laukia 401 moksleivis, iš kurių 245 laukia ilgiau nei valandą (Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programa, 2004, p. 10). Švietimo ekspertų teigimu, „dauguma moksleivių netenka galimybės lankyti popamokinės veiklos užsiėmimų, nes vėliau nebegali grįžti namo“.

Susidariusios situacijos sprendimui švietimo ekspertai siūlo organizuoti prailgintas dienos užimtumo grupes, ir išspręsti moksleivių pavėžėjimo problemą.

6. Kritikuotinas mokyklų likvidavimas, neatsižvelgiant į konkrečios mokyklos situaciją (2 ekspertai). Dauguma švietimo ekspertų, vertindami mokyklų likvidavimą ir reorganizavimą, teigia, kad „likvidavimo procesas vykdomas neapgalvotai, neišanalizavus konkrečios mokyklos situacijos“. Švietimo ekspertų nuomone, „šis procesas dar labai politizuotas“, todėl mažai atsižvelgiama į konkrečios mokyklos situaciją. Ekspertai mano, kad labiau derėtų atsižvelgti į konkrečią mokyklą, kurią ruošiamasi uždaryti, „juk kiekviena mokykla skirtinga, kaip gyvas organizmas“, todėl svarbu įvertinti jos situaciją ir tik tada „priimti galutinį sprendimą dėl likvidavimo ar reorganizavimo“.

Apibendrinant švietimo ekspertų nuomonę, vertinant mokyklų likvidavimą ir reorganizavimą, matyti, kad ekspertai nurodė nemažai šio proceso problemų ir jas vertino itin kritiškai. Dažniausiai švietimo ekspertai nurodė šias pagrindines problemas, su kuriomis susiduriama likviduojant ar reorganizuojant mokyklas: kaime sunaikinamas kultūros židynys; atitolinami vaiko ir tėvų santykiai; aktuali išlieka moksleivių pavėžėjimo problema, o su ja glaudžiai susijusi ir moksleivio užimtumo po pamokų problema; mokyklos likvidavimas sukelia stresą visai pedagogų bendruomenei; likvidavimo procesas perdėm politizuotas, todėl nepakankamai išsami konkrečios mokyklos situacijos analizė, prieš ją likviduojant ar

reorganizuojant; prijungiant mokyklą prie didesnės skyriaus teisėmis, mokyklų tinklo pertvarkos laikas dar labiau prailginamas, todėl eikvojamos lėšos.

Nurodytos problemos ir trūkumai daugiau socialinio pobūdžio, nepaisant to, mažakomplečių mokyklų likvidavimą švietimo ekspertai vertino gana palankiai, akcentuodami stipriąsias šio reiškinio puses. Švietimo ekspertai nurodo šiuos mokyklų likvidavimo ir reorganizavimo **privalumus**: sukuria sąlygas greitesnei vaiko integracijai ir socializacijai; mažinant tuščiai finansuojamų mokymosi vietų skaičių, taupomos lėšos; leidžia sukurti sąlygas geresnei švietimo kokybei; mokyklų prijungimas prie didesnių netoli esančių mokyklų skyrių teisėmis padeda išvengti psichologinio streso; skatina labiau analizuoti demografinių, socialinių ir kt. rodiklių kitimą.

3.2.2. Viduriniojo ugdymo programų akreditacijos vertinimas

Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme pažymima, kad gimnazija yra vidurinės mokyklos tipas su akredituota viduriniojo ugdymo programa. Pagal švietimo ir mokslo ministro 2004 m. vasario 5 d. įsakymą NR. ISAK – 171, vidurinė mokykla, norinti gauti gimnazijos vardą turi akredituotis. Mokyklų akreditavimas pradėtas 2004 metais ir jis tęsis iki 2012 metų. Remiantis Švietimo ir mokslo ministro, minėtu įsakymu, patvirtinta akreditacijos metodika, akreditacijos tikslas – visiems mokiniams užtikrinti kokybiškas sąlygas įgyti vidurinį išsilavinimą.

Bendrojo lavinimo mokyklų viduriniojo ugdymo programų **akreditacija**, kaip vienas svarbiausių tinklo pertvarkos komponentų, įtraukta ir į Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programą.

Telšių apskrities viršininko administracijos valstybinės švietimo priežiūros tarnybos vyr. specialistė Regina Pocienė teigė, kad „akreditacijos būdu įvertinama, kaip įgyvendinama vidurinių mokyklų mokymo programa. Juk visi norime, kad vaikai gautų kokybišką išsilavinimą, ko ir siekiama akreditacija. /.../ Tad nereikia manyti, kad akreditacija yra vidurinių mokyklų naikinimas“ (Lukošiūtė, S. Prsidėjusi mokyklų akreditacija parodys, ar turėsime daugiau gimnazijų. (2005, gegužės 28). *Santarvė*, p. 10). Kalbėdama apie akreditacijos naudą mokykloms ir mokiniams, specialistė teigė, kad „svarbus yra mokyklos pasirengimo akreditacijai laikotarpis. Akreditacijos kriterijai iš anksto yra žinomi mokykloms, todėl jos gali įvertinti savo veiklą, tobulinti ir siekti aukštesnės ugdymo kokybės. Steigėjas turėtų padėti mokyklai pasirengti akreditacijos procesui, nuolat ją konsultuoti, parengti mokyklos finansinio rėmimo planą. Mokyklos su akredituota vidurinio ugdymo programa pagrindu steigiama gimnazija.“(Lukošiūtė, S., 2005, gegužės 28. *Santarvė*, p.10). Kurią mokyklą būtina akredituoti, nusprendžia steigėjas, t.y. Savivaldybės taryba. Savivaldybės tarybos sprendimas reikalingas, nes

ji geriausiai gali įvertinti situaciją: geografinę padėtį, toje mokykloje vykstantį ugdymo procesą, atsižvelgti į gyventojų poreikius.

Kaip pagrindinį akreditacijos privalumą inspektorė nurodė ugdymo kokybės gerinimą, nes aplinka, mokymo metodai pritaikomi pagal mokinių amžių, mokymosi stilių. Mokytojams kasdien lengviau ruošti 9-12 klasesms, nei 5-12. Juk metodai, tinkantys dvyliktokui, visai netiks penktokui.

Pagal nustatytą akreditacijos metodiką, vertintojų grupę sudaro septyni akreditavimo ekspertai: apskričių valstybinių švietimo priežiūros tarnybų specialistai, gimnazijų direktoriai ir pavaduotojai, specialistas iš Švietimo ir mokslo ministerijos. Šiuo metu Telšių apskrityje yra 9 akreditavimo ekspertai, trys iš jų Mažeikiuose: Merkelio Račkausko gimnazijos direktorė M. Žiaurienė, „Gabijos“ gimnazijos direktoriaus pavaduotoja L. Prialgauskienė (žr. respondentų sąrašą) ir apskrities švietimo priežiūros specialistė R. Pocienė.

Taigi akreditacija leidžia kiekvienai mokyklai įvertinti savo galimybes, todėl sėkmingai įveikus akreditaciją, mokykla tampa gimnazija, o akreditacijos nepaėjęs – pagrindinį išsilavinimą teikiančia mokykla. Šiuo metu Mažeikių rajone yra 35 bendrojo lavinimo mokyklos (žr. 3.1 lentelę)

3.1 lentelė

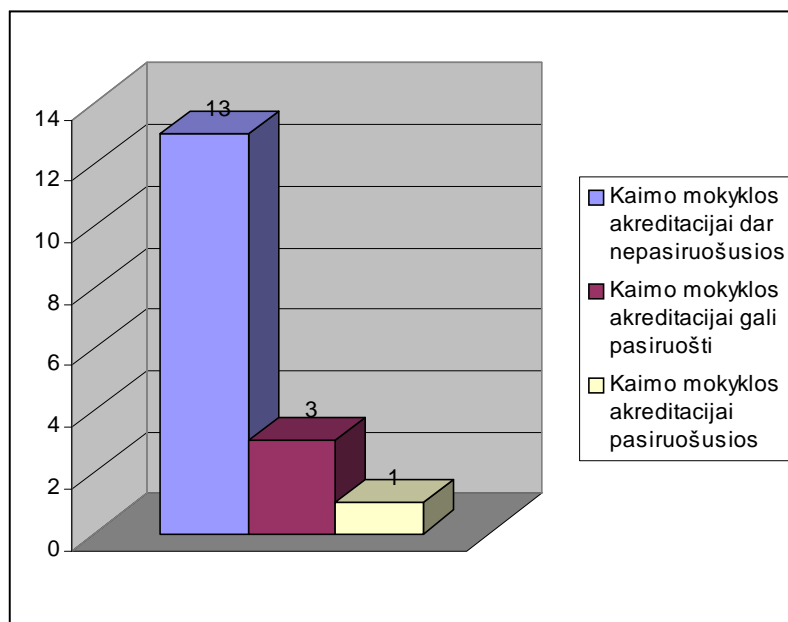
Bendrojo lavinimo mokyklų skaičius rajone

Mokykla	Skaičius	Mieste	Rajone
1. Gimnazijos	2	2	-
2. Pradinės	9	4	5
3. Pagrindinės	14	1	13
4. Vidurinės	9	5	4
5. Mokykla – darželis	1	1	-

Mažeikių rajone bendrojo lavinimo mokyklų akreditacijos procesas tik prasidėjęs: kol kas dar nėra nė vienos mokyklos, kurios bendrojo lavinimo programa būtų akredituota, tačiau iki 2012 metų numatyta akredituoti visas Mažeikių rajono bendrojo lavinimo mokyklas. Pirmoji rajono mokykla, kuri siekė gimnazijos statuso, 2005 m. m. buvo Viekšnių vidurinė mokykla, tačiau jai akreditacija atidėta 2007 metams. Kitų rajono bendrojo lavinimo vidurinių mokyklų akreditacija planuojama vėlesniais mokslo metais (planas koreguojamas, atsižvelgiant į pirmosios mokyklos, dalyvaujančios akreditacijos procese, laiką). Mažeikių mieste esančių vidurinių mokyklų akreditacija numatyta vėliausiai, tik po to, kai ji baigsis rajono mokyklose.

Interviu su švietimo ekspertais metu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip ekspertai vertina Mažeikių rajono mokyklų viduriniojo ugdymo programų akreditacijos procesą, rajono ir Mažeikių miesto mokyklų pasiruošimą akreditacijai. Tuo tikslu respondentų buvo prašoma palyginti ir įvertinti kaimo ir miesto mokyklų pasiruošimą akreditacijai.

Iš 17 švietimo ekspertų, vertinusių šį Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programos komponentą, 13 ekspertų mano, kad kaimo mokyklos akreditacijai dar nėra pasiruošusios ir dar nesupranta akreditacijos reikalavimų; 3 ekspertai mano, kad kaimo mokyklos gali pasiruošti akreditacijai, tik reikalingas nuoseklus darbas, o akreditacija įveikiama; ir tik 1 ekspertas mano, kad kaimo mokyklos jau ir šiandien akreditacijai yra pasiruošusios (žr. 3.4 pav.).

3.4 pav. Kaimo mokyklų pasiruošimo akreditacijai vertinimas, N=17

Aptardami Mažeikių rajono mokyklų pasiruošimą akreditacijai, švietimo ekspertai nurodo priežastis, kurios jų manymu, parodo, kad kaimo mokyklos, lyginant su Mažeikių miesto mokyklomis, akreditacijai dar nėra pasiruošusios.

Dažniausiai švietimo ekspertų nurodomos šios priežastys:

1. Kritikuotina akreditacijos metodika: jai trūksta aiškumo, o kaimo mokykloms keliami per aukšti reikalavimai (13 ekspertų).
2. Rajono mokyklose prastas moksleivių kontingentas, daug nemotyvuotų vaikų, todėl sunku pasiekti aukštų mokymosi rezultatų (13 ekspertų).
3. Rajono vidurinėse mokyklose trūksta kvalifikuotų specialistų, o tai trukdo siekti aukštos ugdymo kokybės ir neigiamai atsiliepia akreditacijos rezultatams (9 ekspertai).
4. Trūksta informacijos ir Švietimo skyriui, ir mokykloms (8 ekspertai).
5. Neobjektyvi auditorių veikla, kaimo mokyklų atžvilgiu (4 ekspertai).

1. Kritikuotina akreditacijos metodika: jai trūksta aiškumo, o kaimo mokykloms keliami per aukšti reikalavimai (13 ekspertų). Švietimo ekspertai pirmiausia kritikuoja pačią

akreditacijos metodiką, organizavimo principus ir dažnai pažymi, kad akreditacija kaimo mokyklai neįveikiama dėl neaiškių kriterijų:

„Mokykloms neaiškūs daugelis kriterijų“; „mokyklos nesusigauoda, ką reikia daryti, ko iš jų reikalaujama, tačiau aišku viena, kad akredituojama mokykla turi parodyti puikius veiklos rezultatus, atitinkančius akreditacijos rodiklius“; „kol kas pačios mokyklos nesuvokia akreditacijos proceso esmės“; „akreditacijos rodikliai visai neapgalvoti, tai tiesiog „nesveikos normos“.

Dauguma švietimo ekspertų teigė, kad akreditacijos keliami reikalavimai kaimo mokyklai nepasiekiami, todėl pabrėžė, kad kaimo mokykla turėtų būti akredituojama orientuojantis ne į tokius aukštus rodiklius:

„Akreditacijos nuostatai kaimo mokykloms galėtų būti kitokie, nes mažiems miesteliams jie sunkiai įveikiami arba visai neįveikiami“; „Kaimo mokyklos nebus niekad akreditacijai pasiruošusios, todėl, kad tie patys rodikliai, kurie miestui pasiekiami, kaimui neįmanomi“; „Akreditacija užkelia per aukštą kartelę kaimo mokykloms“, „kaimo mokyklai akreditacijos procesas sunkiai įveikiamas, nes praktiškai neįmanoma atitikti rodiklius“.

Kalbant apie kaimo mokyklų galimybę pasiruošti akreditacijai, švietimo ekspertų nuomonės išsiskyrė: kita dalis ekspertų teigė, kad mokykloms turi būti vienodi akreditacijos rodikliai ir visos mokyklos turi kryptingai dirbti, kad atitiktų šiuos rodiklius.

„Kaimo mokyklos turi galimybę pasiruošti akreditacijai taip pat, kaip ir miesto mokyklos. Juolab, kad dalyvavimą akreditacijos procese lemia ne vien pačios mokyklos noras tapti gimnazija, bet tam reikalinga ir opinija: tiek Švietimo skyriaus, tiek Savivaldybės nutarimai čia itin svarbūs“ (žr. švietimo priežiūros vyr. specialistės R. Pocienės komentarą, p. 56); *„Kaimo mokyklos gali praeiti akreditaciją, tik reikia tinkamai dirbti“; „akreditacija nekelia neįmanomų reikalavimų“.*

Lyginat šias dvi išsakytas pozicijas, ryškėja tendencija, kad kaimuose tiek tarp mokytojų, tiek ir pačioje kaimo bendruomenėje akreditacija pernelyg sureikšminama, todėl sukuriama psichologinė įtampa visoje bendruomenėje:

„Kaimo bendruomenė, nepraėjus akreditacijos mokyklai, pasmerks ir mokyklos vadovus, ir pedagogus, bet tai yra tik mažų miestelių bėda, nes miestuose apie tai net nekalbama“; „turime nustoti galvoti, kad kiekvienam kaime turi būti gimnazija“; „ne visi galime būti patys geriausi ir ne kiekvienam kaime gali būti gimnazija“; „nereikia bijoti šio proceso, o jame reikia išvelgti ir teigiamas puses“.

Prognozuodami kitų miestelių vidurinių mokyklų akreditacijos baigtį, švietimo ekspertai teigia, kad išsibėgėjus akreditacijos procesui, kitoms miestelių mokykloms turėtų sektis geriau, nes *„Tada jau turėtų būti iki galo aiškūs kriterijai, reikalavimai, pati akreditacijos organizavimo metodika“.*

2. Rajono mokyklose prastas moksleivių kontingentas, daug nemotyvuotų vaikų, todėl sunku pasiekti aukštų mokymosi rezultatų (13 ekspertų). Nemažą akreditacijos kriterijų dalį, vertinant bendrojo lavinimo mokyklos viduriniojo ugdymo programą, sudaro kriterijai, tiesiogiai susiję su moksleivių mokymosi rezultatais, pažangos pokyčiais, lankomumu, egzaminų

rezultatais ir pan. Šiuo aspektu vertindami mokyklų pasiruošimą akreditacijai, švietimo ekspertai teigia, kad „akreditacijoje surinktų balų skaičius tiesiogiai priklauso ir nuo moksleivių kontingento, kuris kaimo mokyklose visai kitoks nei mieste“: „Moksleiviai į rajono mokyklas ateina iš labai skirtingų šeimų, kurios skiriasi savo socialine padėtimi. Nemažą dalį rajono mokyklų moksleivių sudaro socialiai remtinų šeimų vaikai, kurie paprastai neturi jokios mokymosi motyvacijos“; „Kaime tėvai išstumia vaikus į mokyklą tam, kad vaikai pavalgytų. Juk ir grįžus iš mokyklos tokiose šeimose niekas neklausia, ko tu išmokai, o ką valgei? Tai kaip kaimo mokykla turi atitikti akreditacijos kriterijus, jei vaikai, su kuriais mes dirbame praktiškai visai kitokie, jų kitokie interesai?“; „Mokyklose prastas moksleivių kontingentas“; „neįmanoma pasiekti aukštų mokymosi rezultatų, dirbant su visai kitokio kontingento vaikais, nei mieste“; „Juk miestelių ir kaimo mokyklų moksleivių lankomumas daug prastesnis nei miesto, o tai irgi yra akreditacijos rodiklis“; „Deja, jau yra tokia situacija, kad nepaisant kaimo ar miesto mokaisi, vaikas visur turi gauti gerą išsilavinimą. Gyvenime niekas nežiūri, kaimo ar miesto vidurinę baigė, tačiau akreditacijai reikia rodiklių“.

Šiuo atveju švietimo ekspertų vertinimas atspindi realius Mažeikių rajono socialinės – ekonominės būklės rodiklius (žr. 1 veiksny). Nemažos dalies kaimuose gyvenančių šeimų socialinė padėtis neigiamai atsiliepia moksleivių mokymosi motyvacijai, nuo kurios priklauso ir mokymosi rezultatai, o pastarieji yra vienas iš akreditacijos kriterijų (žr. priedą „Akreditacijos kriterijai“).

3. Rajono vidurinėse mokyklose trūksta kvalifikuotų specialistų, o tai trukdo siekti aukštos ugdymo kokybės ir neigiamai atsiliepia akreditacijos rezultatams (9 ekspertai). Daugelis švietimo ekspertų vertindami kaimo mokyklų pasiruošimą akreditacijai, kaip vieną iš trūkumų nurodė kvalifikuotų specialistų trūkumą:

„Rajono vidurinėse mokyklose daug problemų kelia kvalifikuotų specialistų stygius“; „Būkim realistai, juk kaimuose, tokiuose kaip Viekšniai, Židikai ir kt., išlikti gimnazijomis nėra jokių galimybių, tiesiog trūksta kvalifikuotų specialistų“; „Esu pats dirbęs ne vienoje rajono mokykloje ir iš arti žinau, kaip ten yra: nemaža dirbančių, kaimo bobelių tikraja šia žodžio prasme“.

Kvalifikuotų specialistų stoka neigiamai atsiliepia akreditacijos rezultatams, nes vienas iš vertinimo rodiklių yra, „pedagogų ir vadovų kvalifikacija“. Kvalifikuotų specialistų problema neigiamai įtakoja ugdymo kokybę, kuri lemia moksleivių mokymosi rezultatus. Ekspertų prielaidas patvirtina statistiniai duomenys apie specialistų pasiskirstymą Mažeikių rajono bendrojo lavinimo mokyklose (žr. 1.6 pav.).

4. Trūksta informacijos ir švietimo skyriui, ir mokykloms (8 ekspertai). Kaip vieną iš svarbiausių sėkmingos kaimo mokyklų akreditacijos kliūčių, švietimo ekspertai nurodo informacijos sklaidos trūkumą: „Mokyklos nežinojo, kaip rodiklius susisteminti, nes nebuvo institucijų, kurios koordinuotų šį procesą, patartu“; Akredituojamoms mokykloms reikalinga, kad būtų institucijos, kurios kuruotų akreditacijos proceso vyksmą“; „Šiandien trūksta seminarų, metodinės praktikos sklaidos, - tai pasakytina tiek apie mokyklas, tiek apie patį švietimo skyrių“; „Miestelių mokykloms ypač trūksta

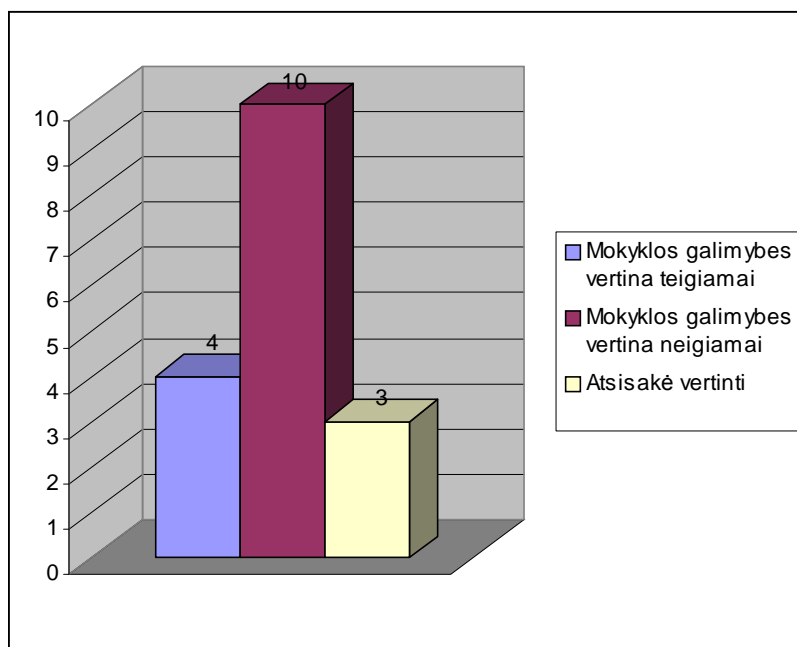
informacijos ir aiškumo, kaip vykdomas akreditacijos procesas, kokia jo organizavimo metodika ir pan.“; „daugeliui rajono mokyklų tiesiog trūksta informacijos apie patį akreditacijos procesą, organizavimo metodiką, todėl akredituojant viduriniojo ugdymo programas, tai gali ne vienai mokyklai „pakišti koją“. Švietimo ekspertų manymu, sudėtingiausia akredituoti pirmosioms mokykloms, kitoms mokykloms akreditacijos procesas turėtų būti lengvesnis, nes „jos galės pasimokyti viena iš kitos įgytos praktinės patirties“.

5. Neobjektyvi auditorių veikla, kaimo mokyklų atžvilgiu (4 ekspertai). Keletas ekspertų, vertinusių kaimo mokyklų galimybes akredituoti, pažymėjo, kad auditoriams neretai trūksta objektyvumo:

„akreditacija – tai tik „nešvarūs žaidimai“; „jau nuspręsta, kas liks gimnazijomis ir, manau, tikrai ne tos mokyklos, kurios labiausia to vertos“; „apskritai kritikuotina auditorių veikla, nes jie neobjektyvūs“, „Neigiamai vertinu tai, kad auditorių komisijai vadovauja to paties rajono gimnazijų direktoriai“.

Be šių dažniausiai minimų priežasčių, švietimo ekspertai nurodė ir kitų, kaip „kaimo mokyklų materialinės bazės neatitikimas akreditacijos keliamiems reikalavimams“; „politinis neskaidrumas“ ir pan.

Pagal Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programą, pirmoji mokykla, dalyvavusi akreditacijoje, buvo Viekšnių vidurinė mokykla. Švietimo ekspertų buvo prašoma įvertinti mokyklos galimybes ir pasiruošimą akreditacijai viso rajono mokyklų kontekste. Iš 17 respondentų, vertinusių šios mokyklos galimybes ir pasiruošimą, 10 ekspertų, teigė, kad mokykla akreditacijai nebuvo pasiruošusi; 4 ekspertai Viekšnių vidurinės mokyklos pasiruošimą akreditacijai vertino teigiamai ir 3 ekspertai atsisakė komentuoti (žr. 3. 5 pav.).

3.5 pav. Viekšnių vidurinės mokyklos pasiruošimo akreditacijai vertinimas, N=17

Viešnių vidurinei mokyklai akreditacija atidėta metams, tačiau švietimo ekspertai gana kritiškai vertina šios mokyklos galimybes: „*realiai tapti gimnazija jai nėra jokios galimybės, nesvarbu, ar metams atidėta akreditacija, ar daugiau metų būtų atidėta, juk moksleivių kontingentas nepasikeis*“; „*įveikti akreditaciją šiai mokyklai praktiškai neįmanoma, o neįmanoma todėl, kad yra vadybinių problemų*“; „*kadangi Viešnių vidurinė mokykla dalyvavo pirmoji, tai ji irgi akreditacijos procesui nebuvo pasiruošusi*“; „*abejoju, ar mokykla ir po metų galėtų sėkmingai įveikti akreditaciją, po pirmojo akreditacijos etapo mokykloje daugelis dalyku daroma formaliai*“; „*nebent politiniais sumetimais būtų gimnazija palikta arba tik dėl geografinės padėties, nes arčiau juk ir nėra jokios vidurinės mokyklos*“; „*tokia mokykla negali būti gimnazija: trūksta ir gerų kadru, ir gerų moksleivių*“; „*manau, kad kaip ir Kapėnams, taip ir Viešniams akreditacija kabo kaip damoklo kardas*.“

Teigiamai švietimo ekspertai įvertino, tik įgytą šios mokyklos patirtį ir paraginimą peržiūrėti savo veiklą: „*mokykla turėjo galimybę įvertinti savo galimybes ir gali pati daryti išvadas*“; „*mokykla galėjo įsivertinti save*“; „*kardinalių pokyčių negali būti, pavyzdžiui, moksleivių egzaminų rezultatai. Manau, kad tikrai yra vietų, iš kurių mokykla galėjo surinkti daugiau taškų. Kalbant apie rezultatus, reikia pasakyti, kad rezultatų gali ir nebūti net keletą metų, jei tam nėra gabių vaikų*.“

Švietimo ekspertai pakartotinės mokyklos akreditacijos rezultatus vertino gana atsargiai, tačiau ne vienas iš jų pažymėjo, kad nepraėjus akreditacijos ir antrą kartą, „*mokyklos įvaizdžiui bus stipriai pakenkta*.“

Remiantis švietimo ekspertų nuomone, matyti, kad pirmąją Mažeikių rajono mokyklą, dalyvavusią akreditacijos procese, ekspertai linkę vertinti skeptiškai. Kol kas kitoms Mažeikių rajono mokykloms, besiruošiančioms akreditacijai, tai nebuvo pats geriausias pavyzdys.

Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos procesas pradėtas, reorganizuojant **Senamiesčio vidurinę mokyklą**. Mokyklą pasiekusi renovacija daugeliui kelia abejonių, tad retoriškai klausama: „Renovacijos kaina – mokyklos pertvarka“; „Ar mokyklos direktorė palaiko Ministerijos poziciją?“ (Lukošiūtė, S. Renovacijos kaina – mokyklos pertvarka. (2004, kovo 10). *Santarvė*, p. 10).

Mokyklos direktorė teigiamai įvertino prasidėjusius pokyčius ir pripažino, kad laikėsi netradicinės pozicijos, nes pasisakė už kuo greitesnį mokyklų tinklo optimizavimą ir nemanė, kad tapti pagrindine mokykla yra neprestižiška. Direktorė labiau akcentavo kokybišką mokinių ugdymą. „*Spaudoje ne kartą aptinku tokių minčių, kad viską išlaikykime taip, kaip yra. Nieko nekeiskime. Nesutinku su tuo. Mokytojas nuolat turi keistis. /.../ XX amžiaus mokytojai moko pagal XXI amžiaus programą, o šiandien reikia mokyti XXI amžiaus mokinius. Mokiniai keičiasi*.“ (Lukošiūtė, S. Renovacijos kaina – mokyklos pertvarka. (2004, kovo 10). *Santarvė*, p. 10).

Švietimo ekspertų buvo prašoma įvertinti reorganizuotą mokyklą. Dauguma švietimo ekspertų teigiamai vertino „Senamiesčio“ vidurinės mokyklos reorganizaciją. „Senamiesčio“ vidurinė mokykla buvo pirmoji Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programoje, kuri atsisakė dalyvauti akreditacijoje ir sutiko būti reorganizuota. Iš 17 ekspertų, vertinusių mokyklos reorganizaciją, visi ekspertai vertina teigiamai ir nurodo pagrindinius reorganizuotos mokyklos **privalumus**:

1. Prasidėjusi reorganizacija paskatino mokyklą strategiškai mąstyti, planuoti savo ateitį. „Mokykla realiai įvertino savo situaciją, nes ateities išlikti stipria bendrojo lavinimo mokykla, kai aplink gimnazijos, ji neturėjo“; „Manau, kad mokykla tinkamai įvertino savo galimybes, ir priėmė atitinkamus sprendimus ateičiai“; „Pasirinko lengviausią kelią – tapo pagrindine be jokių akreditacijų.“ „buvo įvertinta situacija ir priimtas optimalus sprendimas.“

2. Šiandien mokykloje dirbama pagal naujausius metodus, orientuotus į vaiko asmenybę: „Manau, kad 5 - 10 klasėms reikalingas ypatingas dėmesys, reikia įdomaus mokymo. Juk ruošiam gyvenimui, ir nesvarbu, kur po mokyklos vaikas pasuks: į gimnaziją ar profesinę technikos mokyklą, mūsų tikslas – paruošti vaiką gyvenimui.“; „mokykloje dirbama pagal naujus metodus, ugdančius kūrybingus, iniciatyvius žmones.“; „dirbama ir su tais, kurie praradę mokymosi motyvaciją, stengiamasi ir juos sugrąžinti į mokyklą.“; „nesvarbu vaikas iš kaimo ar iš miesto, svarbu tai, kad šioje mokykloje šiandien dirba puikūs specialistai, kurie padeda vaikui sukurti sąlygas asmenybės_tobulėjimui“; „Manau, kad pagrindinė mokykla vaiko gyvenime yra svarbi, juk čia dedami pamatai, o negavus pagrindų ir vėliau gilėja žinių spragos, čia dirbantys specialistai stengiasi padėti vaikui to išvengti“.

3. Pedagogai turėjo galimybę, patobulinti kvalifikaciją, dirbant su 5 – 10 klasių moksleiviais. „Pedagogai sutelkė jėgas kelti kvalifikaciją, specializuojantis darbui su 5-10 klasių moksleiviais“; Mokykla puikiai tvarkosi, dalyvauja įvairiuose projektuose, programose ir nėra smerkiami“; „mokytojai yra pakankamai aukštos kvalifikacijos“; „pedagogai bendrauja ir bendradarbiauja su moksleiviais, todėl glaudesni mokytojo ir mokinio santykiai, o tai teigiamai atsiliepia mokymosi kokybei.“

4. Senamiesčio mokykla pirmoji įsijungdama į mokyklų reorganizavimo procesą, išvengė „mažų miestelių siaubo – akreditacijos ir galimo visuomenės nepasitenkinimo“. „Mokykla išvengė moralinio sužlugimo“; „Visuomenė to pasirinkimo nepasmerkė, ko negalima pasakyti apie mažų miestelių situaciją.“ „Šios mokyklos mokytojai suvokė, kad tapti pagrindine mokykla nieko baisaus, ir tai jokia tragedija.“

5. Atnaujinta mokyklos materialinė bazė, sukurtos sąlygos moksleiviams su negalia ir pan. „Teigiama tai, kad mokykla gavo galimybę renovuoti pastatą, sukūrė stiprią materialinę bazę“; „Ši mokykla gavo daug lėšų iš Pasaulio banko, kurias galėjo sėkmingai panaudoti mokyklos renovacijai“; „Mokykla gavo lėšų renovacijai, aprūpinta naujausiomis mokymo priemonėmis, atrodo, kad patenkinti tėvai, mokiniai, pasirūpinta ir specialiuųjų poreikių turinčiais vaikais“.

Ir vėliau apibendrinant akreditacijos proceso vertinimo rezultatus, bus matyti, kad Senamiesčio mokyklos situacija visame akreditacijos procese Mažeikių rajone vertinamas kaip palankiausias akreditacijos komponentas.

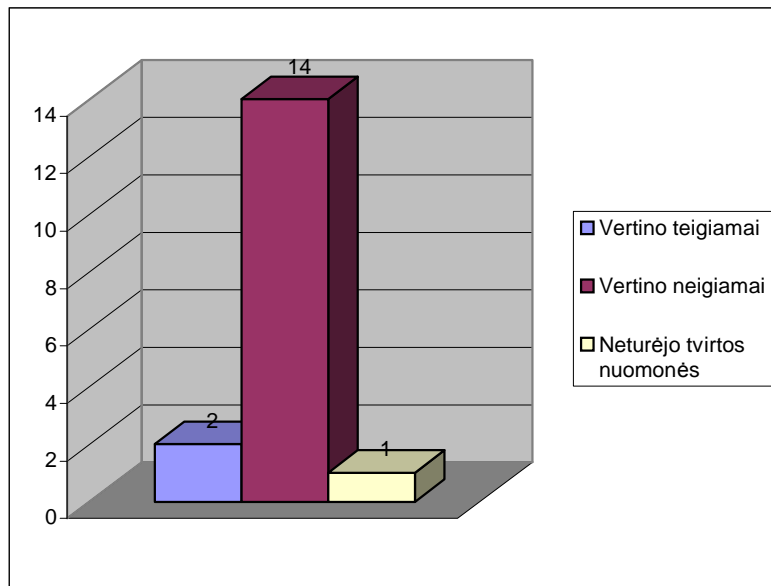
Švietimo ekspertai lygindami rajono ir Mažeikių miesto mokyklų pasiruošimą akreditacijai, nurodo, kad tarp miesto ir rajono mokyklų yra 3 esminiai skirtumai. Dažniausiai švietimo ekspertų minimi šie:

1. Skirtingas rajono mokyklų ir Mažeikių miesto mokyklų moksleivių kontingentas, kuris įtakoja ir mokymosi rezultatus. „Kaime daugiau nemotyvuotų vaikų, tad ir rezultatai žemesni“, „gabių moksleivių kaime beveik nėra“; „kadangi skirtingas moksleivių kontingentas, tai ir rezultatai kaimo mokyklose daug prastesni, o nuo to irgi priklauso akreditacijos sėkmė.“; „vaikų mokymosi rezultatai didžia dalimi lemia akreditacijos baigtį“; „Manau, kad mieste vaikai jau pakankamai atrūšiuoti, ko gero panaši padėtis ir kaimo mokyklose. Tėvai, kurie mato esant vaiką bent kiek gabesni leidžia mokytis į gimnazijas, tuo tarpu į kitas mokyklas patenka vaikai jau atlikę nuo gimnazijų.“; „rajono mokyklų prastesni egzaminų rezultatai“.

2. Rajono mokyklose trūksta kvalifikuotų specialistų, todėl čia prastesnė švietimo kokybė nei miesto mokyklose. „Kadrai daug silpnesni kaime“; „gerų specialistų kaime ypač trūksta“; „Mieste dirba kitokie specialistai, jie darbui gali skirti daugiau laiko, tuo tarpu kaimo mokytojai gyvena ir kitais rūpesčiais.“

3. Rajono mokyklų prastesnė materialinė bazė ir mokymosi sąlygos. „Kaimo mokyklose vaikui nėra galimybių įgyti tiek žinių ir taip pasiruošti egzaminams, kad galėtų laikyti valstybinus egzaminus, nes tam nėra ir tinkamų specialistų, ir mokymosi priemonių, ir mokyklos materialinė bazė prastesnė nei mieste“.

Įvertinus atskirus akreditacijos proceso etapus, švietimo ekspertų buvo paprašyta įvertinti visą Mažeikių rajono mokyklų akreditacijos procesą, kaip tinklo pertvarkos komponentą. Akreditaciją švietimo ekspertai vertino gana skeptiškai. Iš 17 ekspertų, vertinusių Mažeikių rajono bendrojo lavinimo mokyklų akreditaciją, 2 ekspertai vertino akreditaciją teigiamai, paminėdami akreditacijos privalumus, kiti 14 ekspertų akreditaciją vertino neigiamai, nurodydami jos trūkumus, kritikuodami jos metodiką ir pan., 2 ekspertai šiame procese pastebėjo vienodai ir privalumų, ir trūkumų (žr. 3.6 pav.).

3.6 pav. Mažeikių rajono mokyklų viduriniojo ugdymo programų akreditacijos vertinimas,

N=17

Švietimo ekspertų buvo paprašyta nurodyti akreditacijos, kaip mokyklų tinklo pertvarkos programos komponento, privalumus ir trūkumus. Pokalbių eigoje išryškėdavo tendencija, kad švietimo ekspertams lengviau sekėsi nurodyti akreditacijos trūkumus, tuo tarpu kalbėdami apie privalumus ekspertai paminėjo vos vieną kitą. Dažniausiai švietimo ekspertų minimi šie vidurinio ugdymo programų akreditacijos **privalumai**:

1. Visoms mokykloms sudaromos galimybės įsivertinti ir analizuoti savo veiklą (6 ekspertai).
2. Akreditacija „išjudina“ mokyklos bendruomenes (3 ekspertai).
3. Akreditacija skatina mokyklas strategiškai mąstyti (2 ekspertai).

1. Visoms mokykloms sudaromos galimybės įsivertinti savo veiklą (6 ekspertai).

Dažniausiai švietimo ekspertų nurodomas akreditacijos privalumas – tai mokyklos veiklos įvertinimas: „mokykla turi galimybę įsivertinti, juk vertina kvalifikuoti specialistai“; „akreditacija privertė mokyklas apmąstyti savo darbus ir kartu atsakyti į klausimus: ką turėjom?, ką turim?, ką turėsime?; „akreditacija privertė mokyklas pasidaryti reviziją savo mokyklose“; „mokykla gali pasitikrinti savo galimybes, kokia jos veiklos sritis yra stipriausia“; „Akreditacija tiesiog patvirtina nuomonę apie mokyklą, ar ji verta būti gimnazija ar ne, aišku, ji turi būti tikrai objektyvi“; „mokyklos bendruomenė gali įsivertinti save. Mokykla realiai gali peržiūrėti savo veiklą, sužinoti, kaip vertina ją specialistai. Pasak švietimo ekspertų, „akreditacija tampa svarbia bendrojo lavinimo mokyklos savianalizės dalimi“; „mokykla skatinama labiau analizuoti savo veiklą, dirbti ir nesustoti“; „akreditacija paskatina labiau analizuoti situaciją“. Švietimo ekspertai, ypač tie, kurie patys yra auditoriais, teigė, kad daugelis mokyklų savo veiklą pradeda analizuoti, tik „prieš atvykstant auditoriams“ arba po to, kai „jau žino auditorių išvadas.“

Galima daryti prielaidą, kad mokyklų bendruomenei svarbu, kokia yra kvalifikuotų specialistų, auditorių, nuomonė apie mokyklą, nes tai nemaža dalimi prisideda prie mokyklos įvaizdžio formavimo.

2. Akreditacija „išjudina“ mokyklos bendruomenę (3 ekspertai). Prasadėjusi viduriniojo ugdymo programų akreditacija įnešė nemažai nerimo į mokyklų bendruomenes. Švietimo ekspertų nuomone, tai ypač reikalinga mokykloms, nes joms švietimo ekspertai linkę pritaikyti „sustabarėjusios bendruomenės“ epitetą: „mano nuomone reikalingas „botagas“, t.y., didesnė kontrolė, nes kitaip mokyklos miega“; „akreditacija įnešė daug nerimo: zirzia tėvai, zirzia mokytojai, juk ypač mokytojai nenori keistis“.

Pedagogų bendruomenė, pasak ekspertų, laikosi patogios pozicijos – „nieko neveikti“, todėl kalbėdami apie pedagogų bendruomenes, švietimo ekspertai linkę laikyti ją itin pasyvia: „juk kai pats nekiši piršto į besisukantį ratą, tai tau ir neskauda, tad visai patogu lyg ir nieko nedaryti.“; „mokyklų gyvenime apskritai sustabarėjimas“; „Toks įspūdis, kad sėdim apsamanojusiam liūne, o jei jį kas pajudins, jau reikės gelbėtis, judėti, kažką daryti, to niekas nenori“.

Vertindami akreditacijos procesą, švietimo ekspertai teigiamai vertina akreditaciją tuo aspektu, kad „ji išjudina bendruomenę, neleidžia tūpčioti vietoje“; „mokykla, kaip ir žmogus laukdamas svečių, apsišluoja ir apsitvarko – taip ir mokykla, ruošdamasi akreditacijai, privalo sujusti. Juk kasdienybėje visi mokytojai žino, kad galbūt dirba nekaip, kaip reikia, bet viskas taip ir lieka“.

Kadangi švietimo ekspertų pedagogų bendruomenė vertinama kaip itin pasyvi, tai galima daryti prielaidą, kad akreditacija pozityvus mokyklų tinklo pertvarkos komponentas, nes skatina pedagogų bendruomenę įsijungti į bendrus kaitos procesus ir tuo pačiu keistis patiems.

3. Akreditacija skatina mokyklas strategiškai mąstyti (2 ekspertai). Analizuojant švietimo ekspertų atsakymus apie viduriniojo ugdymo programų akreditaciją, matyti, kad ekspertai teigiamai vertina galimybę mokykloms akreditacijos rezultatus panaudoti tolimesnės veiklos planavimui. Nemažai ekspertų teigė, kad akreditacijos rezultatai svarbūs mokyklos strateginiam planavimui: „akreditacija paskatino mokyklas strategiškai mąstyti apie savo ateitį“; „akreditacija skatina mokyklas žiūrėti į priekį, planuoti, numatyti tolimesnės veiklos strategiją“.

Todėl švietimo ekspertai rekomenduoja, mokykloms tarpusavyje vykdyti „gerosios patirties sklaidą“, nes „mokyklos turėtų pasimokyti iš akreditacijos, o ne žiūrėti į ją su baime“.

Švietimo ekspertai akreditacijos procesą vertino gana kritiškai, tad pozityvų nurodė labai mažai. Daugumos švietimo ekspertų nuomone, akreditacija yra vertinama neigiamai, ne tik kaip negatyvus visos Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programos komponentas, bet ir kaip negatyvus procesas apskritai, kurio metodika dar labai kritikuotina dėl aiškumo stokos. Analizuojant švietimo ekspertų atsakymus į klausimą, „kokius jie galėtų nurodyti **akreditacijos trūkumus**“, švietimo ekspertai dažniausiai paminėjo šiuos:

1. Mažeikių rajone bendrojo lavinimo mokyklų viduriniojo ugdymo programų akreditacijai nebuvo pasiruošta (12 ekspertų).
2. Akreditacija padidina mokyklose dokumentaciją (12 ekspertų).
3. Akreditacijos procesas tarp mokyklų sukuria „nesveiką“ konkurenciją (10 ekspertų).
4. Akreditacijos procesas labai formalizuotas ir eliminuojantis vaiką (9 ekspertai).
5. Abejojama akreditaciją vykdančių specialistų objektyvumu (9 ekspertai).
6. Akreditacija sukuria psichologinę įtampą visoje mokyklos bendruomenėje (9 ekspertai).
7. Akreditacijos vykdymui trūksta koordinavimo (8 ekspertai).
8. Neaiškūs ir dviprasmiški kai kurie akreditacijos rodikliai ir kriterijai (8 ekspertai).
9. Prieš pradėdant vykdyti mokyklos akreditaciją, nepakankamai ištiriama konkrečios mokyklos situacija, mažai remiamasi atliktais tyrimais (6 ekspertai).

1. Mažeikių rajone bendrojo lavinimo mokyklų viduriniojo ugdymo programų akreditacijai nebuvo pasiruošta (12 ekspertų). Daugelis švietimo ekspertų, analizuodami akreditaciją, kaip mokyklų tinklo pertvarkos komponentą, pažymi, kad akreditacijai rajone nebuvo pasiruošta: „Akreditacijos procesą vertinu skeptiškai, pati idėja gal ir gera, bet nėra pasiruošimo“; „Aš žinoma, už tai, kad permainas reikia vykdyti, bet pirmiausia reikia viską gerai apgalvoti, o vykdant neapgalvotai, daug ką sugriauname ir tai, kas buvo gera“; „Mūsų rajone akreditacijai blogai pasiruošta“; „nebuvo iš kur pasisemti patirties, šio proceso nemokėjo vykdyti nei mokyklos, nei švietimo skyrius“; „Mokyklos akreditacijai nepasiruošusios, todėl vertinu blogai“; „pasiruošimą akreditacijai vertinu neigiamai: nėra suderinamumo, vienoki rodikliai, kitokių reikia rezultatų“; „didesnis indėlis turėjo būti ir vadovų, rengiantis šiam procesui“; „prieš tai labiau reikėjo analizuoti situaciją, ar tikrai ta akreditacija reikalinga visoms mokykloms“.

2. Akreditacija padidina mokyklose dokumentaciją (12 ekspertų). Vertindami akreditacijos procesą, švietimo ekspertai pažymi, kad neigiamai vertinamas akreditaciją lydintis dokumentacijos gausėjimas: „Kitas trūkumas tai, kad labai daug popierizmo, o su akreditacija jo dar padaugėjo. Juk viskas turi būti suskaičiuota tvarkingai suvesta ir paversta skaičiukais“; „akreditacija tik padidina dokumentaciją, juk jei sąžiningai atlieki vidaus auditą, ir taip žiniai, kokia situacija“; „akreditacijos dokumentų rengimas, ataskaitos atima daug laiko, kuriuos pedagogas galėtų skirti darbui su vaikais“; „Kol kas švietimo sistemoje daugiau slystama į popierizmą, o ypač akreditacijai svarbūs rodikliai, tvarkingai sudėlioti dokumentai ir papūtės“.

3. Akreditacijos procesas tarp mokyklų sukuria „nesveiką“ konkurenciją (10 ekspertų). Švietimo ekspertų nuomone, prasidėjusi akreditacija labiausiai neramina miesto mokyklas. Mokyklos stengiasi kuo daugiau „privilioti“ vaikų pas save, nes „paskui kiekvieną vaiką seka moksleivio krepšelio lėšos“. Švietimo ekspertai išvelgia neigiamą konkurencijos aspektą, nes nuo to, pasak ekspertų, „kenčia švietimo kokybė“, o švietimo funkcijas vis dažniau pakeičiamos

ekonominiemis: „švietimas tvarkomas pagal ekonominius principus. Tai netinka švietimui, siekiama, kad švietimas būtų ekonomiškas, bet juk netokia yra pagrindinė švietimo funkcija. Be to akreditacija skatina mokyklas konkuruoti, manau, kad tai nėra gerai, nes tai tinka tik verslo įmonėms, tuo tarpu mokykla nėra verslo įmonė“; „nesveika konkurencija, kas čia gali būti gero: mokyklos nebesirūpina mokiniiais, švietimo kokybe, tik žiūri, kas konkurentai, kokie jie, kaip būti prieš juos pranašesniais. Juk čia ne verslas, tad kam ta konkurencija?“; „mokykloms aktualu šiandien išlikti, svarbus jos įvaizdis, svarbu prieš kitas mokyklas save pateikti geriau“; „mokyklos pamiršta pagrindinę savo funkciją – švietimą, ir pasineria tik į kovą už išlikimą“.

4. Akreditacijos procesas labai formalizuotas ir eliminuojantis vaiką (9 ekspertai). Analizuojant švietimo ekspertų akreditacijos proceso vertinimą, matyti, kad ekspertai neigiamai vertina akreditaciją pedagogikos požiūriu. Ekspertai pastebi, kad šis procesas visai neorientuotas į vaiką, vykdomas visai neatsižvelgiant į vaiko interesus ir nepaisant jokios pedagogikos: „kai akreditacija tokia formalizuota, nebėra vietos pedagogikai. Daugiau viskas suvedama į skaičius ir statistiką. Manau, kad mokykla tai ne vien skaičiai, tai gyvi organizmai. Todėl akreditacijos negalime sutalpinti į statistiką ir skaičius.“; „manau, kad mokyklų fabrikai neigiamas reiškinys, nes sustambinus tinklą, atsiranda ir daugiau nusikaltimų, sudėtingiau vykdoma prevencija, nei mažesnėse mokyklose, kur įmanoma stebėti kiekvieną moksleivį. Juk dar tik pradėjus kurti tautinę mokyklą, tikslai buvo visai kitokie, mokyklą reikėjo sukurti saugią, atitinkančią kiekvieno vaiko poreikius ir galimybes. Dabar to nėra.“; „Vaikui pati akreditacija neturi jokios įtakos, juk akredituojami tik tam tikri rodikliai“; „Mokytojas juk neatsako už galutinį rezultatą, o akreditacijai reikia skaičių, nežiūrima į mokinį.“

5. Abejojama akreditaciją vykdančių specialistų objektyvumu (9 ekspertai). Švietimo ekspertai vertindami akreditacijos procesą, be kitų trūkumų dar nurodo ir akreditacijos vykdytojų, tikrintojų, neobjektyvumą. Nepasitikėjimas auditorių veiklą išreiškiamas dažniausiai retoriniais klausimais: „vertina kvalifikuoti specialistai, tačiau čia vėl kyla klausimas, kiek įvertinta objektyviai?“; „skeptiškai vertinu pačios akreditacijos komisijos sudarymą“; „kelia abejonių tai, kad akreditacijos komisija sudaroma iš gimnazijų direktorių, ar tai būtina?“; „ar akreditacija visai sąžiningas reiškinys, abejoju?“; „mokyklos bendruomenėse akreditacija suprantama kaip į mokyklą atvažiuojanti „varnų“ komanda, kuri atlieka tikrinimą ir sprendžia: ar likti mokyklai ar ne?“; „akredituojant negali būti jokių subjektyvumų, negalima pasikliauti paskalomis, dabar tai dar aktualu, o argi šiandien nesivadovaujama „pletkais“?.

6. Akreditacija sukuria psichologinę įtampą visoje mokyklos bendruomenėje (9 ekspertai). Daugelis švietimo ekspertų pažymi, kad prasidėjusi akreditacija neramina tiek pedagogues, tiek moksleivių tėvus. Ypač didelę psichologinę įtampą dėl neaiškios mokyklos perspektyvos junta kaimo mokyklos bendruomenė ir moksleivių tėvai: „kaimo mokykloms įveikti šį procesą sunkiau, nes kaimo bendruomenė nerimauja dėl neaiškios mokyklos ateities“, „nepraėjus akreditacijos, tėvai gali pasmerkti mokykloje dirbančius vadovus, mokytojus“, „kaimo mokyklos žino bendruomenės požiūrį į mokyklą, todėl savai aišku, ką reiškia kaimo mokyklai akreditacija“. Miesto mokyklose, pasak

švietimo ekspertų, taip pat tvyro įtampa, nes „visi juk žinom, kad gimnazijos Mažeikiuose bus tik dvi, na trečioji taip pat, bet kuri?“, „mokyklos Mažeikiuose dabar tarpusavyje konkuruoja dėl trečiosios gimnazijos statuso“, „ar reikalinga akredituoti visas mokyklas, jei žinoma, juk bus tik trys gimnazijos?“, „tarp miesto mokyklų didesnė konkurencija, todėl gali būti daugiau „nešvarių“ dalykų“; „mokykla konkuruoja su aplink esančiomis mokyklomis, o tai skatina ir pačios bendruomenės susiskaldymą“.

7. Akreditacijos vykdymui trūksta koordinavimo (8 ekspertai). Švietimo ekspertai pasigenda akreditacijos proceso koordinavimo, metodinės medžiagos sklaidos: „Reikalinga, kad būtų institucijos, kurios kuruotų akreditacijos proceso vyksmą“; „trūksta informacijos, neaiškūs akreditacijos kriterijai, todėl būtų gerai, jei kas kuruotų šitą procesą“; „koordinatoriai galėtų vadovautis pažangos kriterijumi, toms mokykloms, kurios akredituotis tenka antrą kartą, reikėtų vertinti jų padarytą pažangą.“; „akreditacija neturi būti drastiška, o labiau koordinuota“.

Švietimo ekspertai pažymi, kad akreditacijos procese ne visiškai skaidri politika, valdžios atstovų veiksmai, todėl mokyklų vadovai ir pasigenda akreditacijos proceso koordinavimo: „Tačiau nei mokinių skaičius, nei mokymosi rezultatai nėra rodiklis, kuris rodytų, jog liksim gimnazija, ko gero nuo mūsų tai mažiausiai priklauso, manau, kad kaip politikai „sužais“, taip ir bus“; „Juk akreditacija nepriklauso nuo to, kaip dirba mokykla, o priklauso nuo politikų sprendimo ir vadovo santykio su politikais“; „akreditacija yra tik žaidimas, tam kad sužaištų dabartinių vidurinių mokyklų likimais“; „Akreditacija tik tam, kad atsijotų pagrindines mokyklas nuo gimnazijų ir tiek“.

8. Neaiškūs ir dviprasmiški kai kurie akreditacijos rodikliai ir kriterijai (8 ekspertai). Daugelis švietimo ekspertų pasigenda akreditacijos vykdymo metodikos aiškumo, todėl pačią akreditacijos metodiką vertina itin kritiškai ir nurodo pagrindinius jos trūkumus: „trūksta akreditacijos metodikoje suderinamumo: vienoki rodikliai, kitokių reikia rezultatų.“; „kol kas metodika koreguotina, tačiau, manau, kad kai akreditacijos procesas įsibėgės, kitoms mokykloms bus lengviau. Tada jau turėtų būti iki galo aiškūs kriterijai, reikalavimai, pati organizavimo metodika“; „akreditacijos nuostatai kaimo mokykloms galėtų būti kitokie, nes mažiems miesteliams jie sunkiai įveikiami arba visai neįveikiami“; „akreditacija reikalinga, bet ją reikėtų tobulinti. Manau, kad tai, kas taikoma visiems, sukelia atmetimo reakciją, juk negalima priimti, kad ir procesui, vienodų taisyklių, kurios visiems netinka, ir yra atmetama.“; „akreditacijos metodika nėra pakankamai gera ir be trūkumų, joje dar yra tokių subtilybių, kurias reikia tobulinti“.

9. Prieš pradėdant vykdyti mokyklos akreditaciją, nepakankamai ištiriama konkrečios mokyklos situacija, mažai remiamasi atliktais tyrimais (6 ekspertai). Kitas aspektas, kuris kritikuotinas švietimo ekspertų – tai nepakankama konkrečios mokyklos situacijos analizė. Švietimo ekspertai pasigenda švietimo politikų apdairumo ir supratingumo, akredituojant konkrečią mokyklą. Šiuo atveju akreditacijos vykdytojai tarsi prieštarauja mokyklų vadovams teigdami, kad „akredituojant lyginamos ne atskiros mokyklos tarpusavyje, bet konkrečioje mokykloje vykstantys pokyčiai“. Tuo tarpu atskirų mokyklų vadovai pasigenda nuodugnios konkrečios mokyklos situacijos analizės, ragina auditorius remtis jau atliktais tyrimais: „Akreditacija turėtų

leisti pasitaisyti, pasimokyti iš savo klaidų, jos metu turėtų būti nurodoma, kas yra blogai, ką reikėtų pakeisti, ir kaip tai padaryti.“; „Labiau reikėjo analizuoti situaciją, ar tikrai ta akreditacija reikalinga visoms mokykloms“; „Daugiau manau, reikia remtis moksliniais tyrimais, realios situacijos analize.“

Apibendrinant akreditacijos, kaip mokyklų tinklo pertvarkos programos komponento vertinimą, galima teigti, kad: Mažeikių miesto ir rajono mokyklų pasiruošimas viduriniojo ugdymo programos akreditacijai iš esmės skiriasi. Švietimo ekspertai nurodo tris esminius skirtumus:

- Skirtingas rajono mokyklų ir Mažeikių miesto mokyklų moksleivių kontingentas, kuris įtakoja mokymosi rezultatus;
- Rajono mokyklose trūksta kvalifikuotų specialistų, todėl čia prastesnė švietimo kokybė nei miesto mokyklose;
- Rajono mokyklų prastesnė materialinė bazė ir mokymosi sąlygos.

Šiuo atveju švietimo ekspertų nuomonė atitinka realią Mažeikių rajono mokyklų situaciją, kuri jau buvo aptarta analizuojant Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos proceso veiksnius ir prielaidas (žr. 1.1.3 ir 1.1.4 poskyrius).

Bendrojo lavinimo viduriniojo ugdymo programų akreditavimas vertinamas kritiškai, tad švietimo ekspertų vertinimuose paminėta labai nedaug šio komponento **privalumų**. Dažniausiai minimi šie:

- Visoms mokykloms sudaromos galimybės įsivertinti ir analizuoti savo veiklą;
- Akreditacija „išjudina“ mokyklos bendruomenę;
- Akreditacija skatina mokyklas strategiškai mąstyti.

Akreditacijos procesas švietimo ekspertų vertinamas kaip dar nepakankamai įsibėgėjęs, tad **turintis nemažai trūkumų**:

- Mažeikių rajone bendrojo lavinimo mokyklų viduriniojo ugdymo programų akreditacijai nebuvo pasiruošta.
- Akreditacija padidina mokyklose dokumentaciją.
- Akreditacijos procesas tarp mokyklų sukuria „nesveiką“ konkurenciją.
- Akreditacijos procesas labai formalizuotas ir eliminuojantis vaiką.
- Abejojama akreditaciją vykdančių specialistų objektyvumu.
- Akreditacija sukuria psichologinę įtampą visoje mokyklos bendruomenėje.
- Akreditacijos vykdymui trūksta koordinavimo.
- Neaiškūs ir dviprasmiški kai kurie akreditacijos rodikliai ir kriterijai.
- Prieš pradėdant vykdyti mokyklos akreditaciją, nepakankamai ištiriama konkrečios mokyklos situacija, mažai remiamasi atliktais tyrimais.

Švietimo ekspertų teigiamai vertinamas, akreditacijos procese nedalyvavusios Senamiesčio mokyklos, reorganizavimo procesas. Ekspertai nurodo šiuos reorganizavimo privalumus:

- Prasidėjusi reorganizacija paskatino mokyklą strategiškai mąstyti, planuoti savo ateitį.
- Šiandien mokykloje dirbama pagal naujausius metodus, orientuotus į vaiko asmenybę.
- Pedagogai turėjo galimybę, patobulinti kvalifikaciją, dirbant su 5 – 10 klasių moksleiviais.
- „Senamiesčio mokykla pirmoji išjungdama į mokyklų reorganizavimo procesą, išvengė „mažų miestelių siaubo – akreditacijos ir galimo visuomenės nepasitenkinimo“.
- Atnaujinta mokyklos materialinė bazė, sukurtos sąlygos moksleiviams su negalia ir pan.

Taigi Senamiesčio, kaip mokyklos, kuri atsisakė dalyvauti akreditacijos procese, situacija visame iki šiol vykusiame bendrojo lavinimo mokyklų akreditacijos procese, vertinama palankiausiai, o visas akreditacijos procesas labiau kritikuojamas, kaip turintis daug trūkumų ir beveik neturintis privalumų.

3.2.3. Gimnazijų „išgryninimo“, kaip tinklo pertvarkos komponento vertinimo rezultatai

Įsibėgėjanti Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarka palietė ne tik mažakomplektes ar bendrojo lavinimo vidurines mokyklas, bet ir gimnazijas. Pagal Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programą, gimnazijas numatyta išgryninti per ketverius metus. „Gabijos“ ir Merkelio Račkausko gimnazijų išgryninimo procesas vykdomas jau nuo 2005-09-01, gimnazijose nebekomplektuojant penktųjų klasių.

Prasidėjęs gimnazijų „gryninimo“ procesas privertė sunerimti ne tik moksleivių tėvus, bet ir gimnazijų vadovus. To laikotarpio rajono periodikoje vis dažniau pasirodo straipsnių, kurių antraštės byloja apie neigiamą požiūrį į vykstančius Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos procesus: „Gimnazijų reforma netenkina ne tik tėvų“ (*Santarvė*, 2005, kovo 3, p. 3), „Mokyklų reformos priešininkai ketina kreiptis į teismą“ (*Būdas žemaičių*, 2005, balandžio 5, p.6), „Moksleiviams ir mokytojams – vis mažiau galimybių rinktis“ (*Santarvė*, 2005, vasario 11, p. 10) ir pan. Analizuojant to laikotarpio periodiką, matyti, kad gimnazijų „gryninimo“ procesas itin nepalankiai vertinamas moksleivių tėvų dėl keleto priežasčių: 1) arti yra tik Senamiesčio pagrindinė mokykla, bet ši pagrindinė mokykla daugeliui moksleivių tėvų nepriimtina, tačiau

tėvai neturi kitos alternatyvos; 2) kitos Mažeikių miesto mokyklos yra pakankamai toli, todėl kasdien vežioti vaiką į kitame mieste gale esančią mokyklą – taip pat esąs ne geriausias sprendimas.

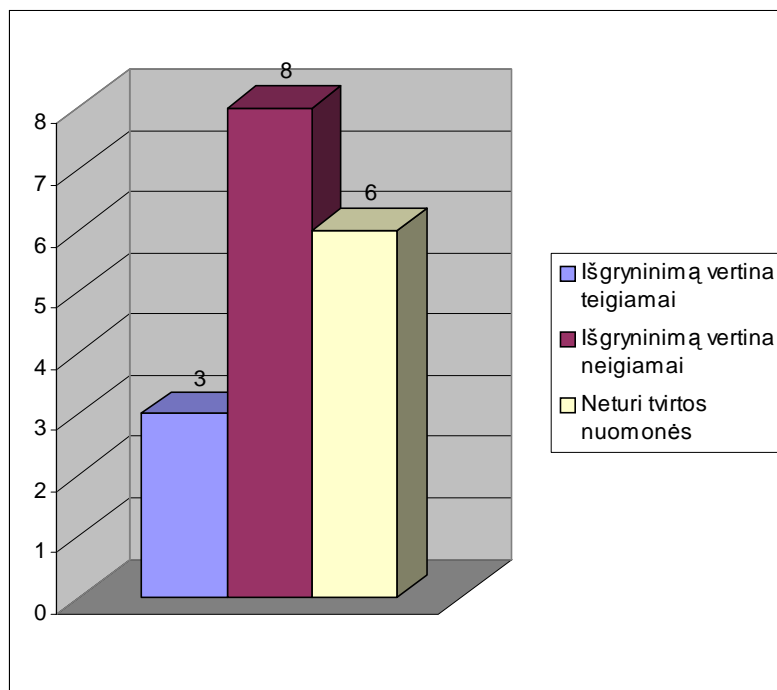
Gimnazijų vadovų manymu, „išgryninimas“ – tai gimnazijų žlugdymas. „Santarvė“ (2005, kovo 3, p. 3) komentuodama susiklosčiusią padėtį, Merkelio Račkausko gimnazijos direktorė teigė, kad sudaromos nelygios sąlygos: gimnazijos gryninamos, o vidurinės mokyklos savo statuso nekeičia. *„Mes tuštėsime. Kitaip sakant, tai yra mūsų marinimas /.../ Mokyklų tinklo pertvarka neišvengiama, tačiau ji turėtų apimti visas mokyklas, ne tik gimnazijas.“* Panašios pozicijos laikėsi ir „Gabijos“ gimnazijos direktorius (Santarvė, 2005, kovo 3). Pasak jo, gryninantis gimnazijoms turėtų mieste išnykti vidurinės mokyklos, tačiau jų akreditacija prasidės vėliau: *„Bandysime eiti į konkurencinę kovą, bet kad mus muša. Iš vienos pusės šaukia, kad gimnazija – tokia pat vidurinė mokykla, ir jūs nesipūskite, o iš kitos pusės, duoda per galvą ir liepia grynintis“.* Tačiau gimnazijos direktorius sutinka, kad gimnazijos turi grynintis, priešingu atveju jos praras savo statusą – „tokia esanti Švietimo ir mokslo ministro bei Savivaldybės pozicija“.

Analizuojant to meto periodiką, matyti, kad reformos, pokyčiai mokyklų vadovų vertinami itin skeptiškai, tačiau ne taip kategoriškai: *„bet kokia reforma sukelia stresą ir pasipriešinimą“*; *„reformų nenori niekas, tačiau nepabandžius negalima sakyti, kad bus blogai“*; moksleivių tėvai apie reformuojamą mokyklų tinklą laikosi kritiškos pozicijos: *„Mes nenorime, kad mūsų rajonas pirmautų reformoje. Europos fondai ne tam duoda pinigus, kad mokyklos būtų išdraskytos, o tam, kad būtų renovuotos.“*; savivaldybės ir Švietimo skyriaus atstovai mano, kad mokyklų tinklo pertvarka reikalinga: *„mokyklų reforma reikalinga tam, kad vaikai įgytų gerą išsilavinimą ir atlaikytų konkurenciją stodami į aukštąsias mokyklas“.*

Šiomet jau antri metai, kai Mažeikių gimnazijos nebeįkomplektuoja penktųjų klasių, tačiau gimnazijų išgryninimo procesas įnešė nemaža sumaišties ir į kitas Mažeikių miesto mokyklas: *„Tarp gimnazijų ir vidurinių mokyklų bendruomenių tvyro įtampa. Pradedama kalbėti apie agresyvią konkurenciją dėl mokinių“* (Steponavičienė, V., 2006, vasario 11. Santarvė, p.1). Tokia situacija susiklostė po to, kai Švietimo skyriaus vedėjas ir miesto vidurinių mokyklų direktoriai priėmė sprendimą dėl moksleivių srautų reguliavimo. Juo numatyta, kad miesto vidurinės mokyklos nepriiminės vienuoliktųjų iš kitų mokyklų. Senamiesčio ir kaimų pagrindinių mokyklų moksleiviai, norintys siekti vidurinio išsilavinimo Mažeikių mieste, privalės rinktis gimnazijas arba profesinę technikos mokyklą.

Atliekant apklausą švietimo ekspertų buvo klausiama, kaip jie vertina gimnazijų gryninimo procesą; kokius mato šio proceso privalumus ir trūkumus. Iš 17 ekspertų, vertinusių gimnazijos išgryninimo procesą, 3 vertina teigiamai ir nurodo daugiau jo privalumų nei trūkumų;

8 vertina neigiamai ir nurodo daugiau trūkumų nei privalumų; 6 respondentai mano, kad šis procesas turi tiek pat privalumų, ir tiek pat trūkumų (žr. 3.7 pav.).

3.7 pav. Gimnazijų išgryninimo proceso vertinimas, N=17

Analizuodami gimnazijų išgryninimo procesą, kaip tinklo pertvarkos programos komponentą, švietimo ekspertai nurodo šiuos **gimnazijų išgryninimo privalumus**:

1. Sukuriama akademiška mokymosi aplinka (8 ekspertai).
2. Grynintų gimnazijų aukšta švietimo kokybė (4 ekspertai).
3. Išgrynintos gimnazijos geriau parengs moksleivius studijoms aukštosiose mokyklose (3 ekspertai).

1. Sukuriama akademiška mokymosi aplinka (8 ekspertai). Dauguma švietimo ekspertų, pozityviai vertinusių gimnazijų išgryninimo procesą, kaip vieną iš privalumų paminėjo išgrynintos gimnazijos akademinės aplinkos sukūrimą. Švietimo ekspertai teigė, kad išgryninta gimnazija pirmiausia nuo kitų mokyklų turi skirtis tuo, kad joje „*tyro akademiška, universitetinė aplinka*“. Pasak švietimo ekspertų, tai „*didele dalimi įtakoja moksleivio mokymosi motyvaciją*“, nes dar prieš pasirinkdamas gimnaziją, „*moksleivis turės viską gerai apmąstyti, įvertinti savo galimybes ir tik tada nuspręsti, ką jam geriau pasirinkti: gimnaziją, ar profesinę technikos mokyklą*“. Kalbėdami apie akademiškos gimnazijos aplinkos sukūrimą, švietimo ekspertai pažymi, kad jos sukūrimui svarbu ir „*aukšta pedagogų kvalifikacija, ir motyvuoti, gabūs moksleiviai, ir tinkama materialinė mokymosi bazė*“: „*Gimnazijose vaikai konkuruoja vienas su kitu, manau, kad tai gerai, nes vaikas išeis į tokį pat gyvenimą, kur jam reikės kovoti už save, tokia aplinka motyvuoja vaiką, paskatina jį pasitempti.*“

Gimnazijų aplinka akademinė, o tai taip pat skatins vaiką temptis, siekti, tai yra gerai“; „gimnazija bus tikrai akademiška mokymosi įstaiga, kurioje galės mokytis, tik gabiausi, siekiantys studijuoti aukštosiose mokyklose“; „Manau, kad gimnazijos turėjo jau seniai išsigrįninti. Gimnazijos reikalingos, kaip vaiko asmenybės ugdytojos. Čia vaiko asmenybė labiausiai subręsta.“; „jei vaikai ateina su konkrečiais norais, poreikiais, mokytojui daug lengviau: galima sukaupti medžiagą darbui su to koncentro vaikais, galima koncentruoti gabius specialistus darbui su vaikais“.

Kol kas, pasak švietimo ekspertų, gimnazijos „dar nepraradusios savo traukos“, ir remiantis švietimo ekspertų vertinimu, galima daryti prielaidą, kad ateityje jos išliks „prestižinės mokymo(si) įstaigos“.

2. Grynintų gimnazijų aukšta švietimo kokybė (4 ekspertai). Vienas iš pagrindinių švietimo reformos ir ją lydinčios mokyklų tinklo pertvarkos tikslų – švietimo kokybės gerinimas. Išgrynintos gimnazijos taip pat turėtų prisidėti gerinant švietimo kokybę, tačiau rajone baiminamasi ir kitos problemos: gimnazijos gali būti perpildytos ir mokymą tektų organizuoti antra pamaina (žr. 32 psl.). Pasak švietimo ekspertų, „idealus variantas, siekiant užtikrinti aukštą švietimo kokybę, būtų mažos klasės, tam, kad būtų galima užsiauginti vaikus“, tada „nebūtų jokios adaptacijos“. Todėl švietimo ekspertai pažymi, kad „išgrynintose gimnazijose lengviau sutvarkyti profiliuoto mokymo programas“, ir tokiu būdu išsprendžiamos „langų“ problemos.

Teigiamai vertinusių gimnazijų išgryninimo procesą, švietimo ekspertų teigimu, „gimnazija negali būti tapatinama su paprasta bendrojo lavinimo vidurine mokykla, nes „gimnazija turi būti skirta gabiems moksleiviams“; todėl kai kurių švietimo ekspertų manymu „gimnazijos turėtų daryti atranką vien tam, kad užtikrintų aukštesnę mokymo(si) kokybę /... / Ir tam, kad gimnazija atliktų pagrindinę funkciją – būtų skirta tik gabiems vaikams.“

Daugelio švietimo ekspertų nuomone, „gimnazija yra aukštesnio lygio“, todėl „liūdna, kai gimnazija sulyginama su paprasčiausia bendrojo lavinimo mokykla, manau, kad taip nėra /.../, tad gaila, kad taip nuteikinėjami žmonės“; „Gimnazijos turi būti gimnazijomis, turėti savo vertę, ir aukštą mokymo kokybę“.

3. Daugelio švietimo ekspertų manymu, išgrynintos gimnazijos geriau parengs moksleivius studijoms aukštosiose mokyklose (3 ekspertai). Pasak švietimo ekspertų, išgrynintose gimnazijose „pedagogai turi daugiau galimybių tobulinti kvalifikaciją, dirbant su konkrečios klasės moksleiviais“; „mokytojai gali kaupti, sisteminti medžiagą darbui tik su gimnazijos klasių moksleiviais“; „lengviau ir mokytojui, jam nebereikia būti visų galų meistrui“. Pasak švietimo ekspertų, „jau ir dabar gimnazijos rengia aukštosioms mokykloms, tad ne visiems moksleiviams būna lengva išlaikyti reikiamą mokymosi krūvį“, todėl ekspertai pastebi, kad „į išgrynintas gimnazijas turėtų patekti tik tie moksleiviai, kurie norėtų vėliau studijuoti aukštosiose mokyklose ar universitetuose /.../ kiti moksleiviai galėtų pasirinkti, baigę pagrindinio mokymosi programą, studijas kolegijoje ar profesinėje technikos mokykloje“.

Vertindami gimnazijų išgryninimo procesą, švietimo ekspertai nemažai nurodo šio Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos komponento trūkumą. Dažniausiai švietimo ekspertai nurodo šias gryninamų gimnazijų **problemas ir trūkumus**:

1. Konkurencija dėl mažėjančio moksleivių skaičiaus (16 ekspertų).
2. Gryninamos gimnazijos nebeturi galimybės „užsiauginti“ savų moksleivių (10 ekspertų).
3. Sudėtingas moksleivio adaptacijos laikotarpis (10 ekspertų).
4. Išryškėja profesinio rengimo sistemos spragos (6 ekspertai).
5. Sunaikinama tradicinė mokykla (5 ekspertai).

Kitos švietimo ekspertų paminėtos gimnazijų išgryninimo proceso **problemos**:

1. Problematiškas mokytojų darbo vietų išsaugojimas (3 ekspertai)
2. Nesureguliuota moksleivių srautų nukreipimo sistema (3 ekspertai).
3. Moksleivių atrankos problema (2 ekspertai).

1. Konkurencija dėl mažėjančio moksleivių skaičiaus (16 ekspertų). Remiantis švietimo ekspertų atsakymais, galima teigti, kad „gryninamoms“ gimnazijoms aktuali išlieka **moksleivių skaičiaus problema**: „Mums iškyla problema. Dabar prarandame keturias penktąsias klases. Papildomai reikia sukomplektuoti kelias klases, kuriose mokytojai apie 70 pirmokų (pagal vidurinę programą tai būtų devintokai), tada mokytojai galėtų normaliai dirbti. Šiuo atveju vidurinės mokyklos gimnazijoms yra konkurentai.“; „labiausiai nerimauju dėl aštuntokų – praėjusiais metais pradėtas gimnazijų gryninimas verčia sukomplektuoti septynias devintokų klases“; „didžiausia problema sukomplektuoti pirmąsias gimnazijų klases, jeigu to nepasiseks padaryti, ateityje galima turėti problemų, tad mirk atsikelk turime privilioti daugiau aštuntokų“; „mums ir Račkauskui didelė problema: mokinių mažėjimo tendencija. Nepavyko sukomplektuoti taip, kaip planavome antrų ir trečių klasių. Mokyklos konkuruoja tarpusavyje, tad nė viena nenori išleisti vaikų. Aš manau, kad pirmiausia reikėjo įvykdyti akreditaciją ir paskui gryninti gimnazijas.“; „Gimnazijos nebeturi teisės komplektuoti penktų klasių, į kitas klases ateina vos vienas kitas vaikas. Tad stipriai sumažėjo moksleivių skaičius, o juk kiekvienas vaikas atsineša su savim lėšas (Mokinio krepšelio metodika), todėl nė viena mokykla nenori netekti vaikų. Kol kas mes didelį duobėj, ir nežinia, kaip iš jos išlipsim.“

Kiti respondentai abejoja konkurencijos tarp gimnazijų skaidrumu ir neretai piktinasi, kad gimnazijos vilioja ir moksleivius, ir geresnius specialistus: „Tarp gimnazijų irgi konkurencija ir ne visai „švari“; „dabar itin sparti konkurencija vyksta dėl vaikų. Tą konkurenciją jaučiame ir mes, nes dalis moksleivių išeina į gimnazijas, kuriose jie galės įsigyti jau tikrai pilną vidurinę išsilavinimą, ko negalime pažadėti mes, nes akreditacijos dar nebuvo“; „Kita problema, tai, kad iš mokyklų „viliojami“ ne tik mokiniai, bet ir mokytojai. Geresni specialistai graibstomi ir iš kitų mokyklų.“; „tarp gimnazijų tarpusavio konkurencija, tarp jų tyro įtampa, o to tikrai neturėtų būti“.

Su moksleivių skaičiaus mažėjimu gimnazijose susijusi ir kita problema, kurią nurodo švietimo ekspertai, tai, kad

2. Gryninamos gimnazijos nebeturi galimybės „užsiauginti“ savų moksleivių (10 ekspertų). Dažniausiai švietimo ekspertai nurodė, kad gimnazijoms didžiausią rūpestį kelia ne vienuoliktos klasės, nes, pasak švietimo ekspertų, „per dvejus metus neįmanoma jų normaliai paruošti“. Švietimo ekspertai pažymėjo, kad lengviau dirbti su „savo užaugintais vaikais“, nes jie turi mažiau mokymosi spragų: „nereikėjo drausti gimnazijoms mokyti penktokų, tada mokykla užsiauginavusi savo vaikus, ir jokių problemų nebuvo“; „gimnazijai geriau, kai vaikai užsiauginami savi, tada lieka mažiau mokymosi spragų“; „Gryninant gimnazijas racionaliausia būtų, jei moksleiviai ateitų į pirmąją gimnazijos klasę, taip būtų išvengta mokymosi spragų“; „kol nesutvarkytas pagrindinio mokymosi baigimo etapas, į gimnazijas gali patekti nemažai silpniau besimokančių vaikų, o tam gali prireikti netgi išlyginamųjų grupių, mokymosi spragoms likviduoti. Todėl svarbu, kad baigiant pagrindinę mokyklą būtų privalomas žinių patikrinimas, nes dabar lyg ir yra egzaminai, baigiant pagrindinę, tačiau iš kitos pusės jie neprivalomi. Iš čia ir atsiranda spragos“; „blogai ir tai, jei ateina mokiniai į aukštesnes klases, jie turi daug spragų, kol jas likviduojame, ateina ir valstybiniai egzaminai, tad geriau, kai vaikus užsiauginame patys“; „Manau, kad bendra mokymosi tendencija, bendras lygmuo diktuoja bendrą poreikį, todėl ir gabesniai vaikams nėra kur tobulėti. Mes tokius vaikus vadiname „pilkaisiais puslapiais“ – baltos vietos smegenyse. Atėjus tokiems vaikams į gimnazijas nebėra jau kada tos situacijos ištaisyti. Tačiau aišku nėra griežtos ribos tarp kaimo ir miesto vaikų, viskas priklauso nuo asmeninių interesų.“

Atėjus moksleiviui ne į pirmąją gimnazijos klasę, atsiranda, pasak švietimo ekspertų, ir kitos problemos, tai **moksleivių adaptacija**.

3. Sudėtingas moksleivio adaptacijos laikotarpis (10 ekspertų). Dauguma švietimo ekspertų, kaip itin aktualią gimnazijų išgryninimo problemą moksleiviams, nurodė moksleivių adaptaciją kitoje mokykloje. Į gimnazijas, pasak švietimo ekspertų, patenka daugiausia paaugliai, kuriems ne tik sunku adaptuotis kitoje aplinkoje, bet tenka adaptuotis ir „prie aukštesnių mokymosi reikalavimų“, todėl mokiniams „įveikti šį laikotarpį psichologiškai būna labai sunku“. Kaip teigia švietimo ekspertai, „sunkiausia adaptuotis moksleiviui, kuris ateina jau į vienuoliktą klasę, nes praktiškai adaptacijai laiko kaip ir nebelieka, /.../ čia pat egzaminai“; „moksleiviams gimnazijose pasunkėja adaptacijos periodas, o ypač, jei moksleiviai ateina iš kaimo“; „psichologiniu požiūriu vaikui tai yra per sunku, nes vaikai pripranta prie mokytojų, susiranda draugų, o mokyklos keitimas jiems sukelia stresą, o ypač sunku vaikui patekus į gimnaziją. Neretai dėl tos priežasties krinta ir mokymosi pažangumas. Pasitaiko ir tokių atvejų, kai vaikas neišgyvena adaptacijos periodo, todėl grįžta į senąją mokyklą, nes naujoje mokykloje, o ypač gimnazijoje, adaptuotis sunku. Todėl manyčiau, kad geriau, kai mokiniai į gimnaziją ateina į pirmąją gimnazijos klasę.“; „kol likviduojame spragas, ateina ir valstybiniai egzaminai, o kur dar vaiko adaptacija?“; „[sijungti vėliau į gimnazijas daugeliui moksleivių yra sunku, nes pakankamai ilgai užtrunka adaptacinis periodas.“

Ekspertai pastebi, kad iš kitos mokyklos į gimnaziją perėjusiam vaikui iš pradžių daugiausia kyla problemų dėl mokymosi nelygumų, nes kiekvienas mokytojas dirba savitai, todėl

„prireikia laiko, kol vaikas adaptuojasi ir jo žinios susilygina su klasės branduolio. Kartais tam prireikia metų. Mokiniui tai ne į naudą, tačiau mokytojai į juos žvelgia atlaidžiai, nes vaikai esą nekalti“.

Kita problema, kurią nurodo švietimo ekspertai ir su kuria susiduria gryninamos gimnazijos – tai **atotrūkis tarp viduriniojo ir profesinio mokymo**.

4. Išryškėja profesinio rengimo sistemos spragos (6 ekspertai). Gryninat gimnazijas, svarbu, kad „būtų skurta veiksminga profesinio rengimo sistema, kol kas to nėra“, - teigia švietimo ekspertai. Pasak švietimo ekspertų, kol rajone nėra profesinio rengimo sistemos, tol mokyklose gausu mokymosi motyvacijos neturinčių jaunuolių: „Pasižiūrėkime, koks vidurinėse mokyklose lankomumas bei pažangumas, ir viskas bus aišku. Dabar mokykloms svarbu kuo daugiau surinkti vaikų ir niekas nežiūri į esmę, kad mokinys privalo mokytis, o gimnazijoms svarbi ir mokymo kokybė.“

Dauguma švietimo ekspertų pažymėjo, kad Mažeikiuose reikalinga technologinio profilio gimnazija, nes ir Lietuvoje ryškėja tendencija – technologinės pakraipos specialistų stygius: „trūksta gimnazijos su technologine pakraipa, ir neiškreipto požiūrio į ją. Joje kaip ir normalioje gimnazijoje turėtų būti tik tie jaunuoliai, kurie tokiam mokymuisi turėtų polinkį, o ne šiaip sau atsitiktiniai, patekę į ją /.../ ne toks kontingentas, kuris dabar yra profesinėje technikos mokykloje“; „Daugiau gimnazijų Mažeikiams nereikia, užtektų dviejų akademiškų ir vienos su technologine pakraipa“; „diskusijų kelia tik tai, kuri mokykla galėtų tapti trečiaja gimnazija: Kalnėnų vidurinė mokykla, ar profesinė technikos mokykla?“; „logiška, kad turi sumažėti bendrąjį vidurinį išsilavinimą įgijusių mokinių skaičius, nes aukštosios mokyklos ir taip daug parengia specialistų, kurių šiandien Lietuvoje paklausa mažesnė, nei tų, kurie įgiję profesinį išsilavinimą. Šiandien žiojėja properša tarp viduriniojo ir aukštojo mokslo pakopų – nebėra profesinės jėgos, todėl manau, kad ir mūsų rajone reikia sureguliuoti profesinio rengimo sistemą“; „gimnazijos turėtų išmokti dirbti su įvairių polinkių vaikais, juk šiandien Lietuvoje trūksta „žemiškų“ specialistų. Aišku, gimnazijos ruošia tik universitetams ir tai nieko blogo, o iš pagrindinių mokyklų moksleiviai turėtų rinktis profesines mokyklas, tik , kad pas mus ta sistema dar neveikia“.

Kiti švietimo ekspertai pažymėjo, kad gimnazijų išgryninimas – tai grįžimas į praeitį: „Man tai primena pokario laikus, kai nebus kito pasirinkimo, arba esi labai gabus ir renkiesi gimnaziją, arba lieka profesinė technikos mokykla.“

Švietimo ekspertai, kalbėdami apie gimnazijų išgryninimo procesą, skeptiškai vertina gimnazijų išgryninimą tradicijų išsaugojimo požiūriu, todėl dauguma teigia, kad:

5. Sunaikinama tradicinė mokykla (5 ekspertai). Švietimo ekspertų dažniausiai minimas neigiamas gimnazijų išgryninimo proceso aspektas, tai , kad „nebelieka tradicinės mokyklos“, o kartu „sunaikinama ir pati gimnazijos idėja“, nes „kol kas mūsų rajone stengiamasi į gimnaziją žiūrėti taip pat kaip ir į paprastą bendrojo lavinimo vidurinę mokyklą, negaliu nuneigti išsakytos Švietimo skyriaus vedėjo nuomonės, nes juk ir pagal Švietimo įstatymą, gimnazija tokia pati bendrojo lavinimo mokykla. Tačiau mes turime geresnius kadrus, aukštos kvalifikacijos pedagogus, moksleivių kontingentas

taip pat kitoks, todėl ir laikaisi tos pozicijos, kad mes esame akademiška gimnazija, o gimnazija visada turi likti gimnazija“.

Daugelio švietimo ekspertų manymu, šiandien nebelieka tradicinės mokyklos, kurioje vaikas galėtų mokytis nuo pirmos iki pat dvyliktos klasės ir įgytų vidurinę išsilavinimą. Švietimo reforma, o ypač mokyklų tinklo pertvarką, tarsi „sulaužė“ nusistovėjusias tradicijas ir „atitolino vaiką nuo mokyklos“: *„pertvarkant tinklą, gryninant gimnazijas, blaškomi mokiniai. Jie priversti pereiti daug institucijų, tokiu būdu iš vaikų lyg ir atimama galimybė artimiau susibendrauti ir su bendraamžiais, ir su mokytojais. Juk pažiūrėkim, vaikas iš pradžių patenka į darželį, paskui į pradinę mokyklą, vėliau į pagrindinę, o galiausiai – gimnaziją. Manychiau, kad psichologiniu požiūriu vaikui tai yra per sunku.“; „vaikas nebetenka savo mokyklos, jis pereina visas mokyklų pakopas“.*

Remiantis švietimo ekspertų vertinimu, galima teigti, kad keičiasi mokyklos statusas: *mokykla nebėra tradicijų tesėja, „antrieji namai“, ji tampa „įstaiga“, o išgryninta gimnazija – „aukštų talentų kalve“; „mokykla praranda šiltą šeimos įvaizdį“, „gaila, kad nebelieka pradinukų, o dabar jau nebeturime ir penktokų /.../ dvyliktokai per Rugsėjo pirmąją jau nebeturi ko paimti už rankos“; „Mokykla tampa įstaiga, įsigali įstaigiškumas, nes paaugliai tokios šilumos į mokyklą neįneša, o juk etoso kūrimui svarbūs yra vaikai, nes etosą mes kuriame patys.“*

Dabar itin kritiškai švietimo ekspertų vertinamas *per griežtas gimnazijų „akademiškumas“*, tačiau patį kaitos procesą dauguma ekspertų vertina palankiai, tikėdamiesi, kad ateityje „viskas susitvarkys“: *„Norėčiau, kad vaikai mokytųsi normaliose mokyklose, o ne išgrynintose gimnazijose, kur nesveika atmosfera. Bet bėgant laikui, gal tai ir pasikeis ir pokyčius vertinsime kitaip, bet dabartinė situacija rodo, kad šis procesas visiškai bereikalingas.“*

Kitos švietimo ekspertų paminėtos gimnazijų išgryninimo proceso **problemos**:

1. Problematiškas mokytojų darbo vietų išsaugojimas. Tarp kitų problemų, susijusių su gimnazijų išgryninimo procesu, švietimo ekspertai kelia klausimą: „Ar išgryninus gimnazijas mokytojams bus išsaugotos darbo vietos?“ Tačiau patys gimnazijų vadovai dėl to didesnių problemų nemato: *„atlikus analizę paaiškėjo, kad mokytojų atleidimo pavyks išvengti. Atsižvelgiant į mokyklos poreikius, kai kurie mokytojai persikvalifikavo. Be to, komplektuojant tik aukštesniąsias klases keičiasi moksleivio krepšelio koeficientas, mokytojų darbo valandų skaičius.“*

Tačiau gimnazijų vadovai neatmeta galimybės, kad situacija gali pasikeisti, tad *„nerimauti ir pedagogams yra dėl ko“: „Kaip situacija klostysis toliau, priklausys nuo to, ar pavyks surinkti reikiamą mokinių skaičių.“*

2. Nesureguliuota moksleivių srautų nukreipimo sistema. Analizuojant švietimo ekspertų atsakymus, matyti, kad dalį švietimo ekspertų neramina tai, jog *„gimnazijų išgryninimas ne tik, kad nepadės išspręsti mokymosi antra pamaina problemas, bet dar labiau ją paaštrins“.* Mokymasis antra pamaina šiandien tebėra aktualus kai kurių Mažeikių mokyklų problema (žr. 32 psl.). Todėl kiti ekspertai mano, kad *„mokyklų reforma gali atsigręžti prieš pačias mokyklas. Užtuot sumažinus antrąją pamainą kai kuriose mokyklose, ji gali išaugti“.*

Remiantis švietimo ekspertų nuomone ir realios situacijos analize, galima teigti, kad „moksleivių srautai dar nėra gerai sureguliuoti, todėl iš to kyla ir daugelis kitų problemų“; „Kol nebus išspręsta moksleivių skaičiaus mokyklose problema, tol tvyros įtampa tarp mokyklų ir gimnazijų“.

3. Moksleivių atrankos problema. Dalis švietimo ekspertų pažymėjo, kad išgryninus gimnazijas, „problematiška taps moksleivių atranka į gimnazijas“; „Kol kas nėra jokių atrankos testų, kuriais remiantis mes priimtume vaiką į gimnaziją, mokytis gali visi moksleiviai, kurie tik nori.“ Tačiau švietimo ekspertai samprotauja, kad yra galimybė, jog ateityje, kai bus pasibaigusi bendrojo lavinimo mokyklų akreditacija, turėtų būti „kažkokie atrankos kriterijai“; „juk gimnazijos nėra guminės ir negalės sutalpinti visų norinčiųjų“.

Tad, kyla klausimas: „kaip gimnazijos atrinks pačius geriausius mokinius?“; „kokiais kriterijais remiantis bus atrenkami mokiniai?“; „ar nebus tai tik dar vienas mokinių atsijojimo būdų?“

Apibendrinant švietimo ekspertų atsakymus, vertinant gimnazijų išgryninimą, kaip Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programos komponentą, galima padaryti tokias išvadas:

1. Vertindami gimnazijų išgryninimo procesą, kaip Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programos komponentą, švietimo ekspertai nurodo daugiau jo trūkumų nei privalumų. Dažniausiai švietimo ekspertų, gimnazijų išgryninimo procese, teigiamai vertinama tai, kad išgrynintose gimnazijose sukuriama akademiška aplinka: vienoje vietoje sukaupta visa reikalinga mokymo medžiaga bei priemonės, aukštos kvalifikacijos specialistai, todėl išgrynintos gimnazijos sukuria sąlygas aukštesnei švietimo kokybei ir parengia moksleivius studijoms aukštosiose mokyklose ar universitetuose.

2. Vertindami gimnazijų išgryninimo procesą, kaip Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programos komponentą, švietimo ekspertai dažniausiai nurodo šias gimnazijų gryninimo proceso **problemas ir trūkumus:**

- Konkurencija dėl mažėjančio moksleivių skaičiaus.
- Gryninamos gimnazijos nebeturi galimybės „užsiauginti“ savų moksleivių.
- Sudėtingas moksleivio adaptacijos laikotarpis.
- Išryškėja profesinio rengimo sistemos spragos.
- Sunaikinama tradicinė mokykla.

Be dažniausiai švietimo ekspertų nurodytų gimnazijų išgryninimo proceso trūkumų švietimo ekspertai nurodo dar keletą gimnazijų išgryninimo proceso **problemų:**

- Problematiškas mokytojų darbo vietų išsaugojimas.
- Nsureguliuota moksleivių srautų nukreipimo sistema.
- Moksleivių atrankos problema.

3. Remiantis švietimo ekspertų atsakymais, matyti, kad švietimo ekspertai nurodo daugiau gimnazijų išgryninimo proceso trūkumų nei privalumų. Galima daryti prielaidą, kad švietimo ekspertai Mažeikių gimnazijų išgryninimo procesą kaip mokyklų tinklo pertvarkos programos komponentą, atsiradus didelei konkurencijai dėl moksleivių, ir iš to kylant kitoms jau minėtoms problemoms, vertina neigiamai.

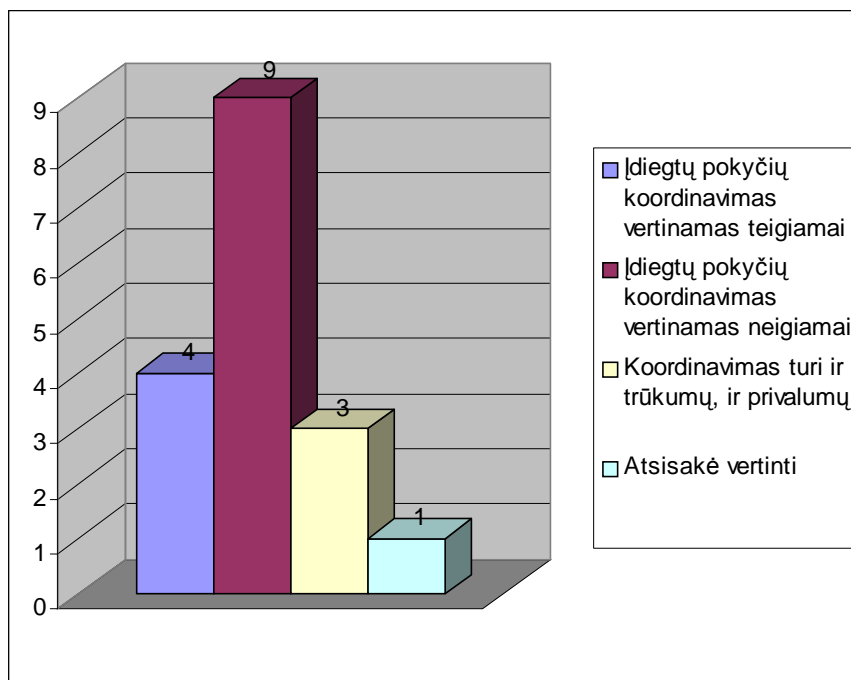
3. 3. Programos realizavimo koordinavimo vertinimo rezultatai

Mokyklų tinklo pertvarka apima, kaip jau minėta, keletą stadijų (žr.11 psl.). **Įtvirtinimas** – paskutinė mokyklų tinklo pertvarkos stadija, „apimanti veiksmus, reikalingus užtikrinti, kad įdiegtieji pokyčiai taptų kasdienės veiklos dalimi ir nebūtų suvokiami kaip naujiena“ (Bajoriūnaitė, 2004, p. 22). Specialistų nustatyta, kad dvejus trejus metus ir ilgiau užtrukusi mokyklų tinklo pertvarka dar ne vienerius metus daro įtaką naujai susiformavusioms mokykloms. „Mokyklų tinklo pertvarkos metodinėse rekomendacijose“ (2004) teigiama, kad trys pirmieji mėnesiai po reorganizacijos yra patys svarbiausi, nes klostosi mokyklos darbo rutina, užsimezga darbuotojų ir mokinių santykiai. „Savivaldybės administracijos švietimo padalinio specialistų dėmesio centre turėtų būti ugdymo kokybės gerinimas. Jie turėtų palaikyti mokyklų iniciatyvą naujovėms diegti, išlaikyti pusiausvyrą tarp didelio ir mažo naujovių kiekio, pasirūpinti mokyklų materialine baze, mokytojų kvalifikacijos tobulinimu, o prireikus ir perkvalifikavimu. /.../ Pagrindinė savivaldybės administracijos švietimo padalinio specialistų funkcija šiuo laikotarpiu – priežiūra ir koordinavimas, t.y. nuolatinis situacijos analizavimas, mokyklose vykstančių procesų stebėjimas, konsultavimas, padėjimas spręsti iškilusias problemas (Bajoriūnaitė, 2004, p. 77). Ten pat Mokyklų tinklo pertvarkos metodinėse rekomendacijose (2004) nurodoma, kad savivaldybės administracijos specialistai turėtų rūpintis mokyklų vadovų vadybinės kompetencijos augimu, padėti mokyklų tikslus ir uždavinius suderinti su savivaldybės švietimo politika, rūpintis, kad tinklo pertvarkos procese atsilaisvinusias lėšas būtų galima palikti švietimo sistemoje, t.y. didinti švietimo veiksmingumą, žiniasklaidai teikti pozityvius pavyzdžius, padėti kurti naują mokyklų įvaizdį.

„Įtvirtinimo laikotarpis baigiasi tada, kai reorganizuotos mokyklos bendruomenė įpranta prie naujų darbo sąlygų ir sutartinai siekia aukštesnės ugdymo kokybės“, - teigiama Mokyklų tinklo pertvarkos metodinėse rekomendacijose (2004, p. 77).

Kadangi Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos procesas jau išibėgėjęs, bet dar nebaigtas, tad švietimo ekspertų buvo paprašyta įvertinti jau įdiegtų pokyčių koordinavimą. Iš 17 ekspertų, vertinusių Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programos įgyvendinimo koordinavimą, teigiamai vertino 4 respondentai, nurodydami daugiau šio proceso privalumų; neigiamai vertino 9 ekspertai, ir pažymėjo, esant silpną mokyklų tinklo pertvarkos proceso

koordinavimą. 1 švietimo ekspertas atsisakė vertinti įdiegtų pokyčių koordinavimą, o 3 švietimo ekspertai pokyčių koordinavimą vertino nurodydami ir jo stipriąsias, ir silpnąsias puses (žr. 3. 8 pav.).

3.8 pav. Įdiegtų pokyčių koordinavimo vertinimas, N=17

Atlikus respondentų atsakymų turinio analizę, matyti, kad respondentai ne itin palankiai vertina Švietimo skyriaus indėlį, koordinuojant Mokyklų tinklo pertvarkos pokyčius. **Teigiamai** švietimo ekspertai vertina tik mokykloms teikiamą konsultacinę pagalbą: „yra specialistai, kurie kuruoja atskiras mokyklas, ir teikia joms bent jau konsultacinę pagalbą“; „manychiau, kad švietimo skyriaus indėlis konsultuojant, nemažas“; „kaime bendruomenėms Švietimo skyrius padeda konsultuodamas mokytojus, bendraudamas su tėvais, vietos bendruomene“; „Esant dabartiniam vedėjui nekyla jokių problemų, nes gauname ir patarimų, ir informacijos visais rūpinimais klausimais /.../ Niekada niekas nepuola ir netikrina nepranešus. Visada yra aišku, ko iš mūsų reikalaujama ir kada bus tikrinama. O kartais atvykstama tik šiaip pasiteirauti, pasižiūrėti, kaip sekasi.“

Vertindami pokyčių realizavimo proceso koordinavimą, švietimo ekspertai daugiau vertino Švietimo skyriaus, kaip vykdytojo, indėlį, nurodydami jo atsiskaitomybę Savivaldybei: „Švietimo skyrius rūpinasi, nes jam tenka atsiskaityti merui“; „Savivaldybė nelabai rūpinasi mokyklomis, jei neiškyla didesnių problemų ar konfliktų, tai stengiasi visai nesikišti į tuos dalykus. Daugiausia visos funkcijos numetamos švietimo skyriui. Savivaldybė tik priima sprendimus, kurie padiktuojami „iš viršaus“, todėl praktiškai ir balsuoti už juos net nebereikia, na balsuojame taip, kaip reikia.“; „Švietimo skyrius numato ir pedagogų įdarbinimo galimybes, reorganizavus mokyklą, o savivaldybė tik apsvarsto, ieško bendrų sprendimų“; „jei prireikia savivaldybės pagalbos, kreipiamės per švietimo skyrių“.

Švietimo ekspertai pastebi, kad kaitos procese itin vangiai dalyvauja patys pedagogai, todėl teigia, kad „svarbu patiems dalyvauti pokyčiuose, norėti keistis“; „keistis taip, kaip keičiasi švietimas visame pasaulyje, ir neišradinėti dviračio“.

Dauguma švietimo ekspertų įdiegtų pokyčių koordinavimą vertino neigiamai, nurodydami argumentus. Dažniausiai švietimo ekspertai teigė, kad mokyklos pasigenda konkrečios informacijos, praktinių patarimų, gerosios patirties sklaidos: „kalbant apie akreditaciją, švietimo skyriaus indėlis menkas, nes ir patys neturime konkrečių metodinių rekomendacijų, praktikos“; „Dažnai mokykloms trūksta praktinės paramos, nes problemos taip ir lieka problemomis. Jei nėra didesnio konflikto, nėra ir jokio sprendimo.“; „Niekas nieko neaiškino, visa veikla paliekama pačioms mokykloms, todėl jos dažnai nežino, kaip elgtis.“; „Labiausiai trūko informacijos, lėšų, nes daugelis dalykų buvo daromi iš savų lėšų.“

Nemažai švietimo ekspertų nurodė, kad trūksta grįžtamojo ryšio, nėra glaudaus bendravimo ir bendradarbiavimo su mokyklomis: „trūksta bendravimo ir bendradarbiavimo. Dabar viskas paremta tik atsiskaitomybės principais. Baigiasi pusmetis, atsiskaitome ir taip iki kito atsiskaitymo“; „Mokykloms reikėtų grįžtamosios informacijos, juk neužtenka vien pristatyti ataskaitas, mes norime žinoti, jų įvertinimus, ar mes gerai dirbame, ar ne. Norėtume žinoti, ką darome netaip, ką reikėtų keisti ir pan., šiuo metu dirbame taip, kaip patys manome, esant teisinga.“; „Niekas nieko nepadedą, nes tą patį audita, kai atliekame, nežinome, gerai, ar blogai. Švietimas tik tikrina, o pagalbos jokios, jei kas blogiau pavyksta, kritikos sulaukiame greitai. Švietimo skyriaus esame tik šokdinami ir kontroliuojami.“

Dalis švietimo ekspertų itin kritiškai vertino Švietimo skyriaus ir Savivaldybės neveiklumą ar pasyvumą, sprendžiant švietimo kaitos problemas: „visa, ką turime mokykloje, įsigijome patys, be jokios Švietimo skyriaus ar juolab Savivaldybės pagalbos“; „savivaldybė galėtų prisiišti daugiau atsakomybės už savo mokyklas“; „manu, kad Švietimo skyrius – mieganti organizacija, kuriai tinka posakis nežadinkit mūsų“; „kapstomės patys, nebent artėjant akreditacijai gal kas pasikeistų. O kol kas mes kaip „musės išrūgose“: tik tikrinami ir kritikuojami, todėl, kaip išmanome, taip ir dirbame“; „Reikalingas normalus koordinavimas, o ne tik tikrinimas“; „Savivaldybė galėtų atlikti daugiau funkcijų, ypač tokių, kurios nesusijusios su mokyklos veikla“; „Reorganizuotos mokyklos paliekamos likimo valiai, juk ar tikrai reikia renovuoti tas mokyklas, kuriose po kiek laiko nebus ko mokyti?“.

Švietimo ekspertai pastebi nemažai trūkumų ir reguliuojant moksleivių srautus mokyklose, nes tam trūksta koordinavimo: „reikėtų tvirtos Švietimo skyriaus nuomonės dėl moksleivių kontingento nukreipimo“; „trūksta tvirtos Švietimo skyriaus pozicijos, o ypač paties vedėjo, dėl moksleivių srautų reguliavimo“.

Kritiškai vertinamas ir per daug politizuotas proceso koordinavimas: „tiek Švietimo skyriaus, tiek Savivaldybės indėlio nejaučiame jokio, tai politiniai dalykai ir tiek“; „Juk visiems aišku, kad tinklo pertvarka pas mus per ilgai užsitęsė, kad ją reikėtų paspartinti, tačiau politiniai dalykai svarbesni, tad ir tinklo pertvarką sąlygoja įvykiai politikoje“; „daugiau reikėtų nuoseklumo, neužtenka vien blaškytis nuo

partijos, prie partijos. Dėl nuoseklumo nebuvimo ir mokykloms susiorientuoti pasidaro sunku, jos nebežino, ko iš jų reikalaujama“.

Dalis švietimo ekspertų pažymi, kad pokyčių įgyvendinimo koordinavimą geriau atliktų seniūnijos: *„Procese jaučiama stipri centralizacija, nors kalbama apie decentralizaciją, o daroma kitaip. Jeigu daugiau funkcijų būtų suteikiama seniūnijoms, manau, kad mokykloms būtų geriau, nes mokyklų situaciją seniūnija mato iš arčiau, geriau mato mokyklos problemas“; Mokyklos reikalais labiau rūpinosi seniūnija, nei Savivaldybė“.*

Švietimo ekspertai taip pat nurodo, kad pokyčių koordinavimui trūksta bendravimo su mokyklų bendruomenėmis: *„pasitaiko iš tėvų pusės viena kitas, bet tėvus pasiseka įtikinti. Šiaip švietimo skyrius dirba su tėvais, stengiasi juos informuoti, tik kartais to bendravimo būna per mažai. Dėl kai kurių pastarųjų atvejų, drįstu teigti, kad su tėvais per mažai dirbta, daugiau emocijų lygmenyje, nors šiaip tėvai teisūs. O švietimo skyrius ir savivaldybė bendradarbiauja, nes yra atsiskaitomybė“.*

Apibendrinant švietimo ekspertų atsakymus, galima teigti, kad

1. Švietimo skyriaus indėlis mokyklų tinklo pertvarkos procese daugiausia vertinamas palankiai. Rajono Savivaldybės indėlis koordinuojant įdiegtus mokyklų tinklo pertvarkos pokyčius švietimo ekspertų vertinamas gana kritiškai.
2. Palankiai švietimo ekspertai vertina Švietimo skyriaus mokykloms teikiamą konsultacinę pagalbą; pedagogų kvalifikacijos (arba perkvalifikavimo) galimybių numatymą; bendravimą ir bendradarbiavimą su Savivaldybe.
3. Švietimo ekspertų nurodyti šie Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos įdiegtų ir diegiamų pokyčių koordinavimo proceso trūkumai:
 - Tinklo pertvarkos procese dalyvaujančioms mokykloms trūksta konkrečios informacijos, praktinių patarimų, gerosios patirties sklaidos;
 - Menkas bendravimas ir bendradarbiavimas su tinklo pertvarkoje dalyvaujančiomis mokyklomis, nėra grįžtamojo ryšio;
 - Švietimo skyriaus ir savivaldybės pasyvumas, sprendžiant mokyklų tinklo kaitos problemas;
 - Mažeikių mieste neišspręsta moksleivių srautų suregulavimo problema;
 - Diegiamų tinklo pertvarkos pokyčių koordinavimas pernelyg politizuotas;

IŠVADOS

1.1. Mokyklų tinklo pertvarka – tai pokyčiai, kuriuos sudaro daugybė nuosekliai ir lygiagrečiai išsidėsčiusių komponentų, tam tikru etapu veikiančių skirtingas interesų grupes. Mokyklų tinklo **optimizavimo paskirtis** – sukurti tokią mokyklų sistemą, kuri leistų kiekvienam mokiniui įgyvendinti savo teises į kokybiškas mokymosi sąlygas, pedagoginę, psichologinę, specialiąją pagalbą, išsilavinimo įgijimą pagal valstybės nustatytus standartus. Pagrindinis **mokyklų tinklo pertvarkos strateginis tikslas** yra mažinti tuščių mokymosi vietų skaičių ir racionaliau panaudojant švietimui skirtas lėšas, išsaugoti bei pagerinti švietimo kokybę, sudaryti sąlygas privalomojo ir visuotinio švietimo prieinamumui, švietimo įvairovei, galimybėms mokytis visą gyvenimą.

1.2. Vakarų Europos šalių reformų patirtis ir pamokos gali būti svarbios vykdant mūsų šalies švietimo politiką ir reorganizuojant švietimo sistemą, pertvarkant mokyklų tinklą, paskirstant valdžios galias tarp atskirų švietimo grandžių.

1.3. Pagrindiniai **veiksniai**, lemiantys šalies ir Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarką, yra analogiški, tai:

- 1) Bendrojo lavinimo prieinamumo ir lygių galimybių jį įgyti didinimas.
- 2) Mokyklos struktūra ir ugdymo turinio reforma.
- 3) Mokyklinio amžiaus vaikų skaičius.
- 4) Mokinių ir mokyklų skaičius.
- 5) Mokinių skaičius klasėje. Mokinių ir mokytojų skaičiaus santykis.
- 6) Mokinių skaičius mokyklose ir mokymosi sąlygos.
- 7) Pagrindinio ir vidurinio išsilavinimo siekiančiųjų mastai profesinėse mokyklose.
- 8) Specialiųjų poreikių mokinių ugdymas.
- 9) Mokymo išlaidos labai mažose mokyklose.
- 10) Tuščios mokymosi vietos.
- 11) Bendrojo lavinimo sistemos veiksmingumas.

2. Priešprograminį mokyklų tinklo pertvarkos etapą švietimo ekspertai vertina neigiamai, daugiau nurodydami šio etapo trūkumų. Švietimo ekspertai nurodė pakankami mažai šio etapo **stipriųjų pusių**. Išskyrus tai, kad pratęstas mažakomplekčių mokyklų gyvavimo laikas ir kad kai kurioms mokykloms skirta renovacija, visais kitais aspektais pirmasis planas kritikuojamas, kaip turėjęs daugiau trūkumų nei privalumų. Dažniausiai švietimo ekspertų nurodomi šie **trūkumai**: nesuderinti švietimo ir politikos tikslai; nepakankamai informuota visuomenė švietimo kaitos klausimais; neatlikta išsami rajono mokyklų tinklo situacijos analizė;

planas reglamentuotas teisės aktu, o rajono mokyklos suskirstytos pagal mikrorajonus; plano aiškumo stoka neramino mokyklų bendruomenes.

3.1. Mokyklų likvidavimą, kaip tinklo pertvarkos komponentą, švietimo ekspertai vertina teigiamai, daugiau ekspertai nurodė šio komponento stiprybių nei silpnybių. Dažniausiai švietimo ekspertų nurodomi šie **mokyklų likvidavimo ar reorganizavimo privalumai**: sukuriamos sąlygos greitesnei vaiko integracijai ir socializacijai; mažinant tuščiai finansuojamų mokymosi vietų skaičių, taupomos lėšos; leidžia sukurti sąlygas geresnei švietimo kokybei; mokyklų prijungimas prie didesnių, netoli esančių mokyklų, skyrių teisėmis padeda išvengti psichologinio streso; skatina labiau analizuoti demografinių, socialinių ir kt. rodiklių kitimą.

3.2. Remiantis švietimo ekspertų nuomone, galima daryti prielaidą, kad švietimo ekspertai mokyklų prijungimą prie didesnės mokyklos skyrių teisėmis, vertina tik kaip tarpinį viso mokyklų likvidavimo proceso komponentą, teigiamai vertindami skyrių palikimą tik dėl psichologinių priežasčių.

3.3. Nors švietimo ekspertai ir pozityviai vertina mažakomplekčių mokyklų likvidavimo procesą, tačiau nurodo **pagrindines problemas**, kurias sukelia mokyklų likvidavimo procesas:

- Sunaikinamas kaimo kultūrinis – edukacinis centras, o kaimas pasmerkiamas „mirti“.
- Kaimo mokyklų likvidavimas, išryškina moksleivių pavėžėjimo į mokyklas problemas.
- Mokyklų likvidavimas sukelia psichologinį stresą pedagogams.
- Mokyklų likvidavimo procesas per ilgai ištemptas.
- Likviduojant mokyklas kyla moksleivių užimtumo problema.
- Kritikuotinas mokyklų likvidavimas, neatsižvelgiant į konkrečios mokyklos situaciją.

4.1. Vertindami kaimo ir miesto mokyklų pasiruošimą viduriniojo ugdymo programos akreditacijai, švietimo ekspertai nurodo didelį galimybių neatitikimą. Dažniausiai švietimo ekspertai akcentuoja, kad akreditacija praktiškai neįveikiama kaimo mokykloms dėl keleto priežasčių:

- Skirtingas rajono mokyklų ir Mažeikių miesto mokyklų moksleivių kontingentas;
- Rajono mokyklose trūksta kvalifikuotų specialistų, todėl čia prastesnė švietimo kokybė nei miesto mokyklose;
- Rajono mokyklų prastesnė materialinė bazė ir mokymosi sąlygos.

4.2. Bendrojo lavinimo viduriniojo ugdymo programų akreditavimas vertinamas neigiamai ir itin kritiškai, tad švietimo ekspertai nurodo vos vieną kitą šio komponento **privalumą**. Dažniausiai minimi šie:

- Visoms mokykloms sudaromos galimybės įsivertinti ir analizuoti savo veiklą;
- Akreditacija „išjudina“ mokyklos bendruomenę;
- Akreditacija skatina mokyklas strategiškai mąstyti.

4.3. Nors akreditacijos procesas dar nepakankamai išibėgėjęs, tačiau švietimo ekspertų vertinamas kaip turintis nemažai **trūkumų**. Dažniausiai švietimo ekspertų nurodyti šie trūkumai:

- Mažeikių rajone bendrojo lavinimo mokyklų viduriniojo ugdymo programų akreditacijai nebuvo pasiruošta.
- Akreditacija padidina mokyklose dokumentaciją.
- Akreditacijos procesas tarp mokyklų sukuria „nesveiką“ konkurenciją.
- Akreditacijos procesas labai formalizuotas ir eliminuojantis vaiką.
- Abejojama akreditaciją vykdančių specialistų objektyvumu.
- Akreditacija sukuria psichologinę įtampą visoje mokyklos bendruomenėje.
- Akreditacijos vykdymui trūksta koordinavimo.
- Neaiškūs ir dviprasmiški kai kurie akreditacijos rodikliai ir kriterijai.
- Prieš pradėdant vykdyti mokyklos akreditaciją, nepakankamai ištiriama konkrečios mokyklos situacija, mažai remiamasi atliktais tyrimais.

4.4. Švietimo ekspertų teigiamai vertinamas, akreditacijos procese nedalyvavusios Senamiesčio mokyklos, reorganizavimo procesas. Ekspertai nurodo šiuos reorganizavimo privalumus:

- Prasidėjusi reorganizacija paskatino mokyklą strategiškai mąstyti, planuoti savo ateitį.
- Šiandien mokykloje dirbama pagal naujausius metodus, orientuotus į vaiko asmenybę.
- Pedagogai turėjo galimybę, patobulinti kvalifikaciją, dirbant su 5 – 10 klasių moksleiviais.
- „Senamiesčio mokykla pirmoji įsijungdama į mokyklų reorganizavimo procesą, išvengė „mažų miestelių siaubo – akreditacijos ir galimo visuomenės nepasitenkinimo“.
- Atnaujinta mokyklos materialinė bazė, sukurtos sąlygos moksleiviams su negalia ir pan.

5.1. Gimnazijų išgryninimo procesą švietimo ekspertai vertina neigiamai, nes švietimo ekspertai nurodo daugiau jo trūkumų nei privalumų. Dažniausiai švietimo ekspertų, gimnazijų išgryninimo procese **teigiamai** vertinama tai, kad išgrynintose gimnazijose sukuriama akademiška aplinka: vienoje vietoje sukaupta visa reikalinga mokymo medžiaga bei priemonės, aukštos kvalifikacijos specialistai, todėl išgrynintos gimnazijos sukuria sąlygas aukštesnei švietimo kokybei ir parengia moksleivius studijoms aukštosiose mokyklose ar universitetuose.

5.2. Vertindami gimnazijų išgryninimo procesą, kaip Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programos komponentą, švietimo ekspertai pastebi, kad išgryninimo etapas

gimnazijoms itin problematiškas ir sudėtingas. Dažniausiai ekspertai nurodo šias **problemas**, su kuriomis susiduria gryninamos gimnazijos:

- Konkurencija dėl mažėjančio moksleivių skaičiaus.
- Gryninamos gimnazijos nebeturi galimybės „užsiauginti“ savų moksleivių.
- Sudėtingas moksleivio adaptacijos laikotarpis.
- Išryškėja profesinio rengimo sistemos spragos.
- Moksleivių atrankos problema.

Kaip pagrindinį šio proceso **trūkumą** švietimo ekspertai nurodo tik tai, kad sunaikinama tradicinė mokykla.

6.1. Mokyklų tinklo pertvarkos įdiegtų **pokyčių koordinavimo** procese pastebima ir privalumų, ir trūkumų, tačiau iš esmės šis procesas **vertinamas teigiamai**. Švietimo skyriaus indėlis mokyklų tinklo pertvarkos procese daugiausia vertinamas palankiai. Rajono Savivaldybės indėlis koordinuojant įdiegtus mokyklų tinklo pertvarkos pokyčius švietimo ekspertų vertinamas gana kritiškai.

6.2. Palankiai švietimo ekspertai vertina Švietimo skyriaus mokykloms teikiamą konsultacinę pagalbą; pedagogų kvalifikacijos (arba perkvalifikavimo) galimybių sudarymą; bendravimą ir bendradarbiavimą su Savivaldybe.

6.3. Švietimo ekspertų nurodyti šie Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos įdiegtų pokyčių koordinavimo proceso **trūkumai**:

- Tinklo pertvarkos procese dalyvaujančioms mokykloms trūksta konkrečios informacijos, praktinių patarimų, gerosios patirties sklaidos;
- Menkas bendravimas ir bendradarbiavimas su tinklo pertvarkoje dalyvaujančiomis mokyklomis, nėra grįžtamojo ryšio;
- Švietimo skyriaus ir savivaldybės pasyvumas sprendžiant mokyklų tinklo kaitos problemas;
- Mažeikių mieste neišspręsta moksleivių srautų suregulavimo problema;
- Diegiamų tinklo pertvarkos pokyčių koordinavimas pernelyg politizuotas.

7. Išanalizavus respondentų atsakymus į klausimus ir apibendrinus tyrimo rezultatus, galima konstatuoti, kad tyrimo pradžioje keltos hipotetinės prielaidos pasitvirtino tik iš dalies: Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programa vertinama palankiai, tačiau turinti daug trūkumų. Švietimo ekspertų nuomonė patvirtino antrąją hipotetinę prielaidą, kad programos realizavime stinga modernaus administravimo, koordinavimo, informacinio palaikymo.

REKOMENDACIJOS

Šiame darbe Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarka analizuota, remiantis švietimo ekspertų vertinimu. Atsižvelgiant į švietimo ekspertų vertinimą bei gautas tyrimo išvadas, manyčiau, kad galima rekomenduoti:

- Mokyklas ir toliau likviduoti palaipsniui, jas prijungiant prie didesnių mokyklų skyrių teisėmis, nes mokyklų likvidavimas sukelia psichologinį stresą mokyklų bendruomenėms;
- Atlikti konkrečios mokyklos situacijos analizę, prieš ją likviduojant ar reorganizuojant;
- Patobulinti moksleivių vežiojimo sistemą rajone, sudarant galimybę žemesniųjų klasių moksleiviams dalyvauti popamokinėje veikloje;
- Skatinti gerosios patirties ir metodikos sklaidą akredituojamose Mažeikių rajono vidurinėse rajono mokyklose, organizuojant seminarus ar kitus metodinius užsiėmimus;
- Bendradarbiaujant Švietimo skyriui, Savivaldybės tarybai ir mokyklų vadovams sureguliuoti moksleivių srautus rajono mokyklose;
- Švietimo skyriui ir Savivaldybei palaikyti ryšius su mokyklomis ir jų vadovais, ieškoti bendrų sprendimo būdų įvairiais švietimo kaitos klausimais;
- Mažeikių rajono savivaldybėje galėtų būti atliktas atskiras mokslinis tyrimas ryšių su visuomene palaikymo švietimo sketoriuje klausimu.

LITERATŪRA

1. Ališauskas, R. (2003). Švietimo reformos įgyvendinimo modeliavimas. Lietuvoje Švietimo visiems kokybė: pagrindiniai mokymosi visą gyvenimą įgūdžiai, Europos dimensija ir Baltijos šalių vizija // Regioninė konferencija, Vilnius, p. 27-31.
2. Bajoriūnaitė, V., Brazienė, D., Gendvilis, V., Danulevič, H. (2004). Mokyklų tinklo pertvarkos metodinės rekomendacijos. Vilnius: Homo Liber.
3. Bailey, K. (1987). *Methods of Social Research*. New York.
4. Charles, C. M. (1999). *Pedagoginio tyrimo įvadas*. Vilnius: Alma litera, p. 397.
5. Cohen, L., Manion, L. (1989). *Research Methods in Education*. New York.
6. Dėl bazinio moksleivio krepšelio. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-12-14 nutarimas Nr.156.
7. Detali tolesnio darbo, siekiant įgyvendinti Europos švietimo ir mokymo sistemų tikslus, programa (2003). Vilnius, p. 29.
8. Fagerlind, I. ir Saha, L. (1989). *Education and National Development: A Comparative Perspective*. 2nd ed. Oxford: Pergamon Press.
9. Fullan, M. (1998). *Pokyčių jėgos*. Vilnius: Tyto Alba, p. 213.
10. Fullan, M. (1993). *Change Forces. Probing the Depths of Educational Reform*. London: Falmer Press.
11. Fullan, M. (1991). *The New Meaning of Educational Change*. 2nd ed. New York: Teachers College Press.
12. Gaigalienė, M., Makarkaitė, R. (1999). Pedagoginės praktikos vertinimas kaip prielaida studijų turinio kaitai // *Švietimo reforma ir mokytojų rengimas*. 1999 m. rugsėjo 23 –25 d. VI tarptautinės konferencijos medžiaga: Mokslo darbai., I dalis. Vilnius.
13. Gečienė, E. (2003). *Pokyčių visuomenėje sąsajų su švietimo kaita paieška*. Vilnius: Tyto alba, p. 98.
14. Hargreaves, A. (1999). *Keičiasi mokytojai, keičiasi laikai*. Vilnius: Tyto Alba. P. 30.
15. Hopkins, D., Ainscove M., West, M. (1998). *Kaita ir mokyklos tobulinimas*. Vilnius: Tyto Alba.
16. Jensen, S. (1995). *Secondary Education in Denmark*. Strasbourg: Council of Europe Press.
17. Kidder, L, Judd, Ch. (1986). *Research Methods in Social Relations*.
18. Kardelis, K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Liucilijus, p. 397.

19. Kvale, S. (1996). *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. N.Y.
20. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (žiūrėta 2005-09-03). Prieiga per internetą:<
http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/istatymai/i-1489.htm>.
21. Lietuvos švietimas (2004). Ats. red. A. Puodžiukas. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
22. Lyginamoji edukologija (1997): monografija. Kaunas: Technologija.
23. Lukošiuūtė S. Padidėjęs mokinio krepšelis išspręs ne visų mokyklų finansines problemas. (2005, sausio 6). *Santarvė*, p. 6.
24. Marklund, S. (1972). *The New Role of the Teachers in Swedish Inovative Schools*. Paris: OECD Publications.
25. Mažeikių rajono mokyklų tinklo pertvarkos programa 2003 – 2012 metams.//Patvirtinta 2004 05 27 Nr. T1 – 152.
26. Merkys, G. (1995). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys (paskaitų konspektas)*. Šiauliai.
27. Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija (2004). Nr. ĮSAK – 433/A1-83.
28. Mokyklų sistema turi garantuoti visiems prieinamą švietimą (2004). *Švietimo naujienos: informacinis leidinys*, 13 (188), p. 3.
29. Moller, M. (1995) *Educational Managment and Conditions for Competence*. Masters dissertacion, Stockholm University, Institute for International Education.
30. OECD (1993). *Curriculum Reform. Assessment in Questttion*. Paris: OECD Publications.
31. OECD (1995). *Decision-Making in 14 OECD Education Systems*. Paris: OECD Publications.
32. Rado, P. (2003). *Švietimas pereinamuoju laikotarpiu*. Vilnius: Garnelis, p. 101.
33. Rašymas, A., Sapagovas, J., Skučas, J. (1993). *Informatikos pradmenys*. Kaunas.
34. Richards, S. (1992). *The School Budget, Power and responsibility in Grant – Maintained Schools*. *Educational Management and Administration*, 20 (4).
35. Salamankos deklaracija: Specialusis ugdymas ir jo Vystymo metmenys. *Švietimo naujovės*. 1996/1.
36. Steponavičienė V. Moksleiviams ir mokytojams vis mažiau galimybių rinktis. (2005, vasario 11). *Santarvė*, p. 1.
37. Švietimo gairės 2003 – 2012 m.: Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos (2003). Vilnius: Švietimo kaitos fondas.
38. Švietimo sistemos pokyčių standartai ir strategijos. Prieiga per internetą:<
<http://www.mtp.smm.lt/uzsienio.htm>>.

39. Shulzeck U, Weisihaupt H. Kaip tvarkomas mokyklų tinklas Vokietijoje. (2002 lapkričio 22). *Dialogas*, p. 2.
40. Ugdymo programų akreditacijos kriterijai ir jos vykdymo tvarka (žiūrėta 2005-09-13). Prieiga per internetą: < <http://www.smm.lt/ugdymas/bendrasis/#2>>.
41. Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatos (2003). //Nr. IX – 1700.
42. Wallace, M., Pocklington, K. (2002). *Managing Complex Educational Change Large – scale reorganisation of schools*, London and New – York, p. 73.
43. Wallace, M., Pocklington, K. Sudėtingų švietimo sistemos pokyčių valdymas. Prieiga per internetą: <http://www.mtp.smm.lt/uzsienio.htm>>.
44. Želvys, R. (1994). School Management and Educational reforms in the United Kingdom and Lithuania. In: *Intercultural Communication in Educational Projects. Materials for the Baltic-Nordic Seminar*. Vilnius: Lithuanian In –Service teachers’ Training Institute, p. 47-48.
45. Želvys, R. (1999). *Švietimo vadyba ir kaita*. Vilnius: Garnelis.
46. Želvys, R. (2003). *Švietimo organizacijų vadyba*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 127.
47. Želvys, R., Budienė, V., Zabulionis, A. (2003). *Švietimo politika ir monitoringas // Švietimo studijos*. Vilnius, p. 127.

PRIEDAI

**MAŽEIKIŲ RAJONO MOKYKLŲ TINKLO PERTVARKOS
PROGRAMOS EKSPERTINIS VERTINIMAS**

Švietimo ekspertų apklausa

Interviu protokololas

Apklausa atliekama, siekiant sužinoti, kaip švietimo ekspertai vertina rajono mokyklų tinklo pertvarkos programą, kokius pastebi jos privalumus bei trūkumus.

Apklausa yra anoniminė, nei respondento vardas, nei pavardė tyrimo ataskaitoje nebus nurodomi.

I. PRIEŠPROGRAMINIS ETAPAS

1. Tinklo pertvarką sąlygojantys procesai

1.1. Mokyklų tinklo pertvarkos planą jau turėjo ir Mažeikių rajonas. Jis Rajono taryboje buvo patvirtintas 2001-04-05, tačiau 2002m. jo vykdymas sustabdytas. Kaip vertinate šio periodo mokyklų tinklo pertvarkos pokyčius? Teigiamai? /Neigiamai? Kodėl?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.2. Kokius galėtumėte išskirti pirmojo tinklo pertvarkos etapo *privalumus* ir/ar *trūkumus*?.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

II. MAŽEIKIŲ RAJONO MOKYKLŲ TINKLO PERTVARKOS PROGRAMA

Mokyklų tinklo pertvarkos programos Mažeikių rajone įgyvendinimas jau pamažu įsibėgėja. Norėčiau sužinoti, kaip vertinate vykstančius mokyklų tinklo pasikeitimus rajone.

1. Mokyklų likvidavimas.

1.1. Vienas iš programos prioritetų – kaimo mokyklų stiprinimas. Tačiau mokyklų tinklo pertvarka daugeliui kaimo **mažakomplekčių** mokyklų siejasi su jų likvidavimu. Kaip vertinate kaimo mokyklų uždarymo procesą? Teigiamai? Neigiamai? Kodėl?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.2. Optimizuojant mokyklų tinklą, galimos dvi mokyklų likvidavimo kryptys: vienos mokyklos **uždaromos iš karto**, kitos – tampa vidurinių ar pagrindinių **mokyklų skyriais**, t.y. jos **likviduojamos palaipsniui**. Kuriam mokyklų likvidavimo būdui Jūs pritariate? Kodėl?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.3. Kokius galėtumėte išskirti kaimo mokyklų uždarymo **privalumus** ir/ar **trūkumus**? Kodėl?.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2. Viduriniojo ugdymo programų akreditacija.

2.1. Mokyklų tinklo pertvarka rajone palietė vidurines kaimo ir miesto mokyklas. Kaip vertinate **kaimo vidurinių mokyklų pasiruošimą akreditacijai**?(Mokyklos pasiruošusios akreditacijos procesui; Mokyklos nepasiruošusios akreditacijos procesui;)Kodėl?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2.2. **Viena pirmųjų rajone mokyklų, dalyvavusių viduriniojo ugdymo programos akreditacijoje, Viekšnių vidurinė mokykla.** Šiai mokyklai akreditacija atidėta metams? Kaip manote, kokios patirties įgijo ši mokykla dalyvaudama akreditacijos procese? Teigiamos?/ Neigiamos? Kodėl?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2.3.Daugelis rajono vidurinių mokyklų dar tik ruošiasi akreditacijai. Kokią prognozuojate akreditacijos baigtį šioms mokykloms (Sedos, Židikų ir kt.)? Kodėl?

.....
.....
.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.6. Mažeikių mieste esama ir kitokios patirties dėl akreditacijos. Akreditacijos procese nedalyvavo **Senamiesčio vidurinė mokykla. Ji buvo reorganizuota į pagrindinę mokyklą.** **Kaip vertinate mokyklų atsisakymą dalyvauti akreditacijos procese?** Teigiamai /Neigiamai/Kodėl?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.7. Apibendrinami vykstantį ir vyksiantį **akreditacijos procesą, kokius galėtumėte išskirti jo privalumus ir/ar trūkumus?** Kodėl?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....
.....
.....
.....
.....

3. Gimnazijų „išgryninimo“ procesas.

Mokyklų tinklo pertvarkos programoje numatytas ir **gimnazijų „išgryninimas“**. „Išgryninimas“ apima du etapus: 1) nebekomplektuojamos 5-osios klasės gimnazijose ir 2) vykdoma gimnazijų vidurinio ugdymo programų akreditacija. Šis procesas palietė ir mūsų miesto gimnazijas.

3.1. Prasidėjus reorganizacijos etapui M.Račkausko ir Gabijos gimnazijos jau nuo 2005 metų nebekomplektuoja 5-ųjų klasių. „Išgryninimo“ procesui numatyti 3 metai. Kaip manote, su **kokiomis problemomis susiduria gimnazijos šiame etape? Kodėl?**

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3.2. Vėliau programoje numatytas gimnazijų vidurinio ugdymo programų akreditavimas. Kaip manote, ar pakaks laiko gimnazijoms tinkamai pasiruošti akreditacijai?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3.3. Apibendrinami gimnazijų „išgryninimo“ procesą, **kokius galėtumėte išskirti „išgryninimo“ privalumus ir/ar trūkumus? Kodėl?**

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

III. ĮDIEGTŲ POKYČIŲ KOORDINAVIMAS

Veiksmai, padedantys užtikrinti įdiegtų pokyčių įtvirtinimą.

Tinklo pertvarkos procesai išsibėgėja: vienos mokyklos jau reorganizuotos, kitos – dar tik dalyvaus reorganizacijos procese. Tačiau ir tos mokyklos, kurios išgyveno keitimosi procesą toliau pačios turi išmokti gyventi su įdiegtomis naujovėmis, naujovės turi tapti jų gyvenimo savastimi. Todėl šiam etapui itin svarbus koordinavimas, pagalba reorganizuotoms mokykloms. Taigi norėčiau sužinoti, kaip vertinate koordinatorių indėlį, teikiant pagalbą bei koordinuojant reorganizuotų mokyklų veiklą.

3.1. Kaip **vertinate Švietimo skyriaus indėlį**, teikiant pagalbą reorganizuotoms (pvz, Senamiesčio pagrindinei mokyklai, reorganizuotai Pievėnų pagrindinei ir kt.) mokykloms? Teigiamai/Neigiamai/Kodėl?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.2. Kaip vertinate **savivaldybės indėlį, teikiant pagalbą reorganizuotoms mokykloms?**
Teigiamai/Neigiamai/Kodėl?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3.3. Kokius galėtumėte išskirti **teikiamos pagalbos privalumus ir/ar trūkumus?** Kodėl?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3.4. Kaip Jūs manote, kokios paramos labiausiai pasigenda reorganizuotos mokyklos? Kodėl?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

BENDRI DUOMENYS APIE RESPONDENTĄ

1. Švietimo įstaigos profilis

.....
.....
.....

2. Respondento pareigos

.....
.....
.....

3. Kiek laiko dirbate švietimo srityje?

.....
.....
.....

4. Ar dirbate pedagoginį darbą?

.....
.....
.....

5. Ar turite vadybinę kategoriją?

.....
.....
.....

Dėkoju už atsakymus

**VIDURINIO UGDYMO PROGRAMOS
AKREDITACIJOS KRITERIJŲ POŽYMIAI IR VERTINIMAS**

<i>Krit. Nr.</i>	Kriterijai ir jų požymiai	<i>Vertė</i>
1.	11–12 klasių mokinių mokymosi sėkmingumas ir pasiekimai.	24 balai
1.1.	Paskutinių 3 mokslo metų 11–12 klasių mokinių mokymosi sėkmingumo pokyčiai.	15 balų
1.1.1.	Pamokų lankomumo pokyčiai.	3 balai
	1. Per 3 mokslo metus praleistų pamokų, tenkančių vidutiniškai 1 mokiniui, skaičius ženkliai sumažėjo.	3 balai
	2. Per 3 mokslo metus praleistų pamokų, tenkančių vidutiniškai 1 mokiniui, skaičius mažėjo.	2 balai
	3. Per 3 mokslo metus praleistų pamokų, tenkančių vidutiniškai 1 mokiniui, skaičius nedidėjo.	1 balas
1.1.2.	Mokinių pažangumo pokyčiai.	3 balai
	1. Per 3 mokslo metus vidutinis pažangumo rodiklis augo, paskutiniaisiais mokslo metais visi mokiniai buvo pažangūs.	3 balai
	2. Per 3 mokslo metus vidutinis pažangumo rodiklis augo, paskutiniaisiais mokslo metais jis yra ne žemesnis nei 95 proc.	2 balai
	3. Per 3 mokslo metus vidutinis pažangumo rodiklis liko toks pats, jis yra žemesnis nei 95 proc. (profesinėse ir suaugusiųjų mokyklose ne žemesnis nei 90 proc.).	1 balas
1.1.3.	Paliktų kartoti kurso mokinių skaičiaus pokyčiai.	3 balai
	1. Per 3 mokslo metus paliktų kartoti kurso mokinių nebuvo.	3 balai
	2. Per 3 mokslo metus paliktų kartoti kurso mokinių dalis mažėjo.	2 balai
	3. Per 3 mokslo metus paliktų kartoti kurso mokinių dalis išliko tokia pati.	1 balas
1.1.4.	Mokinių, nutraukusių mokymąsi (neperėjusių į kitas (kito tipo) mokyklas), skaičiaus kitimas.	3 balai
	1. Iškritusiųjų dalis per 3 mokslo metus kasmet mažėjo. Paskutiniaisiais mokslo metais nė vienas 11–12 klasių mokinyas mokymosi nenutraukė (neiškrito iš švietimo sistemos).	3 balai
	2. Per paskutinius 3 mokslo metus mokymąsi nutraukusių (iškritusių iš švietimo sistemos) 11–12 klasių mokinių dalis mažėjo.	2 balai
	3. Per paskutinius 3 mokslo metus mokymąsi nutraukusių (iškritusių iš švietimo sistemos) 11–12 klasių mokinių dalis nedidėjo.	1 balas
1.1.5.	Dalyvavusiųjų olimpiadose, konkursuose, projektuose laimėjimai.	3 balai
	1. Prizininkų skaičius išaugo. Mokiniai laimėjo prizines vietas ne tik regiono, bet ir šalies, tarptautinėse mokomųjų dalykų olimpiadose ir konkursuose, projektuose, įvairių sporto šakų varžybose.	3 balai
	2. Prizininkų skaičius išaugo. Mokiniai laimėjo prizines vietas regiono mokomųjų dalykų olimpiadose ir konkursuose, projektuose, įvairių sporto šakų varžybose.	2 balai
	3. Prizininkų skaičius išaugo neženkliai. Mokiniai mokomųjų dalykų olimpiadose prizinių vietų neužėmė, bet yra laimėjusiųjų regiono konkursuose, projektuose, įvairių sporto šakų varžybose.	1 balas

1.2.	Paskutinių 3 mokslo metų abiturientų pasiekimai mokykloje ir paskutinių mokslo metų pasiekimai palyginus su savivaldybės teritorijoje esančių mokyklų abiturientų pasiekimų vidurkiais (profesinių ir suaugusiųjų mokyklų – su šalies profesinių ar suaugusiųjų mokyklų. Specialiųjų mokyklų abiturientų pasiekimai nelyginami su kitų mokyklų abiturientų pasiekimais).	9 balai
1.2.1.	Įgijusių vidurinį išsilavinimą abiturientų dalis nuo baigusių vidurinio ugdymo programą.	3 balai
	1. Įgijusių vidurinį išsilavinimą abiturientų dalis trejus metus didėjo, paskutiniais metais ji viršijo savivaldybės mokyklų abiturientų, įgijusių vidurinį išsilavinimą, vidurkį.	3 balai
	2. Profesinio mokymo įstaigose mokinių, įgijusių vidurinį išsilavinimą, dalis trejus metus didėjo, paskutiniais metais ji viršijo šalies profesinio mokymo įstaigų mokinių, įgijusių vidurinį išsilavinimą, vidurkį.	
	3. Įgijusių vidurinį išsilavinimą abiturientų dalis trejus metus didėjo, paskutiniais metais ji atitiko savivaldybės mokyklų abiturientų, įgijusių vidurinį išsilavinimą, vidurkį.	2 balai
	4. Profesinio mokymo įstaigose mokinių, įgijusių vidurinį išsilavinimą, dalis trejus metus didėjo, paskutiniais metais ji atitiko šalies profesinio mokymo įstaigų mokinių, įgijusių vidurinį išsilavinimą, vidurkį.	
	5. Įgijusių vidurinį išsilavinimą abiturientų dalis trejus metus išliko tokia pati, paskutiniais metais ji atitiko savivaldybės mokyklų abiturientų, įgijusių vidurinį išsilavinimą, vidurkį.	1 balas
	6. Profesinio mokymo įstaigose mokinių, įgijusių vidurinį išsilavinimą, dalis trejus metus išliko tokia pati, paskutiniais metais ji atitiko šalies profesinio mokymo įstaigų mokinių, įgijusių vidurinį išsilavinimą, vidurkį.	
1.2.2.	Išlaikytų valstybinių egzaminų dalis nuo laikytų valstybinių egzaminų.	3 balai
	1. Paskutinius 3 metus išlaikytų valstybinių brandos egzaminų procentas augo, paskutiniais metais jis viršijo savivaldybės mokyklų abiturientų, išlaikiusių valstybinius brandos egzaminus, procentą.	3 balai
	2. Profesinio mokymo įstaigose paskutinius 3 metus išlaikytų valstybinių brandos egzaminų procentas augo, paskutiniais metais jis viršijo šalies profesinio mokymo įstaigų mokinių, išlaikiusių valstybinius brandos egzaminus, procentą.	
	3. Paskutinius 3 metus išlaikytų valstybinių brandos egzaminų procentas augo, paskutiniais metais jis atitiko savivaldybės mokyklų abiturientų, išlaikiusių valstybinius brandos egzaminus, procentą.	2 balai
	4. Profesinio mokymo įstaigose paskutinius 3 metus išlaikytų valstybinių brandos egzaminų procentas augo, paskutiniais metais jis atitiko šalies profesinio mokymo įstaigų mokinių, išlaikiusių valstybinius brandos egzaminus, procentą.	
	5. Paskutinius 3 metus išlaikytų valstybinių brandos egzaminų procentas išliko toks pat, paskutiniais metais atitiko savivaldybės mokyklų abiturientų, išlaikiusių valstybinius brandos egzaminus, procentą.	1 balas
	6. Profesinio mokymo įstaigose paskutinius 3 metus išlaikytų valstybinių brandos egzaminų procentas išliko toks pat, paskutiniais metais atitiko šalies profesinio mokymo įstaigų mokinių, išlaikiusių valstybinius brandos egzaminus, procentą.	
1.2.3.	Įvertinimais 50–100 išlaikytų egzaminų dalis nuo išlaikytų valstybinių egzaminų skaičiaus.	3 balai
	1. Paskutinius 3 metus įvertinimais 50–100 išlaikytų egzaminų dalis didėjo, paskutiniais mokslo metais ji viršijo savivaldybės vidurkį.	3 balai
	2. Profesinio mokymo įstaigose paskutinius 3 metus įvertinimais 50–100 išlaikytų egzaminų dalis didėjo, paskutiniais metais ji viršijo šalies profesinio mokymo įstaigų vidurkį.	

	3. Paskutinius 3 metus įvertinimais 50–100 išlaikytų egzaminų dalis didėjo, paskutiniaisiais mokslo metais ji atitiko savivaldybės vidurkį.	2 balai
	4. Profesinio mokymo įstaigose paskutinius 3 metus įvertinimais 50–100 išlaikytų egzaminų dalis didėjo, paskutiniaisiais metais ji atitiko šalies profesinio mokymo įstaigų vidurkį.	
	5. Paskutinius 3 metus įvertinimais 50–100 išlaikytų egzaminų dalis nekito, paskutiniaisiais mokslo metais ji žemesnė už savivaldybės vidurkį.	1 balas
	6. Profesinio mokymo įstaigose paskutinius 3 metus įvertinimais 50–100 išlaikytų egzaminų dalis nekito, paskutiniaisiais metais ji atitiko šalies profesinio mokymo įstaigų vidurkį.	
2.	Mokyklos vadovų ir mokytojų pasirengimas dirbti gimnazijoje.	42
2.1	Mokyklos vadovų ir vidurinio ugdymo programą mokančių mokytojų išsilavinimas ir kvalifikacija leidžia sėkmingai įgyvendinti vidurinio ugdymo programą.	23
2.1.1.	Mokyklos direktorius, jo pavaduotojai ugdymui turi aukštąjį universitetinį arba jam prilygintą išsilavinimą ir pedagogo kvalifikaciją.	1
2.1.2.	Dalykų mokytojai turi vidurinio ugdymo programai mokyti reikalingą išsilavinimą ir kvalifikaciją.	6
	1. Dalykų mokytojai turi aukštąjį universitetinį arba jam prilygintą išsilavinimą ir pedagogo kvalifikaciją.	3
	2. Dalykų mokytojai yra mokomųjų dalykų specialistai arba išimties tvarka atestuodamiesi įgiję to dalyko ne žemesnę kaip vyresniojo mokytojo kvalifikacinę kategoriją.	3
2.1.3.	Bibliotekininkai yra specialistai, turi aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą ir savo darbe naudoja informacines technologijas.	2
2.1.4.	Mokyklos direktorius, jo pavaduotojai ugdymui, mokytojai turi aukštas kvalifikacines kategorijas.	6
	1. Mokyklos direktorius ir (pageidautina) jo pavaduotojai ugdymui turi II ar III vadovų kvalifikacijos kategoriją.	3
	2. Vyresniųjų mokytojų dalis viršija šalies vidurkį.	1
	3. Mokytojų metodininkų dalis viršija šalies vidurkį.	1
	4. Mokytojų ekspertų dalis viršija šalies vidurkį.	1
2.1.5.	Mokytojai ir vadovai geba naudotis naujausiomis informacinėmis technologijomis.	8
	1. Direktorius ir jo pavaduotojai ugdymui yra baigę kompiuterinio raštingumo kursus.	1
	2. Direktorius ir jo pavaduotojai ugdymui savo darbe naudoja informacines technologijas.	1
	3. Mokytojai yra baigę kompiuterinio raštingumo kursus.	3
	4. Mokytojai naudoja informacines technologijas ruošdamiesi pamokoms.	3
2.2	Mokyklos vadovai ir vidurinio ugdymo programą mokantys mokytojai nuolat tobulina savo kvalifikaciją.	19
	1. Mokykloje nustatomi kvalifikacijos tobulinimo poreikiai.	3
	2. Susitarta dėl mokytojų ir vadovų kvalifikacijos tobulinimo prioritetų, jie atitinka mokyklos veiklos programos tikslus ir uždavinius, mokytojai juos žino ir įgyvendina.	3
	3. Vienas kvalifikacijos tobulinimo prioritetų yra šiuolaikiniai ugdymo ir mokymo metodai.	2
	4. Metodinių būrelių veikla orientuota į mokytojų bendradarbiavimą.	2
	5. Metodinio darbo mokykloje kryptys atitinka mokyklos veiklos programos tikslus ir uždavinius.	3
	6. Vyksta gerosios patirties sklaida.	3

	7. Visi 11–12 klasių mokytojai tobulina savo kvalifikaciją ne mažiau kaip 5 dienas per metus.	3
3.	Mokinių priėmimas į vidurinio ugdymo programą, grupių sudarymas.	20
3.1.	Priimant mokinius į vidurinio ugdymo programą maksimaliai vengiama atrankos.	Priv. Vykd.
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Priimami visi norintys mokytis, pagrindinį išsilavinimą įgiję, mokyklos aptarnavimo teritorijoje gyvenantys mokiniai, baigę atitinkamą ugdymo programą arba jos dalį. 2. Į laisvas vietas priimami ir kitų mokyklų aptarnavimo teritorijoje gyvenantys mokiniai. 3. Stojamieji egzaminai neorganizuojami. 4. Mokykla sudariusi sutartis su aplinkinėmis mokyklomis dėl mokinių priėmimo į 9, 10 ir 11 klases. 5. Priimant mokinius į valstybinę ar savivaldybės profesinę mokyklą laikomasi priėmimo kriterijų: priimami mokiniai yra įgiję pagrindinį išsilavinimą; jų sveikata leidžia mokytis pasirinktos specialybės. 6. Esant konkursui priimami mokiniai, turintys aukštesnį mokomųjų dalykų metinių pažymių vidurkį. 	
3.2.	Racionaliai sudarytos mokinių grupės ir tvarkaraštis.	20
3.2.1.	Mokinių srantai skirstomi į grupes ir mobilias grupes pagal Bendrųjų ugdymo planų rekomendacijas.	9
	1. Mobilios grupės formuojamos ištyrus ir išanalizavus mokinių poreikius bei juos optimaliai tenkinant.	3
	2. Mokinių srantai skirstomi į grupes ir mobilias grupes grupuojant mokinius pagal individualius ugdymo planus.	3
	3. Vienoje mobilioje grupėje mokosi tik tą patį dalyko programos kursą, modulį arba pasirenkamąjį dalyką pasirinkę mokiniai.	3
3.2.2.	Sudaromas mokiniams palankus tvarkaraštis.	11
	1. Savaitinių pamokų skaičius kiekvienam mokiniui neviršija maksimalaus ir nėra mažesnis už minimalų, nustatytą Bendruosiuose ugdymo planuose.	2
	2. Mokinių pamokų tvarkaraščiuose ne daugiau kaip 3 „langai“, ne daugiau kaip 7 pamokos per dieną.	3
	3. Mokiniams sudarytos sąlygos turiningai veiklai per „langus“ (darbas skaitykloje, kompiuterių klasėje, papildomojo ugdymo veikla).	3
	4. Mokyklos pamokų tvarkaraštis rengiamas derinant mokinių individualius ugdymo planus ir koreguojamas atsižvelgiant į jų individualius pamokų tvarkaraščius.	3
4.	Ugdymo turinio ir formų pasirinkimo galimybės.	54
4.1.	Ugdymo turinio planavimas užtikrina mokiniams pasirinkimo galimybes.	9
	1. Planuodami ugdymo turinį mokytojai yra išsiaiškinę mokinių mokymosi poreikius ir pasiekimus.	2
	2. Mokykloje yra pasirengta mokytis bent 3 užsienio kalbų pagal bendrąją ir išplėstinį kursą, 2 meninio ugdymo ir technologijų sričių, kūno kultūros pagal 3 alternatyvias programas.	2

	3. Parengtos ne mažiau kaip dviejų profilio dalykų pasirenkamų modulių ir pasirenkamųjų dalykų programos.	1
	4. Metodinėse grupėse susitarta dėl planavimo ir pasirenkamųjų dalykų bei modulių programų rengimo.	1
	5. Metų teminiai planai (gairės) detalizuojami trumpesniems laikotarpiams, atsižvelgiant į konkrečios mokinių grupės pasiektus rezultatus ir orientuojantis į išsilavinimo standartus.	3
4.2.	Individualizuojant ir diferencijuojant ugdymą, sudarytos sąlygos atskleisti ir plėtoti savo gabumus įvairaus pajėgumo mokiniams.	20
4.2.1.	Sudaromos galimybės mokytis įvairių poreikių mokiniams pagal pasirinktą profilį ir pakraipą.	14
	1. Įgyvendinamos įvairių sričių dalykų modulių ir pasirenkamųjų dalykų programos atitinka įvairiapusių mokinių poreikius.	3
	2. Mokykloje mokiniai konsultuojasi su paskirtu konsultantu, kaip sudaryti individualų mokymosi planą orientuojantis į tolesnio mokymosi kryptį ir profesinę karjerą.	3
	3. Mokinių individualūs planai atitinka profiliui nustatytus reikalavimus, jie derinami su mokyklos galimybėmis.	2
	4. Mokykloje aiški profilių ir kursų keitimo tvarka, mokiniai naudojami šios tvarkos teikiamomis galimybėmis.	3
	5. Mokykloje stebimi ir analizuojami mokinių individualūs bei ypatingieji poreikiai, itin gabūs ir turintys mokymosi sunkumų mokiniai gauna paramą siekiant mokymosi pažangos.	3
4.2.2.	Mokiniai turi galimybę pasirinkti įvairių sričių papildomojo ugdymo programas.	6
	1. Papildomojo ugdymo programos atitinka mokinių poreikius.	2
	2. Mokinių krūviams mažinti privalomųjų mokomųjų dalykų (menų, kūno kultūros) turinys integruojamas su papildomuoju ugdymu. Mokykla sudaro galimybes mokiniams lankyti užsiėmimus kitose neformaliojo ugdymo įstaigose, bendradarbiauja su jomis.	3
	3. Papildomajam ugdymui skirtos valandos panaudojamos maksimaliai tenkinti mokinių poreikius.	1
4.3.	Mokytojai veiksmingai ugdo mokinių bendruosius ir dalykinius gebėjimus.	25
4.3.1.	Mokytojai taiko aktyvaus mokymo ir mokymosi metodus.	6
	1. Ugdymo procese taikomi aktyvaus mokymo ir mokymosi metodai.	3
	2. Mokiniai naudoja informacines komunikacines technologijas pamokose ir popamokinėje veikloje.	3
4.3.2.	Mokinių mokymosi laikas naudojamas racionaliai ir veiksmingai.	8
	1. Mokytojai ugdymo procesą planuoja kartu: atrenka, integruoja ir derina ugdymo turinį, numato projektinius darbus, derina mokymo priemones, laiką ir kt.	3
	2. Mokykloje analizuojamos ir derinamos namų darbų apimtys, kontrolinių darbų skaičius ir laikas.	3
	3. Mokymas orientuotas į mokiniams keliamus pamokos uždavinius.	2
4.3.3.	Mokinių pasiekimų vertinimas yra integrali ugdymo proceso dalis, skatinanti mokymąsi ir ugdymo proceso tobulinimą.	11
	1. Mokyklos bendruomenėje yra susitarta dėl mokinių pasiekimų vertinimo bendrųjų principų, tvarkos, procedūrų.	2
	2. Mokytojai, remdamiesi išsilavinimo standartais, planuoja vertinimą ugdymo procese, su mokiniais aptaria pamokos uždavinius, susitaria dėl pažangos vertinimo kriterijų.	3
	3. Mokiniai gauna grįžtamąją informaciją apie mokymosi sėkmę ir spragas, jiems suteikiama pagalba.	3

	4. Analizuojama įvairiapusė mokinių vertinimo informacija ir tuo remiantis koreguojamas ugdymo turinys bei procesas.	3
5.	Pagalba mokiniams, besimokantiems pagal vidurinio ugdymo programą.	36
5.1.	Mokiniams teikiama veiksminga pedagoginė, specialioji pedagoginė, psichologinė ir informacinė pagalba.	24
5.1.1.	Specialiųjų poreikių mokiniai ugdomi atsižvelgiant į jų reikmes, teikiama specialiojo pedagogo pagalba.	5
	1. Specialiųjų poreikių mokiniams teikiama pagalba, panaudojant specialiojo pedagogo, logopedo ir ugdymo plane numatytas darbo valandas.	2
	2. Specialiųjų poreikių mokinių pasiekimai vertinami lanksčiai, fiksuojama mokinių pažanga, fiksavimas informatyvus. Ugdymo metodai, tempas ir mokomoji medžiaga pritaikyta individualiems mokinių poreikiams.	2
	3. Specialiųjų poreikių mokiniai dalyvauja papildomojo ugdymo veikloje, mokykloje jaučiasi gerai.	1
5.1.2.	Mokiniams, turintiems elgesio ir bendravimo problemų, mokymosi sunkumų, užtikrinta patikima kuravimo sistema, teikiama socialinio pedagogo ir psichologo pagalba.	8
	1. Mokykloje yra darbuotojas, atsakingas už darbą su problemiškais mokiniais, jo veikla yra veiksminga.	1
	2. Tiriamos asocialaus elgesio ir mokymosi sunkumų priežastys, imamasi priemonių joms šalinti.	2
	3. Mokykloje teikiama operatyvi ir nuolatinė psichologo pagalba.	2
	4. Yra įgyvendinamos socialinių kompetencijų formavimo programos (projektai).	1
	5. Organizuojamos išvykos, stovyklos, įtraukiami mokiniai, turintys bendravimo ir elgesio problemų.	1
	6. Yra mokinių, turinčių elgesio problemų, bendravimo sunkumų, apskaita.	1
5.1.3.	Mokiniams teikiamos profesinio informavimo, orientavimo ir kt. konsultacijos.	11
	1. Mokykloje yra darbuotojas, atsakingas už profesinį informavimą, orientavimą ir konsultavimą.	1
	2. Parengta ir vykdoma profesinio informavimo ir orientavimo programa (įtraukti socialiniai partneriai).	2
	3. Mokykla bendradarbiauja su profesinio orientavimo, konsultavimo, karjeros planavimo ir kt. tarnybomis.	2
	4. Sudarytos bendradarbiavimo sutartys su pagrindinėmis, profesinėmis mokyklomis, kolegijomis, aukštosiomis mokyklomis (dėl programų tęstinumo užtikrinimo, profilio, profesijos pasirinkimo).	2
	5. Bibliotekoje yra sukaupta informacijos apie įvairias profesijas, stojimo ir mokymosi sąlygas.	2
	6. Klasų/grupių auklėtojai dirba su mokiniais, jų tėvais, mokyklos socialiniais partneriais profesinio informavimo, orientavimo ir konsultavimo klausimais.	2
5.2.	Laiku teikiama socialinė pagalba.	12
5.2.1.	Teikiama materialinė pagalba socialiai apleistiems ir socialiai remtiniams mokiniams.	6
	1. Mokykla rengia ir įgyvendina socialinės paramos programas (projektus).	2
	2. Tvarkoma socialiai apleistų ir remtinų mokinių bei jiems teikiamos paramos apskaita.	1
	3. Sudaromos galimybės visiems socialiai remtiniams mokiniams nemokamai dalyvauti ekskursijose, spektakliuose, stovyklose ir pan.	1
	4. Nemokamas maitinimas skiriamas lanksčiai, atsižvelgiant į realius poreikius (profesinėje mokykloje maitinimas organizuojamas pagal mokinių poreikius).	1

	5. Mokinių tėvai ir mokyklos darbuotojai dalį pajamų mokesčio skiria Labdaros fondui. Fondo lėšos naudojamos socialinei pagalbai teikti.	1
5.2.2.	Mokinių žalingų įpročių ir nusikalstamumo prevencija yra sisteminga ir efektyvi.	6
	1. Kasmet rengiamos (atnaujinamos) žalingų įpročių ir nusikalstamumo prevencijos programos, atliekamas programų įgyvendinimo įvertinimas.	2
	2. Mokykla bendradarbiauja su teisėsaugos, vaikų teisių apsaugos, sveikatos priežiūros institucijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis.	1
	3. Rengiamos akcijos, projektai, konkursai, netradiciniai renginiai. Tiriama, ar veikla mokiniams įdomi ir prasminga.	2
	4. Į prevencinį darbą įtraukiami mokinių tėvai, vietos bendruomenė.	1
6.	Ugdymo proceso aprūpinimas.	32
6.1.	Sukurta mokinių ir mokytojų bendradarbiavimą skatinanti, ugdymo turinį bei procesą atitinkanti mokymosi aplinka.	28
6.1.1.	Mokykla aprūpinta kompiuteriais, mokomosiomis kompiuterinėmis programomis, turi interneto ryšį. Sudarytos sąlygos naudotis informacinėmis technologijomis.	6
	1. Mokykloje 10–15 mokinių tenka vienas kompiuteris.	1
	2. Sutvarkytas programų (mokomųjų dalykų, kompiuterinių ir kt.) fondas.	2
	3. Mokykla turi interneto ryšį, intranetą.	1
	4. Mokykla įvairiais lygiais (mokyklos taryba, metodinė taryba, metodinės grupės ir kt.) analizuoja ugdymo proceso aprūpinimą kompiuteriais, mokomosiomis programomis, jų naudojimą ir planuoja jų pirkimą.	2
6.1.2.	Mokyklos biblioteka – informacijos centras su modernia informacine ir technine baze.	8
	1. Bibliotekininkų darbo vietos kompiuterizuotos, įrengta ne mažiau kaip 20 darbo vietų mokinių ir mokytojų mokymuisi, ne mažiau kaip 4–6 darbo vietos yra kompiuterizuotos. Kompiuteriai sujungti į tinklą, biblioteka aprūpinta organizacinėmis priemonėmis pagal mokyklų aprūpinimo standartus.	3
	2. Mokykloje pakankamai vadovėlių, programinės, metodinės, informacinės, mokslo populiariosios literatūros, periodikos.	3
	3. Mokykla įvairiais lygiais (mokyklos taryba, metodinė taryba, metodinės grupės ir kt.) analizuoja ir planuoja bibliotekos aprūpinimą priemonėmis. Mokykloje yra paskirtas darbuotojas, atsakingas už aprūpinimą vadovėliais, parengta aprūpinimo vadovėliais tvarka.	2
6.1.3.	Mokomuosiuose kabinetuose, dirbtuvėse, laboratorijose yra reikalinga įranga ir mokymo priemonės, tinkamos įgyvendinti vidurinio ugdymo programą.	8
	1. Mokykla įvairiais lygiais (mokyklos taryba, metodinė taryba, metodinės grupės ir kt.) analizuoja ugdymo proceso aprūpinimą mokymo priemonėmis ir įranga, jų naudojimą ir planuoja pirkimą.	2
	2. Mokomieji kabinetai aprūpinti organizacine technika pagal mokyklų aprūpinimo standartus, reikalinga įranga, mokymo priemonėmis, tinkamomis įgyvendinti mokyklos vidurinio ugdymo programą.	3
	3. Mokykloje, kuri turi technologinę pakraipą, yra reikalingi kabinetai, dirbtuvės, laboratorijos, įranga, mokymo priemonės ir medžiagos. Mokykloje, kuri turi technologinį profilį, yra įrengta šiuolaikiška mokymo bazė konkrečios profesinio mokymo programos moduliams įgyvendinti.	3
6.1.4.	Sporto bazė atitinka sportinio ir sveikatingumo ugdymo reikalavimus.	6
	1. Mokykla turi stadioną, sporto aikštyną, sporto salę, tinkančius sportiniam ir sveikatingumo ugdymui.	3

	2. Yra pakankamai priemonių ir inventoriaus, reikalingo bendrosios kūno kultūros ir bent dviejų sporto šakų programoms įgyvendinti.	3
6.2	Mokymosi aplinka pritaikyta specialiųjų poreikių mokiniams, mokytojų darbui.	4
	1. Mokyklos pastatas ir patalpos pritaikyti fizinę negalią turintiems mokiniams (įrengtas laiptų takelis, pritaikyta darbo vieta, tualetai ir kt.), užtenka ugdomosios kompensacinės technikos.	2
	2. Mokytojai aprūpinti šiuolaikinėmis organizacinėmis ir mokymo priemonėmis. Įrengtos vietos individualiam mokytojų darbui.	2
7.	Mokyklos kultūra.	26
7.1.	Mokyklos bendruomenė geba save tobulinti, siekti bendrų tikslų.	12
7.1.1.	Gera veikia mokyklos bendruomenės ir visuomenės narių informavimo sistema.	4
	1. Veikia informavimo apie ugdymo turinį, formas, sąlygas ir kt. sistema. Informavimui (vidiniam ir išoriniam) panaudojamos komunikacinės priemonės.	2
	2. Atliekami informavimo veiksmingumo tyrimai, jų rezultatai naudojami tobulinant informavimo sistemą.	2
7.1.2.	Pagrindiniai sprendimai mokyklos veiklos tobulinimo klausimais priimami kartu su mokyklos savivaldos institucijomis.	8
	1. Mokykloje atliekami tyrimai siekiant išsiaiškinti, ar bendruomenės nariai saugūs, kokie jų santykiai ir kt. Tyrimų rezultatai aptariami ir naudojami mikroklimatui gerinti.	3
	2. Mokyklos bendruomenė dalyvauja rengiant mokyklos nuostatus, vidaus tvarkos taisykles, personalo pareigybių aprašymus ir kt. (yra susitarę dėl veiklos, teisių ir pareigų, elgesio normų, jas žino ir laikosi). Dokumentai aprobuoti savivaldos institucijų ir patvirtinti direktoriaus.	3
	3. Mokyklos savivaldos institucijos kolegialiai svarsto mokyklos veiklos tobulinimo klausimus, priima sprendimus bei daro įtaką vadovų priimamiems sprendimams, atlieka visuomeninę mokyklos valdymo priežiūrą.	2
7.2.	Kuriama atvira mokykla.	14
7.2.1.	Sukurta bendravimo ir bendradarbiavimo su tėvais sistema.	8
	1. Mokytojai bendrauja ir bendradarbiauja su tėvais sprenddami mokinio ugdymosi klausimus (pvz., sudarant individualius ugdymo planus, yra paskirtos tėvų priėmimo dienos ir kt.).	3
	2. Atliekamos tėvų apklausos, tyrimų medžiaga panaudojama ugdymo procesui ir tėvų švietimui tobulinti.	3
	3. Aktyviai veikia tėvų organizacijos (klubai, komitetai, susivienijimai).	2
7.2.2.	Mokykla palaiko partneriškus ryšius su vietos bendruomenės savivalda, socialiniais partneriais šalyje ir užsienyje.	6
	1. Mokykla palaiko ilgalaikius partneriškus ryšius su vietos bendruomenės savivalda, socialiniais partneriais, visuomeninėmis organizacijomis.	2
	2. Mokykla yra vietos bendruomenės kultūros centras, organizuoja įvairius renginius, akcijas, parodas, koncertus mokykloje ir regiono įstaigose.	3
	3. Mokykla bendradarbiauja su mokyklomis šalyje ir užsienyje.	1
8.	Vadovavimas mokyklai.	37
8.1.	Mokyklos veikla ir valdymas grindžiami bendra ateities vizija, tikslų ir veiksmų derinimu, iniciatyvos skatinimu.	19
8.1.1.	Strateginis planas tarnauja mokinių ugdymo kokybei gerinti.	9

	1. Strateginio plano tikslai ir uždaviniai dera su Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų pagrindiniais siekiais, Gimnazijos koncepcijoje keliamais uždaviniais, suformuluoti remiantis mokyklos veiklos ir ugdymo rezultatų rodiklių analize.	3
	2. Planuojamos priemonės skirtos mokyklos vizijai, tikslams ir uždaviniams įgyvendinti.	2
	3. Mokyklos bendruomenė dalyvauja rengiant strateginį planą.	3
	4. Strateginiam planui yra pritaręs mokyklos steigėjas.	1
8.1.2.	Metinės veiklos programos priemonės skirtos tikslams ir uždaviniams įgyvendinti, numatyti laukiami rezultatai.	10
	1. Metų veiklos programos priemonės skirtos mokslo metų tikslams ir uždaviniams įgyvendinti.	3
	2. Mokyklos mokslo metų veiklos laukiamas rezultatas siejamas su mokinių pažanga ir pasiekimais.	3
	3. Planuojamas darbo laikas ir konkrečių priemonių įgyvendinimui reikalingos lėšos.	1
	4. Sudaromos darbo grupės mokyklos veiklai ir atskiroms jos sritims planuoti, metų veiklos planą įgyvendina visa mokyklos bendruomenė.	3
8.2.	Mokykloje įvairiapusis stebimas ir vertinamas ugdymo procesas.	18
8.2.1.	Mokykloje veikla sistemingai stebima ir vertinama, analizuojama mokinių mokymosi sėkmė, vertinami pasiekimai, priimami sprendimai problemoms spręsti.	11
	1. Nuolat atliekama mokinių pažangumo ir lankomumo analizė (fiksujamos mokinių sėkmės, problemos, pasiekimai; mokymosi sėkmingumą periodiškai analizuoja mokytojų metodinės grupės, pedagogų taryba ir kt.)	3
	2. Nuolat analizuojamas papildomojo ugdymo veiklos prasmingumas: mokinių motyvacija, programų tikslingumas ir lankstumas, užsiėmimų derinimas su mokinių dienos režimu (vežiojimu, „langais“) ir kt.	2
	3. Renkami atsiliepimai apie mokinių parengimo kokybę iš mokyklų, į kurias mokiniai pereina mokytis, ar darbdavių.	1
	4. Nuolat stebima, analizuojama ir vertinama pedagoginė veikla.	3
	5. Periodiškai pasitikrinama, ar mokyklos metinės veiklos programa vykdoma sėkmingai, ar daroma pažanga siekiant mokyklos tikslų.	2
8.2.2.	Mokyklos vadovas atsiskaito mokyklos tarybai, tėvams už mokyklos teikiamo švietimo kokybę ir informuoja visuomenę apie mokyklos veiklą.	7
	1. Direktorius atsiskaito mokyklos tarybai už mokyklos veiklos ir išteklių valdymą.	1
	2. Mokyklos vadovybė sistemingai atsiskaito tėvams susirinkimuose (supažindina su mokyklos veiklos tikslais, informuoja apie ugdymo organizavimo principus, mokinių sveikatą, socialinių įgūdžių ugdymą finansinę padėtį, mokyklos rėmėjus, atsiskaito už mokinių pasiekimus, atliktus mokymo bazės stiprinimo darbus, skatina tėvus aktyviau dalyvauti mokyklos gyvenime ir kt.).	3
	3. Mokyklos vadovybė viešai informuoja visuomenę apie vykdomas programas, jų pasirinkimo galimybes, priėmimo sąlygas, mokamas paslaugas, mokytojų kvalifikaciją, svarbiausius mokyklos audito rezultatus, bendruomenės tradicijas ir pasiekimus.	3
9.	Išorės parama Mokyklai, besiruošiančiai akredituotis.	23
9.1.	Mokyklos steigėjo parama.	15
9.1.1.	Steigėjas yra numatęs akredituojamos vidurinės mokyklos pagrindu steigti gimnaziją, profesinėje, suaugusiųjų ir specialiojoje mokykloje – steigti gimnazijos skyrių.	priv. vykd.

	1. Mokyklos steigėjo patvirtintame Mokyklų tinklo pertvarkos bendrajame plane numatyta šios mokyklos pagrindu steigti gimnaziją (profesinėje, suaugusiųjų ir specialiojoje mokykloje – gimnazijos skyrių).	
	2. Mokyklos steigėjas yra nustatęs mokyklos aptarnavimo teritoriją (profesinė mokykla priima mokinius iš visos šalies), mokinių priėmimo tvarką. Mokyklų tinklo pertvarkos bendrajame plane yra numatyta, iš kurių mokyklų mokiniai eis toliau mokytis į šią mokyklą, kai ji taps gimnazija, kaip bus organizuotas toliau gyvenančių mokinių vežiojimas.	
9.1.2.	Steigėjas vykdo lėšomis paremtą tikslinę Mokyklos rėmimo programą.	7
	1. Mokyklos steigėjas yra patvirtinęs ir įgyvendina tikslinę Mokyklos rėmimo programą.	3
	2. Steigėjas skyrė lėšų mokymo bazei pagerinti (pastatui renovuoti, patalpoms pertvarkyti ir pritaikyti, įrangai, mokymo priemonėms, bibliotekų fondams atnaujinti ir papildyti, mokytojų kvalifikacijai tobulinti ir pan.).	3
	3. Steigėjas nesumažino pagal įstatymą mokyklai priklausančių moksleivio krepšelio lėšų.	1
9.1.3.	Steigėjas, steigėjo administracijos švietimo padalinys stebi ir vertina Mokyklos veiklą, konsultuoja veiklos tobulinimo ir pasirengimo akreditacijai klausimais.	8
	1. Sistemingai stebimas ir analizuojamas ugdymo organizavimo tobulinimas mokykloje. Mokykla konsultuojama pasirengimo akreditacijai klausimais.	3
	2. Analizuojamas ir vertinamas mokinių mokymosi sėkmingumas ir pasiekimai.	2
	3. Sukaupta įvairiapusė informacija apie mokyklą, daromos išvados apie mokyklos veiklos pokyčius.	3
9.2.	Sutelkta savanoriška rėmėjų parama.	8
	1. Įsteigtas Labdaros ir paramos fondas.	1
	2. Rėmėjai padeda mokyklai kurti ir įgyvendinti projektus, programas.	1
	3. Padeda vykdyti mokinių profesinį informavimą ir orientavimą.	1
	4. Padeda organizuoti mokinių užimtumą po pamokų (sporto varžybas, mokyklos šventes ir kt.)	1
	5. Skiria lėšų mokymo bazei stiprinti ir modernizuoti (remontuojant ir pritaikant patalpas, sporto aikštyną, įsigyjant mokymo įrangą, priemones; sportinių inventorių, mokyklinius baldus; turtinant bibliotekos fondą, prenumeruojant spaudą ir kt.).	3
	6. Priima mokinius praktiniam profesijos mokymui ar visuomenei naudingai veiklai.	1
	<i>Privalomai vykdomi kriterijai</i>	2
	<i>Pasiekimų ir mokymosi sėkmingumo balai</i>	24
	<i>Minimalus privalomas balų skaičius</i>	16
	<i>Galimų taškų skaičius</i>	270